

18—22 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 18 maj.

Sid.

Svar på interpellation av herr Lundqvist om tillfredsställande bevakning av militära förråd. 3

Lördagen den 19 maj.

Förslag till religionsfrihetslag m. m. 12
 Fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m. 67
 Höjning av riksdagsmannaarvodena m. m. 74
 Sammanjämningsförslag i fråga om viss ändring i sekretesslagen. 77
 Sammanjämningsförslag i fråga om taxering av skogsfastighet. . . 81
 Ändring i civilförsvarslagen. 86

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 19 maj.

Särskilda utskottets utlåtande nr 1, ang. förslag till religionsfrihetslag m. m. 12
 — nr 2, ang. ändring i kommunalskattelagen m. m. 66
 Tredje lagutskottets memorial nr 10, ang. sammanjämkning i fråga om förslag till förordning rörande motverkande av svinsjukdomar. 66
 — utlåtande nr 11, ang. ändring i lagen om delning av jord å landet m. m. 66
 — nr 12, ang. ändrad lydelse av 35 § 1 mom. folkbokföringsförordningen. 66
 — nr 13, ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m. . . . 67

	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, ang. ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande m. m.	74
Bevillningsutskottets betänkande nr 56, ang. ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande m. m.	77
Konstitutionsutskottets memorial nr 25, ang. sammanjämkning i fråga om viss ändring i sekretesslagen.	77
Bevillningsutskottets memorial nr 55, ang. sammanjämkning i fråga om taxering av skogsfastighet.	81
Första lagutskottets utlåtande nr 30, ang. ändring i civilförsvarslagen.	86

Fredagen den 18 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 247, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag till Garnsviken—Vadasjön—Helgösjön—Hedervikens torrlägningsföretag i Stockholms län;

nr 248, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Mörby 1^a i Danderyds köping, Stockholms län; samt

nr 249, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 251, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 165 om godkännande av Sveriges anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, dels ock i ämnet väckt motion I: 459.

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet VOUGT, som tillkännagivit att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lundqvists interpellation om tillfredsställande bevakning av militära förråd, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en med första kammarens medgivande fränställd interpellation har herr Lund-

qvist frågat mig, dels om jag har min uppmärksamhet fäst vid faran av att stölder av vapen, ammunition och annan militär utrustning kunna förekomma, och dels om jag har för avsikt att vidtaga åtgärder för att åstadkomma tillfredsställande bevakning av militära förråd.

Frågan om skyddet av de militära förrådsanläggningarna är nära avhängig av spörsmålet om sättet för förrådens utförande. Jag vill till en början beröra sistnämnda spörsmål.

När den förstärkta försvarberedskapen år 1945 skulle avvecklas, funnos permanenta förrådsutrymmen tillgängliga endast för en begränsad del av krigsmaterielen. I viss utsträckning hade visserligen förråd uppförts under krigsåren, men huvuddelen av arméförbandens utrustning förvarades i rekvierade eller förhyrda lokaler i anslutning till de fältdepåer, som anordnats för att möjliggöra en snabb och säker mobilisering. Inom marinen och flygvapnet voro förhållandena icke helt desamma, men även där måste i viss mån utnyttjas förrådslokaler av tillfällig karaktär.

Fältdepåsystemet skänker särskilda fördelar ur mobiliseringssynpunkt, men är så dyrbart ur bevaknings- och vård-synpunkt att det inte ansetts kunna oförändrat bibehållas efter beredskapens avveckling. Den stora spridningen av förrådshållningen för ett antal relativt små enheter föranleder nämligen krav på bevaknings- och vårdpersonal i en omfattning som måste anses utesluten under fredsförhållanden. En koncentring av fältdepåernas förråd till större förrådsenheter har sålunda av ekonomiska skäl ansetts ofrånkomlig. Med hänsyn bl. a. till kraven på god mobiliseringsberedskap kunna emellertid förråden icke koncentreras hur mycket som helst. En avvägning måste här ske med beaktande av samtliga på frågan inver-

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

kande omständigheter. Det har vid denna avvägning i många fall befunnits erforderligt att anordna förråd utan anknytning till någon fredsförläggning. Detta är särskilt förhållandet med de förråd som avses för de territoriella förbanden.

Behovet av permanenta förråd för arméns under krigsåren väsentligt utbyggda organisation uppmärksammades tidigt inom arméledningen. Sedan vissa preliminära beräkningar verkstälts till-satte arméchefen år 1943 en förrådskommitté med representanter, förutom från de olika militära myndigheterna, även från statens sakrevision. Sedan kommittén i slutet av 1945 framlagt förslag i ämnet förelades frågan 1946 års riksdag, vilken för ändamålet anvisade 27 miljoner kronor utöver medel som tidigare ställts till förfogande. Förrådsprogrammet har därefter genomförts i den takt förhållandena medgivit. Bristen på byggnadsmateriel och arbetskraft har dock — liksom vissa ytterligare utredningar rörande förrådsprogrammets närmare utformning — medfört vissa förseningar.

Förråden utföras antingen friliggande — av betong eller trä — eller ock i berg. Förråden för ammunition förläggas i princip i berg. Friliggande ammunitionsförråd — i betong — anordnas endast på sådana platser där berg saknas och vid små anläggningar, där bergförråd skulle bli oekonomiska. Bergförråd anordnas jämväl för drivmedel och för annan svårersättlig materiel samt för vissa centrala förrådsanläggningar av större omfattning. Större delen av förrådsprogrammet avser dock friliggande förråd i betong eller trä. Jag vill nämna några siffror för att belysa i vilken omfattning förråd utförts för arméns räkning efter krigsslutet. Ett 100-tal friliggande förrådsanläggningar i trä om sammanlagt inemot 50 000 m² ha färdigställts. Vidare ha utförts nära 200 betongförråd för ammunition med en golvyta om tillhoppa 13 000 m². Vad slutligen bergförråden angår har för armén färdigställts förråd om cirka 14 000 m², varjämte ytterligare förråd om cirka 16 000 m² äro så gott som färdiga. I de angivna siffrorna —

tillsammans alltså närmare 100 000 m² — ingå icke drivmedelsanläggningar och dylikt.

Allteftersom förrådsprogrammet på detta sätt har kunnat genomföras har bevakningsproblemet förenklats. Så är naturligtvis särskilt förhållandet i den mån bergförråd kommit till utförande, men även betongförråden torde äga relativt god motståndskraft mot obehörig åverkan. Förrådsbyggnader av trä erbjuda däremot icke tillnärmelsevis samma skydd.

Även frågan om bevakningen av arméns förråd har varit föremål för ingående överväganden. Sålunda erhöll chefen för armén i slutet av år 1946 be-myndigande att tillkalla fyra sakkunniga att biträda med utredning rörande bevakningsverksamheten inom armén. De sakkunniga utgjordes av en officer, en representant för statens sakrevision, en polisöverkonstapel och en kriminalassistent från kriminaltekniska anstalten. Kommitténs slutliga förslag förelåg i augusti 1950. Under kommitténs arbete ha successivt vidtagits vissa åtgärder i syfte att förbättra skyddet av arméns förrådsanläggningar. Åtgärderna ha delvis vidtagits efter förslag av bevakningskommittén. Det torde icke vara lämpligt att här redogöres för vad som gjorts i dessa hänseenden. Bland åtgärder som vidtagits vill jag blott nämna automatiska alarmanläggningar, uppförande av stängsel m. m. För dessa ändamål har riksdagen under de senaste åren anvisat särskilda anslag om sammanlagt 1 850 000 kronor, varav drygt 1 000 000 kronor för armén. På grundval av bevakningskommitténs förslag har chefen för armén i februari 1951 fastställt bestämmelser rörande skyddsåtgärder (bevakning m. m.) vid arméns permanenta förråd under fredstid.

Interpellantens frågor till mig föranleddes närmast av ett inbrott som i början av året förövades i ett förråd i Kungsbacka. Bevakningen vid förrådet upprätthölls av en intill förrådet bosatt vaktmästare, vilken mot visst årligt arvode har tillsynen över förrådet. Jag är fullt medveten om att en bevakning

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

på detta sätt icke kan bli fullt effektiv. Givetvis skulle det vara önskvärt om alla förråd kunde bevakas av heltidsanställd personal med tjänstgöring i omgångar dygnet runt. En bevakningsorganisation av denna omfattning skulle emellertid kräva mycket stora kostnader. Det är likväl tänkbart att förstärkningar av bevakningsorganisationen i vissa fall äro nödvändiga.

Jag har här i huvudsak uppehållit mig vid förhållandena inom armén. Vid de övriga försvarsgrenarna måste läget betraktas såsom i stort sett gynnsammare, även om det även där i vissa fall kan föreligga skäl till vissa förbättringar. Med anledning av en framställning från chefen för marinen rörande förstärkning av bevakningspersonalen vid marinen har överbefälhavaren föreslagit att en särskild utredning igångsättes rörande ytterligare åtgärder för att förstärka bevakningen inom hela försvaret. Överbefälhavarens framställning vilar för närvarande inom försvarsdepartementet. Jag har nämligen ansett lämpligt att först avvakta erfarenheterna av arméns bevakningskommittés arbete innan en ny omfattande utredning på detta område igångsättes. Jag avser emellertid att nu upptaga frågan till förnyad diskussion med de militära myndigheterna. I den mån förslag i ämnet därefter framkomma, torde frågan framdeles få underställas riksdagens prövning.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet uttala mitt tack för det lämnade svaret på min interpellation.

Det är klart att när det gäller förrådsanläggningar av här ifrågavarande slag och dessas bevakning måste kostnader och risker vägas mot varandra. Men lika klart är det väl också, att de skydds- och bevakningsanordningar, som kunna räcka till under tider av djupaste fred, icke äro till fyllest i den orostid som vi för närvarande genomleva med ständiga risker för sabotage och med en utifrån ledd femtekolonnverksamhet inom lan-

det. Sparsamheten får givetvis icke drivas så långt, att uppenbar risk för rikets säkerhet kan uppstå.

Hur man än har organisationen ordnad, är väl det minsta man kan begära ur säkerhetssynpunkt att läs- och stängningsanordningarna äro så effektiva som möjligt. Vad som i detta avseende uppdragats vid de olika inbrotten under detta år i militära förrådsmagasin måste väl sägas vittna om att verkligheten är den rakt motsatta. Visst måste vi spara, men så illa ställt ekonomiskt är det väl ändå inte att vi icke kunna hålla dörrar, portar och fönster ordentligt låsta och förstängda. Jag har här i min hand en fotografi — som jag redan har visat försvarsministern — från förläggningen vid Sörentorp, alltså vid Svea livgarde. Den talar ett lika tydligt som beklämmande språk om svensk vaksamhet av år 1951.

Det har sagts att direktiv för flera år sedan utgått till de lokala förläggningsscheferna att anskaffa effektiva dyrkfria läs. Jag skulle vilja ställa den frågan till herr försvarsministern, om någon kontroll sedan dess har ägt rum för att se, att direktiven verkligen efterkommits. Uppdagandena t. ex. vid Rosersberg och Sörentorp nu under våren tyda i varje fall knappast på att någon dylik kontroll har skett, och i varje fall inte på att direktiven efterföljts.

Herr statsrådet erinrar i sitt svar om att mina frågor i interpellationen föranletts närmast av ett inbrott, som i början av året förövades i ett militärt förråd i Kungsbacka. Ja, det är riktigt. Det inbrottet måste ju betecknas som synnerligen allvarligt. Jag erinrar om att där stulos såväl kulsprutepistoler som kulsprutegevär samt andra gevär, karbiner och pistoler, riktinstrument, uniformsrockar m. m. Stölden förefaller ännu inte vara upplärad.

Herr statsrådet uppger, att bevakningen vid förrådet upprätthålles — eller upprätthölls — av en intill förrådet bosatt vaktmästare, vilken mot visst årligt arvode har tillsynen över förrådet. Statsrådet tillägger själv: »Jag är fullt medveten om att en bevakning på detta sätt

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

icke kan bli fullt effektiv.» Nej, det är nog så säkert! En dylik bevakning är nog tvärtom högeligen ineffektiv. Jag förmodar att någon bevakning nattetid över huvud taget knappast kan förekomma. Enligt uppgift i pressen har det ju inte heller funnits ens den enklaste form av tjuvlarm vid förrådet. Enligt ett uttalande av chefen för försvarsområdet, som jag läste i en tidning någon tid efter inbrottet, skulle det länge varit känt i Kungsbacka, att vem som helst kunde praktisera sig in i detta militärförråd och där komma över praktiskt taget vad som helst. Av bevakning fanns ej en tillstymmelse. Det enda s. k. skydd som hade bestått detta rikliga förråd var ett två meter högt stängsel, ett trådnät med låsta grindar. Tjuvarna behövde bara göra ett hål i detta hönsnät för att bekvämt kunna tag sig in på området, och sedan ha de kunnat operera tämligen ostörda.

Sedan interpellationen framställdes ha ju liknande inbrott skett även på andra håll. Jag tänker bl. a. på inbrottet ute vid Svea livgarde vid Sörentorp den 19 februari, där inbrott skedde i en förråds-magasinsbyggnad. Hur stängningsanordningarna i detta magasin sågo ut, har jag redan antytt; det framgår av de fotografier som jag har här i min hand. Man hade inte ens behövt bryta upp låset, utan det räckte med att rycka ut den märkla, med vilken låset var fäst, och sedan var det bara att öppna dörren. Jag tror att de flesta ved- och gasinsbodär ute på landsbygden äro t. o. m. bättre stängda än vad detta militära magasin förefaller ha varit.

Även vid Rosersbergs skjutskola ha ju vapenstölder förekommit, vilka, även om de ligga på ett något annat plan än de tidigare nämnda, dock visat, att även där åtskilligt brustit i fråga om vakthållningen om ineliggande inventarier och krigsmateriel av olika slag.

Det kan icke förvåna att dessa återkommande inbrott och stöldar i de militära förråden ha väckt allmän indignation och att folk börjat undra, hur det egentligen är ordnat med tillsyn och bevakning. Icke minst ur denna synpunkt

beklagat jag, att försvarsministerns svar på min interpellation, vilken ju framställdes redan första dagarna av februari, kommer först nu. Det är knappast ägnat att förvåna, att den långa tystnaden från herr statsrådets sida på många håll framkallat undran vad som kan ligga bakom denna tystnad.

Enligt tidigare tidningsuppgifter skulle vissa utredningar sedan länge ha pågått inom armén och även inom marinen för att få till stånd bättre skyddsanordningar och över huvud taget bättre bevakning vid våra militära förrådsanläggningar. Statsrådet talar även själv i sitt svar om sådana utredningar och omnämner även att överbefälhavaren har begärt ytterligare utredning, som skulle syfta till en förstärkning av förrådsbevakningen inom försvaret i dess helhet. Denna framställning har enligt statsrådets svar tyvärr ännu icke föranlett någon åtgärd. Herr statsrådet förklarar sig emellertid ha för avsikt att nu upptaga denna fråga till förnyad diskussion med de militära myndigheterna och att, i den mån förslag i ämnet därefter framkomma, framdeles underställa dessa riksdagens prövning.

Jag tar med tillfredsställelse del av detta sista uttalande och fogar därtill endast den förhoppningen, att denna utredning skall kunna bedrivas i långt snabbare takt än den, som enligt vad också framgår av försvarsministerns svar pågått inom armén sedan 1946 men som icke avslutats förrän i augusti 1950, alltså efter fyra år. Det synes mig svår-förståeligt och i hög grad beklagligt, att en så pass begränsad utredning i en så viktig fråga skall behöva ha dragit ut på tiden så mycket. Beklagligt är givetvis även att då nu detta utredningsresultat äntligen föreligger, så skola hit-hörande frågor på nytt underkastas ny utredning.

Över huvud taget måste det ju med tanke på det nuvarande läget i världen sägas vara särskilt beklagligt, att på detta område den ena utredningen efter den andra ägt rum, men att det oak-tat förhållandena på detta område all-tjämt lämna så mycket övrigt att önska.

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

Tiderna äro f. n. sådana, att jag vågar utgå från att även herr försvarsministern delar min uppfattning, att det är hög tid att nu övergå från utredningar till handling för att åstadkomma det effektivare skydd för vår dyrbara krigsmateriel, som vi trots allt på många håll uppenbarligen ännu sakna.

Jag har i detta sammanhang även med tillfredsställelse tagit del av uttalandet i svaret, att försvarsministern är medveten om att förstärkningar av bevakningsorganisationen i vissa fall äro nödvändiga. Jag tillåter mig för min del understryka detta behov, och jag vill tillägga, att jag är övertygad om, att varje åtgärd i den riktningen, som försvarsministern under nuvarande förhållanden vidtar, kommer att hälsas med uppriktig tacksamhet av landets hela svenska befolkning.

Jag skulle till slut också vilja framhålla önskvärdheten av att försvarsministern i sina äskanden till 1952 års riksdag måtte taga mera hänsyn till de ansvariga militära myndigheternas anslagskrav just till skyddsanordningar vid de militära förråden, än som skett i år. Jag torde icke ha fel, om jag i detta avseende erinrar om att försvarsministern i år prutade ned de militära myndigheternas äskande på denna punkt ifrån 200 000 kronor till 100 000 kronor, alltså med icke mindre än 50 procent. Att så handla vittnar knappast om någon mera positiv inställning till denna viktiga fråga.

Allra sist skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att de senaste stölderna icke på *något* ansvarigt håll nonchaleras utan uppfattas som en varningssignal, som i hög grad bör beaktas. Såvitt jag förstår kunna inga enskilda personer gärna komma på idén att på detta sätt lägga sig till med massor av kul-sprutepestoler och andra vapen. Jag drar därav den slutsatsen, att det är ganska sannolikt, att en organiserad femte kolonn varit framme.

Jag har velat göra dessa randanmärkningar till försvarsministerns svar och ber att ännu en gång få uttala mitt tack för det lämnade svaret.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Frågan om bevakningen av de militära förråden sammanhänger med problemet om vår mobiliseringsorganisation över huvud taget. I denna fråga anförde statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i proposition nr 206 till 1948 års riksdag bl. a. följande: »Med hänsyn till risken för blixtanfall är det ett önskemål, att mobiliseringsorganisationen är decentraliserad för alla slag av förband. Detta tillgodosågs under andra världskriget i viss mån genom de s. k. fältdepåerna, som lågo spridda över landet och där arméns utrustning till stor del förvarades. När den förstärkta försvarsberedskapen upphörde, flyttades av ekonomiska skäl materielen in i de centraliserade fredsförråden. Detta innebär naturligtvis en allvarlig olägenhet ur beredskapssynpunkt. — Den nuvarande mobiliseringsorganisationen bygger vidare på att ett mycket stort antal värnpliktiga skola resa avsevärda sträckor för att inställa sig på organisationsplatserna, vilket innebär stor tidsutdräkt, ökad belastning på det svaga kommunikationsnätet och risker för att de värnpliktiga icke komma fram. Mobilisering sker dessutom i allmänhet truppslagsvis, så att i anslutning till infanteriets fredsförläggningsorter organiseras endast infanteriförband o. s. v. Icke heller en sådan anordning är numera lämplig.»

Försvarsministern fortsätter: »Jag avser därför att låta utreda möjligheterna att ordna en säkrare och snabbare mobilisering av arméförbanden.»

Jag förstår mycket väl, herr talman, att om man decentraliserar förråden, alltså sprider ut dem enligt ett system med fältdepåer eller något liknande, som man hade under andra världskriget, medför det dels ökade kostnader, som kunna vara avsevärda, dels också ökade svårigheter för bevakningen. Men å andra sidan är det nödvändigt för att förråden icke skola bli sönderslagna omedelbart vid ett krigsutbrott att de spridas ut och således inte ligga i kasernerna utan förläggas till mera skyddade platser.

Jag vill begagna detta tillfälle till att

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

fråga försvarsministern, om herr statsrådet har verkställt en sådan utredning som det talas om i den av mig citerade propositionen till 1948 års riksdag.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Jag försäkrar herr Lundqvist, att det icke ligger någon som helst omständighet, som kan föranleda honom till några särskilda misstankar, bakom det faktum att jag dröjt ganska länge med svaret på hans interpellation. Jag har helt enkelt ansett det angeläget att från vederbörande myndigheter få in så fullständiga och korrekta uppgifter som möjligt, vilket tagit så lång tid i anspråk, vartill måhända också kommer det pressande arbete som ligger över departementet under den bråda riksdagstiden.

Jag vill säga till herr Lundqvist, att det är alldeles uppenbart att en permanent kontroll över förrådshållningen äger rum från de militära myndigheternas sida. Jag tror mig våga påstå, att de militära myndigheterna naturligtvis betrakta det som allt angelägnare ju mer vår förrådshållning ökar, ju mer och framför allt dyrbarare materiel som vi få, att tillse att denna materiel kan hållas i förråd på ett så betryggande sätt som möjligt.

Jag tror inte heller att någon är blind för de omständigheter, som herr Lundqvist pekade på när han antydde, att just den tid, som vi nu äro inne i, skapar ökade risker för åverkan och tillgrepp, vilka handlingar också kunna ha samband med sabotageavsikter.

Jag tycker emellertid knappast att det kan göras gällande, att vi ha gått långsamt fram på detta område. Om jag får erinra om de olika etapperna i det arbete, som har ägt rum för att klarlägga problemet, äro de ju följande. Under kriget tillsattes år 1943 en förrådskommitté, som arbetade under arméchefen. Den framlade sitt förslag år 1945. På grundval av kommitténs förslag framlade jag för 1946 års riksdag ett förslag, som innebar att Kungl. Maj:t av riksdagen begärde 27 miljoner kronor för att

vidta olika åtgärder för att tillgodose behovet av förrådsbyggnader. Detta gäller alltså själva förråden.

Den andra sidan av problemet är frågan om bevakningen. Den av mig i interpellationssvaret omnämnda bevakningskommittén, som också stod under ledning av arméchefen, tillsattes år 1946. Det är sant att den inte blev färdig med sitt arbete i dess helhet förrän år 1950, men på grundval av anvisningar ifrån kommittén vidtogos skyddande åtgärder för att förbättra skyddet av arméns förrådsanläggningar.

Jag vill understryka, att de överväganden, som kommittén hade att ta ställning till, sammanhånga just med det problem som nyss berördes av herr Lundgren. Omedelbart efter kriget var man ju närmast inställd på att sammanföra materielen till större förråd. Sedan kom en snabb förändring år 1948 i den utrikespolitiska situationen, och vi blevo övertygade om att det inte var så lyckligt att centralisera förrådshållningen till den grad, att en mobilisering skulle kunna fördröjas. Det var i anslutning till denna ändrade syn på hela frågan som problemet berördes i 1948 års försvarsproposition på det sätt, som herr Lundgren här anfört. Hela frågan om snabbare mobilisering såväl med hänsyn till de personella dispositionerna som med hänsyn till möjligheterna att snabbt få tillgång till materielen har sedan dess varit föremål för handläggning. Den fråga, som berördes av herr Lundgren, har först varit under behandling av chefen för armén, och har sedan också tagits upp av 1949 års försvarskommitté.

Jag vill understryka, att när nu ytterligare en ny utredning skall äga rum på begäran av överbefälhavaren, närmast för att undersöka i vilken mån vi måste skapa nya former för bevakningen, betyder detta att man gör en översyn över huruvida nu vidtagna dispositioner äro tillräckliga eller om något ytterligare behöver göras. Det innebär alltså icke någon fördröjning beträffande ett ordnande på lämpligaste möjliga sätt av förrådshållningen.

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

Beträffande kungsbackaförrådet vill jag säga, att förhållandena där utan tvivel inte voro särskilt goda. Å andra sidan måste vi faktiskt på många håll nöja oss med en bevakning, som är ordnad på det sättet, att någon som bor i närheten har förrådet under sin uppsikt. Det är klart att man då också vidtar alla de åtgärder som man rimligen kan för att försök till inbrott eller åverkan skola upptäckas. Det var kanske vissa speciella omständigheter som gjorde sig gällande i fråga om kungsbackaförrådet. Där hade bl. a. skett en stadsplanereglering, som hade medfört att en väg hade dragits fram på sådant sätt, att förrådet kommit att ligga omedelbart intill vägen. Vidare hade ett stängsel tagits bort, och det var även andra omständigheter som gjorde att det inte var särskilt lyckligt ordnat just där.

Jag vill inte alls bagatellisera — jag hoppas att ingen tror det — risken för inbrott i våra militärförråd och den skada som därvid kan uppkomma, men jag kanske kan få nämna några siffror, som visa att förrådshållningen ändå inte är så dålig att vi göra stora materieförluster. Det finns en statistik för en femårsperiod — denna femårsperiod går visserligen inte fram till de allra senaste åren — över de materieförluster som ha uppstått på grund av inbrott eller åverkan. Denna statistik visar, att under dessa fem år har det stulits materiel till ett sammanlagt värde av 200 000 kronor, därav — jag nämner ungefärliga siffror — vapen för 14 000 kronor, ammunition för 1 700 kronor, drivmedel för 1 200 kronor och motorfordon för 67 000 kronor — beträffande motorfordon således ett betydligt större belopp än i fråga om vapen. Tillsammans blir det jämte ytterligare några poster, som jag här inte skall nämna, omkring 200 000 kronor. Det kan naturligtvis sägas vara mycket under en femårsperiod, men det är kanske ändå inte en förlust av den storleken att vi ha anledning att känna särskilt stor oro över den, sett från själva förlustsynpunkten. En annan synpunkt är naturligtvis den som herr Lundqvist här särskilt tryck-

te på, nämligen risken för att människor, som icke böra få komma i besittning av vapen, genom inbrott i otillräckligt skyddade förråd kunna komma över sådana vapen. Det är, som jag har sagt, naturligtvis en synpunkt som det är all anledning att beakta.

Slutligen vill jag säga till herr Lundqvist, att om en prutning på ett anslag skulle betyda, att en regering är negativt inställd till det behov, som anslaget skall täcka, skulle nog alla regeringar präglas av en mycket genomgående negativitet. Jag har helt enkelt befunnit mig i samma läge som alla mina föregångare och alla mina kolleger, nämligen att jag tyvärr måste rätta munnen efter matsäcken, och det innebär, att jag ibland inte kan få ta upp de anslag som jag önskar.

Herr HEÜMAN: Herr talman! Det är beklagligt att vi upprepade gånger skola få ta del av uppgifter i pressen och på annat håll om inbrott, som ske i de militära förråden. Det är självfallet att beklaga, att vi där icke kunna få en fullt effektiv bevakning, därför att en dylik — det framgick också av försvarsministerns svar på interpellationen — skulle ställa sig alltför kostsam. Man vet icke vilka syften dessa inbrott ha, som företagits i de militära förråden. Det skulle därför vara önskvärt, om man kunde få en så effektiv bevakning som möjligt vid sådana förråd.

Jag skulle vilja ställa en fråga till herr försvarsministern. När man diskuterat möjligheterna att få till stånd en effektiv bevakning av de militära förråden — vilket om man skulle använda mänsklig arbetskraft skulle bli ganska kostamt — har man då aldrig diskuterat huruvida denna bevakning icke skulle kunna utföras genom försätsminering?

Det finns många olika sätt, på vilka man kan företa en försätsminering av ett område. Det skulle kunna ske genom anbringande av sprängladdningar, som icke behöva göras så starka, att de ovillkorligen döda den som inkräktar i förrådet; laddningen behöver inte göras kraftigare än att den väcker den som

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

bor i närheten och har till uppgift att bevaka förrådet. Förutsättningen för att man skall kunna göra en dylik minering vid de militära förråden är att allmänheten först på ett effektivt sätt upplyses om att det är livsfarligt att röra vid förråden. Det kan ske genom tydliga anslag och även på annat sätt.

Jag är nära nog övertygad om att om man ginge in för en sådan bevakning av våra militära förråd, skulle inbrotten helt och hållet upphöra inom den närmaste tiden. Mineringarna skulle också ha sin stora betydelse vid kupp försök, som man i dessa dagar så ofta varnar för. Säkerligen skulle icke främmande militär ge sig in på ett sådant område utan en mycket långvarig och noggrann undersökning på vilket sätt denna försätsminering utförts.

Jag vill alltså framkasta den frågan, hur och i vilken omfattning en försätsminering skulle kunna användas vid våra militära förråd. Att den skulle kunna bli mycket effektiv är jag övertygad om.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga rörande den decentraliserade mobiliseringsorganisationen. Om jag fattade försvarsministern rätt, har denna fråga behandlats av 1949 års försvarsutredning. Nu har ju den utredningen, åtminstone för tillfället, upphört med sitt arbete. Jag förutsätter därför att frågan kan lösas oberoende av arbetet inom 1949 års försvarsutredning.

Jag skulle ytterligare vilja fråga försvarsministern, om försvarsministern har för avsikt att ta upp detta problem och i enlighet med vad försvarsministern antydde 1948 ganska snart underställa frågan riksdagens prövning.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för de kompletterande uttalanden, som följde efter svarets avgivande. Jag tror att det var en värdefull komplettering av svaret, som därmed skänktes kammaren.

Jag upprepar vad jag tidigare sagt, att jag är tacksam för att försvarsministern i sitt svar har uttalat som sin mening, att han icke är främmande för att en förstärkning av skyddsanordningarna på vissa håll är behövlig. Jag vill gärna uttala den förhoppningen, att vi, då nu denna utredning kommer till stånd tack vare överbefälhavarens initiativ och med sikte närmast på dessa spörsmål, verkligen skola kunna få den effektivisering av skyddsanordningarna, som vi väl alla anse önskvärd. Huruvida man därvidlag kan gå den väg, som herr Heüman här föreslog, d. v. s. att minera områdena, vågar jag icke uttala mig om. En dylik metod har antagligen sina risker. Det tillkommer emellertid icke mig att yttra mig närmare om den saken.

Jag drog nyss den konklusionen, att försvarsministerns prutning med 50 procent av det begärda anslaget för skyddsanordningar icke vittnade om något särskilt positivt intresse för denna sak. Jag har mycket svårt att gå ifrån den uppfattningen. Det är klart att prutningar får varje försvarsminister lov att finna sig i. Men när man ändå måste vara medveten om att skyddsanordningarna för vår dyrbara krigsmateriel under de senaste åren ha lämnat mycket övrigt att önska, tycker man ju att Kungl. Maj:t kunde ha inriktat sina sparsamhetssträvanden på andra punkter än just de 200 000 kronor, som de militära myndigheterna ansett detta viktiga ändamål kräva.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag vill säga i likhet med herr Lundqvist i fråga om det uppslag, som fördes fram av herr Heüman, att det är naturligtvis en tanke som är värd att överväga att lägga mineringar i förråden, så att den som vågar sig in där flyger i luften. Men det är klart att det kan anföras synpunkter också emot det förslaget, åtminstone i de fall då förråden ligga tämligen fritt, exempelvis i en skogsbacke, där kreatur och hästar gå omkring och beta och kanske även människor ströva omkring. Jag förstår myc-

Om tillfredsställande bevakning av militära förråd.

ket väl att herr Heüman avsåg alldeles speciella omständigheter och även mycket betryggande varningsregler. Men jag tror i alla fall att tanken är en smula vådlig. Jag vill emellertid tillfoga, att alla slag av signalsystem och alarmsystem givetvis prövas och tas i bruk av de militära myndigheterna.

Som svar på herr Lundgrens fråga vill jag meddela, att jag givetvis skall överväga om ytterligare något är att göra beträffande det problem, som han här berörde.

Slutligen vill jag säga med anledning av herr Lundqvists fortsatta resonemang beträffande nedprutningen från 200 000 till 100 000 kronor — jag har icke hela min stora huvudtitel så i huvudet, att jag kan säga vilket anslag han syftar på — att jag i alla fall i interpellationssvaret har kunnat peka på att de åtgärder, som vidtagits i form av automatiserade alarmanläggningar, uppförande av stängsel m. m., föranlett anslag från riksdagens sida på Kungl. Maj:ts begäran om sammanlagt 1 850 000 kronor under de senaste åren, varav en miljon kronor för armén. Denna sak har alltså icke blivit bortglömd.

Herr HEÜMAN: Herr talman! Jag tror icke att det behövde bli några så stora risker med försätsmineringar av de militära förråden, ty dessa försätsmineringar kunna anordnas på tusentals olika sätt, fullständigt ofarliga för dem, som bevaka och sköta förråden. Man kan ordna med elektrisk utlösning, som bevakningspersonalen känner till. Det är ju bara att slå ifrån strömmen, när man går in i förrådet, så är saken klar. Det behöver icke bli fråga om några sådana anordningar att kreatur, som gå och beta, eller människor, som gå omkring och plocka blommor, riskera att bli fördärvade. En minering kan arrangeras så, att den bara kan utlösas av obehöriga som ta sig in i förrådet och icke veta hur de skola uppträda där. Man kan exempelvis minera så, att om någon drar ut en låda i skrivbordet springer en laddning som finns där i luften. Man

kan i ett förråd med kulsprutepistoler ordna med en sprängladdning på sådant sätt, att den exploderar när någon obehörig tar upp en pistol. Laddningen behöver icke göras så stark att den dödar den som obehörigen tar sig in i förrådet, men åtminstone så stark att den i varje fall väcker bevakningen i närheten.

Det finns alltså många olika sätt att ordna försätsmineringar, som äro fullt ofarliga för lojala människor men effektiva nog mot sådana som äro ute i olovliga ärenden — jag vet f. ö. inte om man behöver ta så stor hänsyn till dessa sistnämnda.

Jag skulle vilja vädja till försvarsmistern att diskutera denna sak med de militära myndigheterna. Jag är övertygad om att den av mig föreslagna bevakningen skulle bli den effektivaste och billigaste, då det gäller våra militära förråd, och att den skulle kunna bli helt ofarlig för den lojale medborgaren.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 498, av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman*,

nr 499, av herr *Mannerskantz* m. fl., och

nr 500, av herr *Pettersson, Georg*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 24 och memorial nr 25, bevillningsutskottets memorial nr 55 och betänkande nr 56, första lagutskottets utlåtande nr 30 samt särskilda utskottets utlåtanden nr 1 och 2.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde särskilda utskottets utlåtanden nr 1 och 2 skulle uppföras främst bland två gånger bord-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

lagda ärenden och bevillningsutskottets betänkande nr 56 näst efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 24.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 54, i anledning av väckta motioner om utredning rörande regler om ett opartiskt förfarande för avgörande av tvister i varuskattemål m. m.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 501, av herr *Nilzon, Ivar*, m. fl.,
nr 502, av herr *Niklasson* m. fl.,
nr 503, av herr *Jansson m. fl.*,
nr 504, av herr *Jansson* och herr *Karlsson, Fritiof*, samt

nr 505, av herrar *Ohlon* och *Spetz*,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.44 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 19 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 501, av herr *Nilzon, Ivar* m. fl.,
nr 502, av herr *Niklasson* m. fl.,
nr 503, av herr *Jansson* m. fl.,
nr 504, av herr *Jansson* och herr *Karlsson, Fritiof*, samt

nr 505, av herrar *Ohlon* och *Spetz*,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Föredrogos och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkanden nr 47 och 54.

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till religionsfrihetslag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 februari 1951 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t förklarat sig vilja

A) till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga vid propositionen fogade

1. förslag till ändrad lydelse av 4 och 28 §§ regeringsformen; samt
2. förslag till ändrad lydelse av 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen;

B) föreslå riksdagen att antaga vid propositionen fogade

1. förslag till religionsfrihetslag;
2. förslag till lag om ändring i 4 och 14 kap. giftermålsbalken;
3. förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 8 § strafflagen;
4. förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. folkbokförings-

förordningen den 28 juni 1946 (nr 469);

5. förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

6. förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

7. förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner;

8. förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt

9. förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1894 (nr 36 s. 2) angående jordfästning; ävensom

C) inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till

1. kungörelse med föreskrifter hur sökande till lärartjänst, som medför skyldighet att undervisa i kristendomskunskap, äger styrka sin behörighet;

2. kungörelse om upphävande i vissa delar av de mosaiska församlingarnas, av Kungl. Maj:t fastställda församlingsordningar.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 373 av herr *Lundgren*,

nr 374 av fru *Lindström* och herr *Åman*,

nr 375 av herr *Weiland* m. fl.,

nr 376 av herr *Nerman*,

nr 377 av herr *Nerman*,

nr 378 av herr *Nerman*,

nr 379 av herr *Boo* m. fl., ävensom

inom andra kammaren:

nr 487 av herr *Larsson* i Stockholm,

nr 488 av herr *Lundberg*,

nr 489 av herr *Staxäng*,

nr 490 av herr *Swedberg* m. fl.,

nr 491 av herr *Wallentheim* m. fl.,

nr 492 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.,

nr 493 av herr *Edberg* m. fl.,

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

nr 494 av herr *Andersson* i Ronneby m. fl.,

nr 495 av herr *Ståhl* samt

nr 496 av herrar *Wiklund* i Stockholm och *Widén*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, i anledning av propositionen, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga under punkten införda förslag till

1) ändrad lydelse av 4, 5 och 28 §§ regeringsformen; samt

2) ändrad lydelse av 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen;

B) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till religionsfrihetslag — måtte för sin del antaga nio under denna punkt införda, med 1—9 betecknade förslag till författningar i ovan omförmälda, under punkten B i den kungl. propositionen angivna ämnen;

C) att riksdagen, i anledning av det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse med föreskrifter hur sökande till lärartjänst, som medför skyldighet att undervisa i kristendomskunskap, äger styrka sin behörighet samt motionerna I: 374 och II: 487, 488 och 493, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande de lärartjänster som i kungörelseförslaget avsåges;

D) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid granskning av det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse om upphävande i vissa delar av de mosaiska församlingarnas av Kungl. Maj:t fastställda församlingsordningar icke funnit skäl göra annat uttalande än utskottet i förevarande utlåtande upptagit;

E) att motionerna

1) I: 374,

2) I: 375 och II: 490,

3) I: 376,

4) II: 487,

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

5) II: 488 samt

6) II: 493,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F) att motionerna

1) I: 373,

2) I: 377,

3) I: 378,

4) I: 379 och II: 494,

5) II: 489,

6) II: 491,

7) II: 492,

8) II: 495 samt

9) II: 496

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det i punkten B under 1 upptagna förslaget till religionsfrihetslag var i nedan angivna delar så lydande:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

3 §.

Kloster må inrättas endast med Konungens tillstånd och på de villkor Konungen föreskriver.

Ej må någon upptagas i kloster, förr än han fyllt tjuguet år.

Åsidosättes vid klosterverksamhet lag eller författning eller villkor som Konungen föreskrivit eller drives klostret uppenbart i strid mot vad som var förutsatt, då tillståndet gavs, äger Konungen återkalla tillståndet.

7 §.

Den som förvärfvar svenskt medborgarskap och ej tillhör svenska kyrkan skall, utan särskild ansökan, anses upptagen i kyrkan, om han är evangelisk-luthersk trosbekännare; dock skall vad nu sagts ej gälla, om han hos pastor i den församling, där han är kyrkobokförd, anmält att han icke vill inträda i kyrkan.

8 §.

Vill någon, i annat fall än nu sagts, vinna inträde i svenska kyrkan, göre ansökan hos pastor i den församling, där han är kyrkobokförd.

Visar sökanden att han är döpt i svenska kyrkans ordning, skall han upptagas i kyrkan. Detsamma skall ock gälla, om sökanden erhållit den undervisning i kyrkans lära, som med hänsyn till hans ålder och övriga omständigheter bör fordras, och inför pastor avgiver muntlig försäkran att ansökningen är grundad på allvarliga religiösa skäl.

9 §.

Vill medlem av svenska kyrkan icke längre tillhöra kyrkan, göre anmälan om utträde personligen hos pastor i den församling, där han är kyrkobokförd.

10 §.

För den som står under annans vårdnad och ej fyllt aderton år göres ansökan eller anmälan som avses i 7, 8 eller 9 § av vårdnadshavaren. Ansökan eller anmälan för barn som fyllt *tolv* år må göras endast om barnet själv samtyckt därtill. Då ansökan om inträde i svenska kyrkan för den som står under annans vårdnad göres av vårdnadshavaren, skall vad i 8 § andra stycket stadgas om muntlig försäkran icke äga tillämpning.

(utskottets förslag:)

5 §.

9 §.

10 §.

11 §.

12 §.

För den som står under annans vårdnad och ej fyllt aderton år göres ansökan eller anmälan som avses i 9, 10 eller 11 § av vårdnadshavaren. Ansökan eller anmälan för barn som fyllt *femton* år må göras endast om barnet själv samtyckt därtill. Då ansökan om inträde i svenska kyrkan för den som står under annans vårdnad göres av vårdnadshavaren, skall vad i 10 § andra stycket stadgas om muntlig försäkran icke äga tillämpning.

Vid utlåtandet funnos fogade följande reservationer, nämligen

A) beträffande vad utskottet i sin motivering anfört såsom allmänna synpunkter i fråga om konfessionella behörighetsvillkor för innehav av ämbete och tjänst av herrar *Lundqvist* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets motivering i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

B) beträffande de särskilda lagförslagen:

1) vid 28 § regeringsformen av herr *Herlitz*, som gjort vissa uttalanden angående formuleringen av andra stycket i nämnda paragraf;

2) vid 5 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag och vid femte stycket av övergångsbestämmelserna till samma lagförslag av fru *Eriksson* i Stockholm som, med instämmande av herr *Staxäng*, på anförda skäl i anslutning till motionerna I: 379 och II: 494 hemställt, att 5 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag måtte utgå och därav föranledda redaktionella ändringar av följande delar av lagen vidtagas samt att femte stycket i övergångsbestämmelserna till samma lag måtte kompletteras med ett stadgande om att 12 § första stycket i 1873 års förordning om främmande trosbekännare och deras religionsövning, vilket lagrum innehöll det nuvarande klosterförbudet, fortfarande skulle gälla;

3) vid 11 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag av herrar *Albert Hermansson* och *Franzon*, fru *Sjöström-Bengtsson*, herr *Sundström* samt fru *Eriksson* i Stockholm, vilka på åberopade grunder ansett, att nämnda paragraf bort hava följande lydelse:

Vill medlem av svenska kyrkan icke längre tillhöra kyrkan, göra anmälan om utträde genom personligt besök hos eller genom skriftlig framställning till pastor i den församling, där han är kyrkobokförd.

4) vid 12 § i utskottets förslag till religionsfrihetslag av herrar *Franzon* och *Ahlkvist*, vilka av angivna orsaker hemställt, att nämnda paragraf (10 § i

Förslag till religionsfrihetslag m. m. Kungl. Maj:ts förslag) — frånsett de redaktionella jämkningar, som påkallades av riksdagens beslut i fråga om andra delar av lagen — måtte erhålla den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit;

5) vid 4 kap. 3 § giftermålsbalken av herr *Staxäng* som, med instämmande av herr *Mosesson*, föreslagit viss ändrad lydelse av nämnda paragraf;

6) vid lagen om församlingsstyrelse, lagen om församlingsstyrelse i Stockholm och kommunala vallagen av fru *Eriksson* i Stockholm, som hemställt om vissa ändringar i nämnda lagar;

7) vid 2 § jordfästningslagen av herrar *Bror Nilsson*, *Lundqvist* och *Staxäng*, vilka dock ej anytt sin mening;

C) beträffande utskottets hemställen under E och F av herr *Albert Hermansson*, fru *Sjöström-Bengtsson*, herrar *Sundström* och *Olsson* i Mora samt fru *Eriksson* i Stockholm, vilka i anslutning till motionerna II: 487 och 496 hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr SANDLER: Herr talman! Beträffande föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 1 hemställes, att kammaren måtte besluta följande:

1. Först behandlas det i punkten B under 1 upptagna förslaget till religionsfrihetslag, därefter de i punkten A upptagna förslagen till grundlagsändringar och slutligen återstående författningsförslag i punkten B.

2. De i punkten B under 1 och 2 upptagna lagförslagen föredras vart för sig paragrafvis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist. Sedan i vardera av punkterna A och B alla författningsförslag blivit genomgångna, föredrages utskottets hemställen i vederbörande punkt. Efter punkterna A och B före-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

dragas punkterna C—F punktvis i ordningsföljd.

3. Vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, må denna omfatta utlåtandet i dess helhet.

4. Författningstext behöver ej uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

5. För den händelse utskottets förslag kommer att i en eller annan del återremitteras, lämnas utskottet öppet rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föräledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

6. Utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer samt i formellt hänseende i övrigt vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets i punkten B under 1 upptagna förslag till religionsfrihetslag.

1 §.

Herr **HERMANSSON, ALBERT**: Herr talman! Det tillkommer inte mig — fastän jag råkat komma först på talarlistan — att karakterisera och värdesätta det förslag till religionsfrihetslag, som riksdagen nu har att taga ställning till; jag anser mig för övrigt inte heller skickad att göra en sådan värdesättning.

Emellertid vågar jag förutsätta, att lagen inte kommer att få någon större inverkan på vårt samhällsliv. Den rubbar inte kyrkans rättsliga ställning och förändrar heller inte förhållandet mellan stat och kyrka. Vi äro nog också allesammans ense om att den icke heller medför någon hundraprocentig religionsfrihet, vilket för övrigt icke heller torde ha varit avsett. Å andra sidan torde de flesta vara ense om att den lagstiftning, som riksdagen nu är beredd att antaga, utgör ett betydande steg i riktning mot en ökad tros- och tankefrihet för de vuxna medborgarna i vårt land.

Inom det särskilda utskottet ha inga delade meningar rått om den principiella grundvalen för den föreslagna lagstiftningen. I det väsentliga ha utskottets ledamöter varit ense. De reservationer, som åtfölja utlåtandet, röra således vissa detaljspörsmål som inte ha så mycket med själva grundprincipen i lagförslaget att skaffa.

Jag har för egen del tillsammans med några utskottskamrater biträtt reservationer mot utskottets ställningstagande i två olika avseenden. Den första reservationen gäller formen för utträde ur svenska statskyrkan för den, som inte längre vill tillhöra denna kyrka. Både departementschefen och utskottsmajoriteten ha intagit den ståndpunkten, att anmälan om utträde alltid måste göras personligen hos pastor i den församling, där den utträdessökande är kyrkobokförd. Vi reserverar ha funnit ett sådant stadgande onödigt formalistiskt. Varför skall den, som t. ex. har en lång väg att färdas, behöva offra tid och ibland även pengar för att personligen infinna sig hos kyrkoherden på dennes expeditionstid, då ärendet lika väl kunde handläggas efter en med posten insänd skriftlig anmälan? Jag vill inte tro att kravet på den personliga inställelsen tillkommit i syfte att försvåra utträdet ur kyrkan för den som inte längre vill tillhöra den kyrkliga gemenskapen, men bestämelsen kommer likväl med säkerhet att tolkas såsom tillkommen av lust att ge den utträdessökande ett litet nålsting som en sista hälsning från kyrkans sida.

Till stöd för den av utskottet föreslagna formuleringen har anförts, att det kunde tänkas att tilltagsna personer, om skriftliga anmälningar medgaves, skulle ta sig för att samla namnunderskrifter på kollektiva utträdesanmälningar och därigenom locka människor till förhastade beslut om utträde ur kyrkan. Jag tror för min del att sådana farhågor sakna verklig grund, och det finns nog inte heller anledning att vänta något massutträde ur svenska kyrkan efter jagens antagande. För kyrkan skulle det väl knappast vara någon

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

vinning att med konstlade medel kvarhålla människor, som äro så löst fästade vid kyrkan, att de äro beredda att lämna gemenskapen bara därför att de bli anmodade att skriva sitt namn på en lista.

Men om det nu verkligen skulle inträffa, att t. ex. medlemmarna i en metodistförsamling beslutade att förena sig i en gemensam anmälan om utträde ur svenska kyrkan, så har jag svårt att förstå vad det skulle tjäna till att hindra dem från att göra en samfäll utträdesanmälan. Och om det skulle falla någon in att organisera aktioner för kollektivt utträde, kommer icke heller detta att kunna hindras genom föreskriften att anmälan om utträde skall vara personlig. Ingenting hindrar ju en grupp människor att i samlad trupp marschera till pastorexpeditionen eller att på ett bestämt klockslag infinna sig där för att gemensamt anmäla sitt utträde ur statskyrkan. Jag är också övertygad om att det i många fall skulle vara betydligt behagligare även för kyrkans tjänare att få behandla en skriftlig utträdesanmälan än att alltid vara tvingade att ta emot personliga besök av sådana som önska utträda ur kyrkan.

Reservanterna ha således velat ge uttryck åt den uppfattningen, att då statsmakterna nu medge fritt utträde ur kyrkan för alla vuxna medborgare, som av en eller annan anledning inte vilja tillhöra den, så borde inte heller formerna för utträde göras krångligare och besvärligare än som är absolut nödvändigt. En bevittnad skriftlig anmälan borde därför enligt vår mening äga samma giltighet som en muntlig anmälan. Då det emellertid ej föreligger någon motion med förslag om sådan ändring av den paragraf i förslaget till religionsfrihetslag, som reglerar formen för utträde ur kyrkan, är jag förhindrad att här ställa något förslag om sådan ändring av 11 §, som reservanterna finna önskvärd. Jag måste således nöja mig med att tillkännage min och mina medreservanterns mening beträffande den lagbestämmelse jag nu berört.

Den andra av de båda reservationer

jag biträtt gäller frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap. Den nu föreslagna ändringen av giftermålsbalken kommer att väsentligt öka kretsen av lagligt godkända vigselförrättare; Kungl. Maj:t kommer efter lagändringen att kunna medgiva vigsel inom frikyrkosamfundet, vilket i realiteten betyder att ett stort antal frikyrkopastorer få befogenhet att med laglig verkan förrätta vigsel. Hädanefter komma således dessa frikyrkopastorer att under vissa förutsättningar erhålla statens auktorisation som vigselförrättare, och det innebär att de få rättighet att viga personer, som äro medlemmar av deras eget samfund. Någon skyldighet att förrätta vigsel ålägges dem icke, medan däremot statskyrkans präster alltjämt skola vara skyldiga att viga personer, som äro kyrkobokförda inom deras egna församlingar. Dessutom finnas som bekant borgerliga vigselförrättare — borgmästare och rådmän i de större städerna, kommunalborgmästare eller stadsstyrelsens ordförande i de mindre städerna och landsfiskalerna på landsbygden.

Vi komma alltså att bli begåvade med flera olika slag av vigselförrättare, som ha olika samhällsfunktioner, som komma att viga efter olika formulär och som därtill ha högst skiftande förutsättningar att fullgöra sin uppgift i detta avseende. Den som till äventyrs inte skulle kunna bli lagligen gift i detta land kommer således inte gärna att kunna skylla på bristande tillmötesgående från myndigheternas sida då det gäller att ställa vigselförrättare till förfogande. Frågan är dock, om inte förbistringen på området hotar att bli något för omfattande. När två människor ingå äktenskap med varandra, innebär detta ur samhällets synpunkt ett rent civilrättsligt avtal. Vigselakten är med andra ord ett konstaterande av att överenskommelse om äktenskap föreligger, och härtill knyts giftermålets rättsverkningar. De högtidliga religiösa ceremonier, som prägla den kyrkliga vigseln, ha således ingenting med äktenskapets civilrättsliga innebörd att göra utan äro en sak för sig.

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Med hänsyn härtill ha reservanterna liksom ett par motionärer i andra kamraren ansett, att den enklaste och riktigaste lösningen av frågan om reglerna för äktenskaps ingående vore att införa obligatoriskt civiläktenskap. Statsmakternas lagstiftning på området skulle därigenom komma att gälla giftermålets rent lagliga innebörd och ingenting annat. Staten skulle på det sättet befrias från att befatta sig med de högtidliga former och religiösa ceremonier, som äro förbundna med de kyrkliga och frikyrkliga vigselakterna; sedan samhällets krav på kontrollen av ett ingånget äktenskaps laglighet blivit tillgodosedda, skulle full frihet lämnas kontrahenterna att själva, utan statliga myndigheters inblandning, ordna med vilka högtidliga vigselceremonier som helst.

En sådan ändring av giftermålsbalken kräver emellertid vissa överväganden särskilt beträffande vilka statliga funktionärer som skulle representera lagsamhället vid äktenskaps ingående. Det är därför givet, att ett beslut att införa obligatoriskt civiläktenskap måste föregås av en särskild utredning, vilken dock torde bli ganska lätt att genomföra. Vissa uppslag till en enkel och smidig lösning av problemet ha för övrigt framförts inom utskottet, men jag skall för min del inte nu ingå på dem.

Utskottsmajoriteten motsätter sig en utredning i frågan och anför som skäl för sin ståndpunkt, att de nuvarande reglerna, så länge den kyrkliga vigseln begagnas i den stora utsträckning som fallet är, utgöra ett enklare och mera praktiskt system än det obligatoriska civiläktenskapet. Det heter vidare i utlåtandet, att »de nuvarande reglerna tillgodose den enskildes valfrihet och ha anknytning till rådande folksed».

Det är sant att mer än 90 procent av de ingångna äktenskapen beseglas genom kyrklig vigsel, och det är även riktigt att den, som inte önskar kyrklig vigsel, har rätt att vända sig till en borgerlig vigselförrättare. Men om den borgerliga vigselformen för närvarande användes i ringa utsträckning, har detta säkert sina givna orsaker. Det säges, att den enskil-

de har frihet att välja mellan kyrklig och borgerlig vigsel, vilket är riktigt. I verkligheten står valet oftast mellan å ena sidan en religiöst betonad kyrklig vigselakt, som vederbörande själv kanske inte gillar, och å andra sidan en till ytterlighet torftig och tråkig förrättning, som kallas borgerlig vigsel. Om man någon gång bevittnat en borgerlig vigsel på ett rökigt och ostadat landsfiskalskontor med en vardagsklädd och kanske orakad landsfiskal som aktör, förstår man utan vidare varför den borgerliga vigseln hittills vunnit så liten anslutning bland allmänheten.

Det ser faktiskt ut som om myndigheterna överlag skulle ha vinnlagt sig om att göra den borgerliga vigselakten så torftigt grå och avskräckande som möjligt. Åtgärder för att ge den borgerliga vigselakten en något mera tilltalande och upplyftande inramning torde ha vidtagits endast i Stockholm och möjligen vissa andra av de större städerna. En närmare undersökning skulle ganska säkert visa, att de flesta borgerliga vigselarna förekomma där man har bemödat sig om att förlåna den borgerliga vigselförrättningen en mera högtidlig och anslående prägel än den eljest vanliga. På landsbygden, där inga åtgärder i denna riktning företagits, är det ytterst sällan en borgerlig vigsel förekommer.

Det är ju rättsväsendets tjänstemän som ha till uppgift att fungera som borgerliga vigselförrättare. I de flesta fall fylla de sin egentliga uppgift på ett förträffligt sätt, men det är därför inte sagt att de äro lämpliga att tjänstgöra även som vigselförrättare. Om den av motionärerna och reservanterna föreslagna utredningen kommer till stånd, bör den därför också omfatta frågan om vilka representanter för stat och samhälle, som böra anförtros uppgiften att ombesörja de funktioner, som efter införande av det obligatoriska civiläktenskapet kunna befinnas erforderliga.

Jag kommer, herr talman, att vid behandlingen av punkterna E) och F) i utskottets utlåtande framställa förslag om bifall till den under dessa punkter avgivna reservationen.

Herr BOO: Herr talman! Från olika håll har hävdats — bl. a. av lagrådet — att föreliggande förslag till sitt namn — religionsfrihetslag — är alltför pretentiöst. Jag ber att få ansluta mig till denna uppfattning.

Om den nu gällande dissenterlagen är utformad som en undantagslagstiftning, så är därmed inte sagt att föreliggande lagförslag är dess fulländade motsats. Den nya lagen ger nämligen inte alla religiösa uppfattningar och samfund en fri och likvärdig ställning. Därför torde ett namn ungefär som *religionsutövningslag* ha varit ett mera adekvat uttryck för vad som här föreslås.

Detta är grundläggande för min och många andras inställning i denna fråga. Eftersom det här inte rör sig om en fullständig frihet, utan en i flera avseenden åtskilligt begränsad sådan, öppnas möjligheter för oss att utan att bli betraktade som bakåtsträvare behandla spörsmålet om formerna för religionsutövningen såsom en lämplighetsfråga.

Det av mig och mina medmotionärer i denna kammare framställda yrkandet, att förbudet mot inrättande av kloster skall bibehållas, bygger helt på denna uppfattning; i samband med ett förslag till en verklig religionsfrihetslag hade kanske ett dylikt yrkande brutit av på ett markant sätt. Nu föreslås emellertid av departementschefen och utskottet, att kloster må inrättas endast med Konungens tillstånd och på de villkor Konungen föreskriver, samt att tillstånd till inrättande kan av Konungen återkallas vid missbruk. Som synes föreligga alltså begränsningar både kvantitativt och kvalitativt. Skall det talas om »frihet» i dessa sammanhang, måste det nog bli en högst »villkorlig frihet».

Varför har man då infört denna bestämmelse, att kloster må inrättas? Förklaringen är kanske att de, som vid lämpliga tillfällen tala stora och vackra ord om religionsfrihet, inte gärna kunna bekämpa en viss religionsuppfattning. Så tycks även utredningen, när den varit i färd med att yxa till större rättigheter åt våra svenska frikyrkor, ha kommit i den situationen att den inte kunnat

Förslag till religionsfrihetslag m. m.
undgå att slänga — jag ber om ursäkt för uttrycket — ett köttben även till den främmande hunden. Men om klosterförbudets upphävande innebär att den förut bundna hunden nu får gå lös, har den dock ansetts så farlig att munkorg alljämt befinnes erforderlig.

Det är just på denna punkt vi motionärer ha reagerat. Antingen skola katolikerna få full frihet att bygga sina kloster liksom andra samfund bygga sina kyrkor, eller också skall det vara ett generellt förbud. Inom parentes sagt, herr talman, har jag inte hört att de stora frihetsapostlarna på detta område velat förorda den verkliga och fulla friheten, utan man tycks föredraga att här dölja sig under halvmesyrens täckmantel. Men att i ett land som vårt genomföra denna administrativa munkorgsorganisation under återopande av religionsfrihetens princip, kan inte vara lämpligt. Då är det bättre att, som vi ha velat göra i detta sammanhang, säga ett klart och otvetydigt nej. Att principiella frågor om religionsfrihet från tid till annan skola avgöras enbart genom prövning i administrativ ordning kan inte vara en lycklig lösning. Enligt vår uppfattning måste i stället lagtexten direkt, klart och otvetydigt ange frihetens omfattning i detta fall.

Även utskottet måste haft en känsla av att man här är ute på ett område, där lagstiftningen inte fyller måttet. Man föreslår nämligen det tillägget, att riksdagen skall höras första gången fråga uppkommer om inrättande av kloster i landet. Detta tillägg ändrar dock ingenting i sak av vår kritik, även om det har ett visst värde att riksdagen får granska de bestämmelser, som komma att utfärdas. I det principiella sammanhanget blir tillägget blott och bart en brasklapp.

Nu anföres från dem, som i religionsfrihetens namn vilja tillstyrka förslaget om klosterförbudets upphävande, att det inte är så farligt att släppa den katolska kyrkan fri här i landet, eftersom svenska folket inte skulle vara mottagligt för denna sjuka.

Verkligheten synes dock tala ett an-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

nat språk, herr talman. Jag har här i min hand ett klipp från Aftonbladets förstasida den 18 april 1949, där huvudrubriken lyder: »Påvebudskap till Sverige påskdagen: Forsätt fredens linje.» Och som underrubrik följer: »F. d. statsråd kysste fiskarringen, 400 svenskar spontant på knä i Rom.»

Tidningen berättar därefter att de 400 svenskarnas audiens hos påven var en av de märkligaste som hållits i Vatikanen en påskdag. Medan hundratusenden rättrogna katoliker förgäves väntade på Petersplatsen för att få se sin älskade påve, fingo de svenska turisterna audiens. Påven ägnade 40 minuter av katolska kyrkans heligaste dag åt dessa protestanter. Han yttrade bland annat till en av svenskarna: »Sverige ligger långt från Vatikanen, men jag vet mera om ert land än ni tror.» — Visste han månne att dissenterlagskommittén just i den vejan — på våren 1949 — var beredd att föreslå klosterförbudets upphävande? Vatikanen har ju en utmärkt diplomati, varför man skulle kunna dra den slutsatsen. I så fall får hela spektaklet sin naturliga förklaring. Påven satte nämligen så stort värde på besöket, att han tog alla i hand och gav var och en en liten minnesgåva.

Innan man kommit så långt hade svenskarna haft väldiga bekymmer. Under väntan på påven i det praktfulla gemaket rådde en våldsam trängsel, därför att alla ville stå främst för att kunna se och höra så mycket som möjligt. Ingen erinrade sig väl i det ögonblicket mästarrens ord att de främsta skola vara de sista och vice versa.

Då påven kom, föllo alla på knä, men han uppmanade dem att resa sig och yttrade, att vi skola respektera varandras religioner. Jag skulle vilja göra den lilla ändringen, att man borde säga att det gäller att respektera sin egen religion.

Ett par kvinnor föllo åter på knä, när de kysste påvens ring. Han frågade om de voro katoliker, men fick nekande svar.

Hela denna ceremoni talar sitt tydliga språk. Finns det någon som efter en

dylik blamage tror på svenskarnas immunitet gent emot katolicismen? Det var inte de enklaste svenska medborgarna som reste till Rom såsom turister i detta fall, utan man får väl utgå från att de närvarande tillhörde den mera upplysta delen av vårt folk.

Utöver katolicismen är väl endast den mosaiska kyrkan av någon betydelse som främmande religion i vårt land. Jag betraktar inte i dessa sammanhang de svenska frikyrkorna såsom främmande. De ha ju brutits ut ur statskyrkan men stå fortfarande på samma religiöst ideologiska grund. Skillnaden mellan den katolska och den mosaiska kyrkan är dock betydelsefull i detta fall. Beträffande den mosaiska bekännelsen är det fråga om en klar avgränsning till en viss ras. Den skall tillgodose den rasens religionsbehov, och någon utvidgning därutöver eftersträvas inte. Katolicismen är däremot en stridande kyrka, som eftersträvar vidgat inflytande. Dess önskemål om klosterförbudets upphävande begränsas ingalunda till strävan att möjliggöra en allsidigare religionsutövning för den nuvarande begränsade medlemsskaran, utan är ett led i maktutvidgningen. Härtill kommer att den katolska kyrkan inte bara är en religiös åsiktsriktning utan även en världslig makt av betydande format. I detta senare sammanhang spelar klosterverksamheten en betydande praktisk och psykologisk roll.

Redan genom bestämmelserna i nu gällande dissenterlag har katolicismen en omfattande rörelsefrihet. Den kan i sin församlingsverksamhet bilda ordnar och kongregationer för olika ändamål. Man kan således säga, att den har samma möjligheter att verka som andra frikyrkosamfund i dessa avseenden. I den mån föreliggande lagförslag ger dessa kyrkosamfund vidgade möjligheter till rättsverkande rituell verksamhet — vilket vi hälsa med den största tillfredsställelse — följa även de katolska församlingarna med i denna utvidgning. Även därom torde ej vara mycket att säga. Det är blott beträffande återinförandet av den under hundratal år

förbjudna klosterinstitutionen som in-
väningar kunna göras.

Därvid är först att notera, hur väsens-
främmande den katolska kyrkan i sin
organisatoriska uppbyggnad och reli-
gionsutövning är för våra demokratis-
ka traditioner. Katolicismen har sanner-
ligen inte, där den haft tillräckligt in-
flytande, varit tillskyndare till en de-
mokratisk utveckling. För att ta ett
exempel — jag tänker i övrigt inte för-
djupa mig i det historiska samman-
hanget — kan man fråga sig, vilka möj-
ligheter den spanska diktaturen skulle
haft att spela sin roll, om inte den ka-
tolska kyrkan funnit det med sina in-
tressen sammanfallande att stödja den-
na regim?

Häremot kan givetvis invändas, att reli-
gionsfrihetens princip ingår i de
mänskliga rättigheterna. Utskottet har
således hakat upp sitt avstyrkande av
föreliggande motioner just på en hän-
visning till konventionen om skydd för
de mänskliga rättigheterna. Men jag skul-
le vilja ställa frågan till utskottets före-
trädare, om vi med antagande av före-
liggande lagtext ha uppfyllt allan rätt-
färdighet visavi denna konvention? Hur
är det med den fria religionsutövning-
en? Blir den enligt konventionen fullt
tillgodosedd? Om man för övrigt dri-
ver denna tes om de mänskliga rättighe-
terna in absurdum, leder detta fram till
att med tillämpning på föreliggande frå-
ga skulle det kunna sägas, att människan
skall ha frihet att göra sig själv ofri.
Härvid kunna klosterlöftena tjäna som
klassiskt exempel. Är det inte tvärtom
så, att de mänskliga rättigheterna, som
vi vilja slå vakt om och som förutsätta
ett demokratiskt styrelsesätt, skola även
i fråga om religionsutövningen omfatta
endast det som faller inom den person-
liga frihetens ramar? Om man gör
denna gränsdragning, kommer kloster-
väsendet att helt falla utanför ramen.
Därför är, enligt vår uppfattning, ett
bibehållande av klosterförbudet ingalun-
da ett avsteg från de mänskliga rättig-
heterna, utan ingår tvärtom som ett
skydd för individens frihet.

Dessa fakta måste även i någon mån

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

ha föresvävat utredningen, när denna
anfört — efter att ha konstaterat att
klosterväsendet utgör ett väsentligt mo-
ment i katolska kyrkans liv — att om
religionsfrihetens princip skall innebära
icke blott rätt för den enskilde till fri
utövning av sin religion, utan även
möjlighet för ett trossamfund att för si-
na medlemmar ordna de religiösa för-
hållandena, bör klosterförbudet upphä-
vas. Om jag emellertid refererar det all-
ra sista litet närmare, säger utskottet
att klosterförbudet »i dess nuvarande
ovillkorliga form» bör upphävas. Här
kommer alltså begränsningen. Först ta-
las det om religionsfrihetens princip,
som gör det nödvändigt att man skall
genomföra denna större frihet, men när
sedan denna frihet skall expedieras och
ges form, är man färdig att göra in-
skränkningar i densamma.

Departementschefens utläggningar på
denna punkt tyda även på tveksamhet.
Han säger: »Om en mera begränsad
klosterverksamhet tillåtes, lär det
icke vara ägnat att ingiva betänklighet,
men en helt okontrollerad religiös verk-
samhet, som förutsätter avskildhet från
yttervärlden, synes icke böra möjliggö-
ras.»

Om vi se på dessa uttalanden av ut-
redningen och departementschefen, kan
man fråga sig: Vad är därefter kvar av
utredningens tal om »religionsfrihetens
princip»? Jag vill konstatera, att endast
graden i fråga om inskränkningen skil-
jer från det förbud mot inrättande av
kloster, som vi förordade.

Jag ber, herr talman, att med hänvis-
ning till det anförda få yrka bifall till
den med B) 2) betecknade, av fru
Eriksson i Stockholm och herr Staxäng
vid utlåtandet fogade reservationen.

I herr Boos yttrande instämde herrar
*Forsslund, Pålsson, Niklasson, Edvin
Thun och Fritjof Thun.*

Herr NERMAN: Herr talman! Fjol-
årets riksdag avsåg med stora majo-
riteter en motion om utredning om kyr-
kans skiljande från staten. Den hade

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

väckts för att ställa alternativet till den förebådade nya dissenterlagstiftningen. Debatten gjorde det alldeles klart, att man för närvarande inte kan tänka sig skilsmässovägen — stämningen är klart avvisande och majoriteten för statskyrkans bibehållande överväldigande även i den riksdagsgrupp, som på sitt parti-program har raka motsatsen.

Även om jag alltjämt är av den uppfattningen — och kanske de flesta i kammaren också äro det — att full religionsfrihet kan nås först med statskyrkans avskaffande, och även om man är övertygad om att sista ordet inte är sagt med den lag som här kommer att antas, utan säkert nya friktioner och svårigheter vänta på åtskilliga punkter, så får man nu resignera i fråga om helhetskravet och söka göra det bästa av vad som för dagen kan nås och har nåtts.

I stort vill jag också — till det föreliggande utskottsutlåtandet och på erfarenheter från utskottets debatt, som jag har haft förmånen att i detalj följa — instämma i det allmänna omdömet, att sedan propositionen hyfsat utredningens betänkande och utskottet ytterligare hyfsat propositionen, har man fått fram en under givna förhållanden ganska hyfsad produkt. Jag vill också betyga min starka uppskattning av vad utskottets utomordentligt skicklige ordförande därvid har betytt.

Jag skall nu inte ta upp tid med att beröra de frågor, som andra såsom reservanter eller motionärer redan ha berört eller komma att beröra. Som motionär måste jag emellertid beklaga, att lagen fick namnet religionsfrihetslag, ett namn som redan lagrådet kritiserade som alltför pretentiöst. En motion på lagrådets grund föll emellertid. Likaså ett försök att få in en definition på vad som man i svensk lag menar med »religion», något som borde vara naturligt som grundval för en lag om religionsfrihet. Emellertid satte utskottet en mera logisk stil på lagens inledande paragrafer än den propositionen hade utformat. Lagen gäller ju också mer organisationer än individer. Religion och religions-

frihet har jag annars trott gälla framför allt individen.

Vidare vill jag beklaga, att det inte gick att få bort det löjligt antikverade fängelsestraffet i 11 kap. 8 § strafflagen för skymfande av »sådant som av svenska kyrkan eller annat här i riket verksamt trossamfund hålles heligt». Att stadgan är antikverad torde hela utskottet ha varit ense om, men man väntar på strafflagsberedningen — som bekant står det alltid en utredning i vägen för alla individuella uppslag här i huset.

I några stora frågor har gjorts reservationer, som jag ber att få ansluta mig till på en gång. Inte till den om fortsatt förbud för klostren. Om katolicismen är på något sätt farlig, vilket jag inte tror, så inte är det den lilla detaljen klostren. Läran som sådan har ju redan full rörelsefrihet. För övrigt kanske rentav katolska kyrkans propaganda här i landet kan komma att rycka upp svenska stats- eller folkkyrkan. Jag tror inte, att den fria konkurrensen, så omhuldad av alla samhällsbevarande, skadar på det andliga området.

I fråga om äktenskapslagstiftningen, en sak som egentligen inte har något med kyrka och religion att göra, är enligt min som många mening det obligatoriska civiläktenskapet det enda riktiga. Tyvärr har det inte i utskottet kunnat samla majoritet. Men jag skall tillåta mig nämna, att det i utskottet kom fram ett annat uppslag — herr Hermansson antydde det — som där samlade den största minoriteten och som tyvärr inte hade kommit i motionsform men som jag här vill lämna till protokollet som ett uppslag för framtiden.

Uppslaget är oerhört enkelt och gäller bara, att man skulle återgå till vad som är urgammal svensk praxis fram till 1700-talet: att äktenskapet skall vara giltigt med de tre lysningarna och parternas kvittens. Då kunde mycket väl prästen i församlingen fortsätta att vara den som utfärdar intyget. Man går kanske hellre till honom än till en landsfiskal, som ju är rättens handhavare och har att göra med kriminella företeel-

ser. Sedan prästen har givit samhällets intyg på att ett par har förenat sina öden, kunde paret sedan fritt välja den helgd det önskar: statskyrkans eller en frikyrkas eller den borgerliga vigseln eller en högtidlighet i sin familjekrets eller ingenting alls. Förslaget är, såvitt jag har fattat rätt, formellt inte alls omöjligt. Det kostar ingenting, inga nya vigselförrättare, bara några lagändringar, och till på köpet vore på den vägen frågan om prästs samvetsbetänkligheter mot att viga fränskilda helt ur vägen. Jag tror uppslaget är en framtids-tanke, och jag hänvisar till en märklig artikel i samma anda i Stockholms-Tidningen den 15 maj i år av vår kanske främste juridiske expert i ämnet, professor Halvar Sundberg i Uppsala. Han slutar sin artikel med orden: »Lysningens erkännande såsom form för obligatoriskt civiläktenskap vore sålunda en lika enkel som naturlig lösning av problemet.»

Den individuella skatteåterbäringen till 40 procent förblir alltså en ganska godtycklig sak. Den tillhör nu ett senare utskottsutlåtande, men för att slippa ta upp tid vid behandlingen av detta utskottsutlåtande vill jag här nämna, att då mitt namn har kommit med där är det en ren formalitet: jag råkade få rycka in de sista minuterna för en ordinarie ledamot. Den nya kommunal-skattelagen i ämnet är för övrigt en följdtag till religionsfrihetslagen.

Sammanfattande och i stort skulle jag vilja karakterisera den nya s. k. religionsfrihetslag Sveriges folk i dag kommer att erhålla som en stor seger för den frikyrkliga rörelsen. Man kan unna den en framgång; jag har i min motion om statskyrkans avskaffande i fjol betonat vad frikyrkornas kamp har betytt för den allmänna andliga friheten. Men frågan är, om inte deras triumf i dag har blivit litet för stor på statskyrkans bekostnad. Där är till och med en direkt orättvisa mot statskyrkans präster. Det må så vara, att olika frisamfund — som bekant en mycket brokig skara — nu skola få döpa och viga med samma rättsgiltighet som statskyrkan, men de-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

ras vigselförrättare få frihet att vägra viga fränskilda, så som bibeln ofrånkomligt påbjuder, medan statskyrkans präster inte få lyda sitt bibliska samvete.

Där är också det underliga, ja, oegentliga i, att när nu utträdet ur statskyrkan blir fritt och frikyrkorna få både döpa och viga, så kommer den stora massan frikyrkliga inte — som man hade haft rätt att vänta — att utträda ur statskyrkan, utan de komma att stanna kvar där och på så vis ha en dubbel bokföring. Jag vill inte direkt kalla detta dubbelmoral, jag vet att man på det hållet vill stanna kvar för att stödja statskyrkan, men jag kan inte värja mig för den synpunkten, att frikyrkorna också kunna ha ett visst eget intresse av stödet av den statliga auktorisationen i en tid då de befinna sig, åtminstone övergående, i ett skede av nedgång och — icke övergående — byråkratisering.

Jag kan inte komma ifrån den känslan, att här kanske frikyrkorna hålla på att avskaffa statskyrkan på en bakväg. Inte mig emot, ifall det nu måste ske på det sättet historiskt. I varje fall tror jag, att statskyrkans präster komma att få en del bekymmer. Men kanske kommer trängmålet att sporra också dem till större aktivitet. Det var ju så en gång i Getsemane, att när fienden var borta somnade lärjungarna. Och det är väl så alltid och på alla områden.

Till sist: Vilka komma att utträda ur statskyrkan, när den nya lagen kommer att verka från nyåret 1952?

Det blir alltså inte de frikyrkliga. De ha all anledning att stanna kvar och fortsätta att utplåna skillnaden mellan sig och det systemsamfund som heter statskyrkan. Den dubbla bokföringen kommer att bestå.

Inte heller komma kyrkans verkliga fiender, de politiska fienderna, att gå ur. De ha ju redan gjort närmanden till vissa samfund i ett grovt valpolitiskt syfte. De sikta väl för övrigt till något liknande den statskyrkan som växer fram i deras andliga fosterland till den världsliga diktaturens stöd.

Inte heller komma de stora oandliga massorna, konvenansmänniskorna, de

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

grova materialisterna, att utträda. De ha aldrig haft något obehag av statskyrkan och dess s. k. tvång. Jag tillåter mig stämpla som humbug och dålig demokrati, då folk har ett partiprogram som kräver statskyrkans avskaffande och en möjlighet till borgerlig vigsel, mer än 35 år gammal, och ändå nästan hundra procentigt döper sina barn, gifter sig och begraver sina anhöriga kyrkligt. Detta är inte någon anmärkning mot kyrkan och de verkligt religiösa. Det är en kritik mot den själlösa materialismen.

Nej, det fåtal som kommer att utträda ur statskyrkan blir de allvarliga och ärliga, de som äro ömtåliga för alla andliga band, de som känna det omöjligt att stanna i ett medlemskap som innebär en osanning. Kyrkans förlust blir inte stor kvantitativt. Den blir större kvalitativt — i mån den vill bygga inte på konvens och hyckleri utan på renhet och ärlighet.

Det nu föreliggande utskottsförslaget är ett framsteg. Full religionsfrihet kan tänkas först med skilsmässa mellan stat och kyrka. I dagens situation har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr FRANZON: Herr talman! Det tillkommer inte mig att säga någonting med anledning av vad de två föregående talarna yttrat. Det överlåter jag åt utskottets ärade ordförande, och jag tror mig veta, att det är många av kammararens ledamöter som vänta på hans anförande och som hoppas få en liten redogörelse för hela detta komplex av frågor.

Jag vill, herr talman, erkänna att jag gick till behandlingen av denna fråga med en viss förutfattad mening. Jag kan i detta sammanhang säga, såsom en ärad kammarledamot sade en gång, att jag aldrig märkt att någon människa tagit skada till sin själ genom att tillhöra den svenska statskyrkan, och jag liksom herr Nerman har nog hyst en viss farhåga för att den frikyrkliga rörelsen skulle få ett inflytande som kanske kunde bli alltför stort. Men om läsning av en proposition någon gång övertygat en

riksdagsledamot — eller en sådan utmärkt föredragning som vi haft i denna fråga — så har detta verkligen denna gång varit fallet med mig. Den historiska översikten i propositionen har varit en mycket intressant läsning och har måhända också ställt frågorna i en annan belysning. Jag skall emellertid inte närmare beröra den saken. Såsom jag sade nyss hade det kanske varit önskvärt, att utskottets ordförande hållit ett inledningsanförande i början av denna debatt. En del spörsmål, som flera av kammararens ledamöter nu stå frågande inför, hade då kanske klarnat.

Jag har tillsammans med en annan utskottsledamot, herr Ahlkvist, avgivit en reservation, vilken avser 12 § i religionsfrihetslagen. Den berör också 9, 10 och 11 §§. Det gäller här frågan om inträde och utträde ur den svenska statskyrkan och frågan när barns samtycke skall fordras för att föräldrarna eller den som har vårdnaden om barnet skola få göra begäran om sådant in- eller utträde beträffande barnet. Av ålder har det ju varit så att barnen alltid följt föräldrarna åt i detta avseende. Om föräldrarna eller en av dem tillhöra den svenska statskyrkan, bli barnen automatiskt anslutna till denna. Min och herr Ahlqvists reservation har således inte så mycket med själva inträdet i kyrkan att göra, men så mycket mera med utträdet. 12 § föreskriver, att den som fyllt 18 år själv får avgöra, om han vill utträda ur kyrkan. Har man ingått äktenskap före 18 år, bestämmer man också själv i detta fall. I övrigt bestämma föräldrarna eller den som har vårdnaden om hand.

På denna punkt har departementschefen föreslagit, att åldern skulle sättas till 12 år. Om barnet fyllt 12 år, skulle alltså fordras samtycke av barnet för att föräldrarna skola kunna begära utträde ur kyrkan för barnets vidkommande. Dissenterlagskommittén hade föreslagit 15 år, och utskottet har följt dissenterlagskommittén i stället för Kungl. Maj:t. Detta motiveras med att barnet har nått en större mognad vid 15 år än det har mellan 12 och 15 år.

Ja, herr talman, det kan ju alltid upp-

stå debatt om när mognaden inträder, det skall jag villigt erkänna, men om man nu ser utlåtandet så som jag, och jag hoppas även min medreservant, gör det, d. v. s. endast med tanke på barnens rätt i detta fall, måste jag säga, att vill man gagna denna barnens rätt, måste åldersgränsen sättas lägre än till 15 år. Hårtill vill jag också foga, att barnens mognad vid 12, 14 och upp till 15 år numera väl är större än den var för tio eller femton år sedan, kanske beroende på undervisningen i skolan och på andra förhållanden. Men vad jag vill särskilt stryka under i likhet med vad vi gjort i vår reservation och vad departementschefen också har gjort, det är att den vanliga konfirmationsåldern är lägre än 15 år. Jag tror ändå jag vågar påstå, att den tid, då barnen delta i konfirmationsundervisningen, nog är den för dem mest känsliga under hela uppväxtåldern. De umgås med kamrater och diskutera kanske med dem vissa religiösa frågor i anledning av vad de lärt under konfirmationsundervisningen. Vi kunna tänka oss det förhållandet, att föräldrarna tillhöra statskyrkan, men just under den tid, då barnet går i konfirmationsläsning, besöka de, för att använda ett gammalt uttryck, ett väckelsemöte, där predikanten kanske inte är så värst nogräknad beträffande innehållet i sin predikan men ändå har en viss förmåga att stimulera åhörarna. Om föräldrarna då springa och begära utträde ur statskyrkan för sig själva följer barnet automatiskt med utan att det givit sitt samtycke.

En annan fråga, som riksdagen också en gång har tagit ställning till, är den att om ett barn skall adopteras sedan det har fyllt 12 år, så fordras barnets samtycke till adoptionen. Är det inte ändå en viktigare handling att vara med och ge sitt samtycke till vilka föräldrar man skall ha i fortsättningen än att besluta om utträde ur svenska statskyrkan, och har riksdagen ansett att barn vid 12 års ålder besitta en sådan mognad, att de själva kunna ge sitt samtycke till eller avböja en adoption, borde man inte förmena dem samma rätt att

Förslag till religionsfrihetslag m. m.
välja även när det är fråga om att tillhöra eller att utträda ur den svenska statskyrkan.

Jag vill med andra ord bara säga det, att man inte gagnar barnet genom att höja åldersgränsen till 15 år. Man kan skada det, men man gagnar barnets rätt genom att sätta gränsen till 12 år. Det ha vi också föreslagit i vår reservation, och det är med denna motivering, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet under B) 4) avgivna reservationen.

Herr **MOGÅRD**: Herr talman! Det kanske inte är förmätet, om en person, som i 33 år varit i svenska kyrkans tjänst såsom präst, vid ett sådant tillfälle som detta anser sig ha en viss skyldighet, då han nu är den ende av sitt stånd i denna församling, att säga några ord och avgiva ett vittnesbörd.

Man kan av alla diskussioner i denna fråga lätt få den föreställningen, att aktionerna beträffande vidgad rätt till utträde ur svenska kyrkan och till ökad religionsfrihet skulle vara något som kyrkan och kyrkans vänner satt sig emot och tvingats ge efter för. Jag tror att det är en felaktig uppfattning, som man bör försöka få bort så fort som möjligt. Det har, så länge jag kan erinra mig, alltid funnits präster och kyrkligt intresserade lekmän, som känt obehag vid att till den kristna kyrkan och dess organisation i Sverige skulle höra folk, som uppenbarligen inte vill tillhöra henne. Denna uppfattning fick också ett koncentrerat uttryck år 1929, då flertalet av rikets dåvarande biskopar i en motion till kyrkomötet, författad av biskop Einar Billing i Västerås, yrkade på utredning i syfte att denna tvångstillhörighet skulle avskaffas.

En hel del av de synpunkter, som förefunnos i denna motion 1929, återkomma i den mycket väl utarbetade kungl. proposition i saken, som föreligger i år. Man finner på olika ställen i propositionen, hurusom justitieministern talar om sin uppfattning av kyr-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

kan som en religiös organisation, värdefull och betydelsefull i det svenska folkets liv. Han säger, att kyrkan är »främst en andlig gemenskap», och han säger vidare, att »i första hand har medlemskap av kyrkan en religiös innebörd».

Det synes mig som om det vore synnerligen viktigt att man hade detta i minne, både att kyrkan icke motsatt sig dessa reformers vidtagande och att staten i den nuvarande regeringens gestalt icke uppfattat detta förslag till vidgat utträde som någonting som avsåge att motverka kyrkans egentliga och betydelsefullaste uppgift att vara en religiös menighet. Det behövde ju inte sägas mycket ytterligare därom, därest man inte alltjämt vidhölle en uppfattning, som jag anser vara meningslös och bygga på en konstruktion, nämligen att svenska kyrkan är detsamma som statskyrkan eller vad man nu vill kalla det. Det existerar inte någon statskyrka. Vem skall kunna utträda ur statskyrkan enligt denna lag? Nej, det är ur lokalförsamlingarna man utträder, och det är, tycker jag, en indirekt bekräftelse på vad jag tidigare här i kammaren påpekat, att man inte skall tala om statskyrkan, ty det är bara ett hjärnspöke. Man skall tala om församlingen, församlingskyrkan, sockenkyrkan, eller vad man nu kan kalla henne.

En kyrkligt intresserad människa faller det väl aldrig in att tänka på kyrkan som statskyrkan, d. v. s. statsrådet, som har att handha kyrkoärendena, på kammarkollegium och alla de andra centralorganisationer, som finnas här i Stockholm och som reglera de världsliga angelägenheterna för både församlingar, polisdistrikt och barnmorskeväsen. Nej, när man tänker på en kyrka och en kyrkogemenskap, så tänker man — och jag är övertygad om att ni, mina damer och herrar ledamöter av denna kammare, göra det — på församlingen kring hemkyrkan, liten eller stor, på dem som där arbeta, på dem som där ha bott och levat under århundradens lopp, på dem som där alltjämt bo och äga sina andliga rötter. Det är henne man minns så-

som kyrkan, när man är ute i världen. Och när svenskar i församlingen tala om den svenska kyrkan, är det sin hemsockens församling och kyrkogemenskapen där, som de tänka på.

Det är här risken ligger i denna nya lagstiftning. För statskyrkans del — om det nu finns någon sådan — eller för den administrativa, kameralistiska organisation, som kallas statskyrkan, betyder det inte ett dugg om 10, 30 eller 75 procent gå ut ur den. Men det är för socknarna, för våra kyrkokenigheter, som konsekvenserna av denna lagstiftning komma att synas. Därför tror jag också att det är så viktigt att man rätt förstår innebörden av denna lagstiftning och fattar den såsom Kungl. Maj:t har uppmanat oss att fatta den, nämligen som en angelägenhet som inte åsyftar att förlama det religiösa livet utan i stället skall främja detta. Det gäller alltså friheten för medborgaren att utträda, men det gäller inte frihet för den lokala församlingen att upphöra med att fullgöra sina uppgifter. Det är inte frihet för prästen att säga: »Ni tillhöra inte kyrkan, jag har inte något andligt ansvar för er eller ert arbete.» Jag tycker det är angeläget att från början betona, att friheten till utträde inte betyder att församlingen kan känna sig frigjord från ansvaret, det ansvar som nu en gång åvilar en kristen församling för alla människor, som kunna komma inom dess räckvidd.

När det alltså har kommit därefter, är det ju självklart, att man måste fråga sig, hur församlingen då är skickad att kunna besörja dessa förnyade uppgifter. Jag måste också för min del erkänna, att jag med min uppfattning av kyrkoförsamlingen har en viss sympati för det yrkande, som här framställts av fru Eriksson ensam, nämligen att alla, som bo i en församling, skola äga rösträtt i kyrkofullmäktige och kyrkostämma, även om de ha utträtt ur kyrkan.

Varför har jag denna uppfattning? Ja, det beror dels på de religiösa grunder, på vilka jag bygger mitt resonemang, dels också på bestämda rättvise- och lämplighetshänsyn. Den som utträder

blir befriad från 40 procent av sin kyrkliga utdebitering, alltså den del som åsyftar att uppehålla så att säga de religiösa funktionerna; 60 procent skall dock vederbörande betala i kyrkoskatt, men han äger ingen som helst medborgerlig rätt att bestämma över användandet av dessa 60 procent! Jag skulle förstå utskottets inställning, om jag verkligen kunde tro, att dessa, som utträtt ur kyrkan och inte betala mer än 60 procent av den kyrkliga utskylden, kunde inverka oförmånligt och äventyrligt på kyrkans religiösa funktioner. Det kunna de, de kunna fylla riksdagen med ledamöter, som stå utanför den svenska kyrkan men som dock äga rätten att besluta i fråga om t. ex. prästernas löner, om prästens befogenheter och om hans utbildning, ja, som till och med kunna inverka på kyrkans rituella böcker och handlingar. Men på kyrkostämmor eller i kyrkofullmäktige äga de ingen talan i fråga om användandet av medel för byggande av prästgård, för inköp av böcker till pastorexpeditionen o. s. v. Här i Stockholm gå ju avsevärda medel till sociala ändamål på kyrkobudgeten, men där ha de som utträtt ingenting att säga till om!

I det långa loppet är det omöjligt att föreställa sig att det går att uppehålla en sådan ordning. Och hur skulle dessa personer kunna skada församlingen, om de också ägde rösträtt i kyrkofullmäktige? Ja, välja präst få ju inte kyrkofullmäktige göra, det valet sker efter en särskild vallängd, ur vilken de som ha trätt ut ur statskyrkan redan för länge sedan äro strukna. Detsamma gällde tidigare val av elektorer till kyrkomötesombud; sådana förekomma ju inte längre enligt den nya kyrkomötesförordningen. Där ha de således inte någonting att säga till om. De kunna inte heller göra någonting beträffande prästernas avlönande, eftersom det är en sak, som det tillkommer riksdagen att avgöra och som riksdagen ju vårdar sig noga om.

Jag vet över huvud taget ingenting, som religiöst och kyrkligt sett skulle äventyras av att dessa, som bara betala

Förslag till religionsfrihetslag m. m.
60 procent, i alla fall finge känna sig tillhöra kyrkoförsamlingen.

Jag ser även i kyrkoförsamlingen en bärande grund för den kommunala självstyrelsen, som annars mer och mer försvinner och som i och med tillkomsten av storkommunerna snart kommer att bli endast en fiktion. Kyrkoförsamlingarna finnas kvar. De äro smärre enheter inom det stora området. Där kunna dock medborgarna få utöva något av det inflytande som de annars ställas utanför. Är det inte bättre att man garde-rar församlingarnas rätt till att vara en kommunal enhet, som omsluter alla medborgare? Jag förstår ju, att det är meningslöst att yrka bifall till fru Eriks-sons reservation, men jag vill dock säga, att jag tror att den i sig själv bär mera av framtid i sig än det som nu föreslås av utskottet.

Sedan skall jag be att få anföra ett par synpunkter på några andra frågor.

Den församlingsbildning, som kanske mest äventyras av detta förslag, är de mosaiska församlingarna i riket. De äro, som vi alla veta, gamla menighetsorgan, som under århundradens lopp varit den religiösa och kulturella grundvalen för vårt lands judiska medborgare. Dessa församlingar ha hittills kunnat uppehålla sin verksamhet på en hög standard genom att de ha ägt rätt till tvångsvis anslutning av judarna i landet. De ha därigenom fått en ekonomisk grundval för att hålla lärarbefattningar här besatta med högt kvalificerade lärde, av betydelse inte bara för den menighet de närmast tjänat utan även betydelsefulla för hela vårt kulturella liv. Man behöver bara erinra om sådana namn som professorerna Klein och Ehrenpreis, för att vi alla skola förstå, vad det har betytt att den mosaiska församlingen haft de ekonomiska möjligheterna att uppehålla sin kulturella standard. De mosaiska församlingarna ha vidare bedrivit en socialvårdsverksamhet som varit synnerligen betydelsefull och som under dessa kristidsår sedan 1933 varit omfattande nästan utan gräns. Vi må hoppas att de slippa att bära den bördan i fortsättningen.

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Det vore nu mycket olyckligt och orättvist, om den mosaiska församlingsbildningen skulle lida väsentligt avbräck genom att den nu utan protest har fogat sig i denna nya lagstiftning. Jag hoppas, att man inom regeringen i ett annat sammanhang tar upp frågan, huruvida det inte finns möjlighet att bereda dem, som erlægga avgifter till denna egenartade församlingsbildning, rätt till avdrag vid taxeringen till inkomstskatt för de medlemsavgifter, som måste utgå för att dess verksamhet skall kunna uppehållas. Jag vill påpeka, att propositionen ju också tydligt talar om att Kungl. Maj:t med en viss tvekan här stått inför förslaget att upphäva de nuvarande bestämmelserna.

Till sist skall jag be att få säga ett ord i anledning av min ärade vän herr Boos anförande emot påven och vad honom tillhör. Det är ofta så, som jag märkt beträffande somliga av mina gamla partivänner, att det är med dem som det var med Schiller, som aldrig fick poetisk inspiration utan att han hade ruttna äpplen i närheten. Så snart man talar om katolicismen är det som om håret reste sig på deras huvuden, och de känna sig förflyttade tillbaka till Fältskärns berättelsers dagar, då jesuiter smögo omkring lite varstans med en uppfälld fällkniv i rockärmen.

Jag tror att herr Boos skildring av katolicismen är minst sagt överdriven. Den moderna katolicismen är ingalunda av den typ, som herr Boo skildrade, och även om jag inte deltog i herr Ewerlöfs sällskap vid pilgrimsfärden till Rom eller ens fått tillfälle att kyssa påvens ring, måste jag nog säga, att det har varit väl för utvecklingen under senare år att vi haft en så ansvarsmedveten katolsk kyrka som den vi haft.

Jag deltog i pingstas i en konferens i Tyskland, en konferens mellan idel meningsfränder i politiskt hänseende till herr Boo och mig. Det var, tror jag, det nya Tysklands män som funnos där, fackföreningsfolk och politiker. Jag resonerade mycket med dem även om det här klosterförbudet. Jag vill erinra om att vice ordföranden i det stora socialdemo-

kratiska partiet i Tyskland, Carlo Schmid, är en praktiserande katolik, en from katolik. Man sade mig, att klosterväsendet under senare år undergått en oerhörd förändring. Det är inte längre det gamla, utan klostren ha mer och mer övergått till att bli sjukhus och utbildningsanstalter för kyrkfolk av olika slag. Världen förändrar sig. Det egendomliga är, att medan förr de tyska katolikerna ställde sig vid sidan av exempelvis fackföreningsrörelsen och bildade egen facklig organisation, ha de nu uppgått i den stora tyska fackliga organisationen, och en hel del av dess funktionärer och förtroendemän äro katoliker, inte bara till namnet utan också till gagnet. Detta säger åtskilligt, och jag skulle tro, att om herr Boo ville mera frigjord från gamla vanföreställningar studera den moderna katolicismen, skulle han finna att den är på defensiven och får kämpa en hård kamp, liksom alla andra religiösa strävanden och att katolikerna inte vinna någonting på att tillgripa ovärdiga medel.

Vad ha katolikerna vunnit här i landet? Ha vi blivit mycket mera katolska här i landet under tidernas lopp? Jag tror inte man kan säga det. Min erfarenhet är att folk i Sverige snarare lämnar den katolska kyrkan än de gå in i den. Jag tog mig före att ringa till uppboordsverkets debiteringsavdelning, som ju inte är någon kyrklig institution, och fråga hur många katoliker det fanns anmälda, som utträdde ur den svenska kyrkan. Jo, det fanns nu 1 874. Jag frågade hur många sådana det fanns 1930, alltså för tjugo år sedan. Jo, då fanns det 1 851 stycken. Ökningen hade alltså på dessa tjugo år här i Stockholm varit 23, och under denna tid har Stockholms stads folkmängd ökat med 250 000 personer.

Jag tror inte alls att man på grund av de skäl, som jag hörde herr Boo anför, alltså av fruktan för katolicismen, bör vägra katolikerna att få upprätta kloster här. Dessa skäl äro inte hållbara och sakna samband med frågan om kloster i Sverige.

Herr talman! Jag har intet annat att anföras.

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Herr HERLITZ: Herr talman! Då jag i motsats till de talare, som hittills ha uppträtt i debatten, i alla väsentliga punkter är med på majoritetens ståndpunkt, kunde man möjligen förvänta, att jag skall ta upp till bemötande en del kritiska synpunkter, som ha anförts emot utskottets utlåtande. Jag säger emellertid på den punkten precis som herr Franzone sade nyss, att jag förutsätter att utskottets ärade ordförande kommer att göra det.

Jag vill bara göra ett litet undantag just med avseende på det ärende, som herr Mogård senast berört. För min personliga del hör jag till dem, som efter åtskillig tvekan — det skall jag erkänna — röstat för att klosterförbudet skall upphävas, och jag vill tillägga, att jag inte ens var riktigt förtjust i det förbehåll eller den brasklapp, som utskottet lagt in i sin motivering, att riksdagen skall få se på villkoren, då ett kloster första gången här skall tillåtas. Jag anlägger här samma synpunkter, som herr Mogård har utvecklat. Jag skulle vilja tillägga, att när det gäller möjligheterna för en stark katolsk offensiv — en sådan kan naturligtvis komma här i landet — anser jag inte att i det sammanhanget just klosterfrågan är det väsentliga.

Herr Boo drog också upp ett litet personligt argument, som pekade i den riktningen, att det skulle ligga någon katoliserande tanke bakom intresset för klosterförbudets upphävande. — Jag kan inte förutsätta annat än att då herr Boo i det sammanhanget åberopade herr Ewerlöfs deltagande i en turistresa till Rom, måste det ha varit herr Boos avsikt att skämta. Men jag vill säga herr Boo, att jag tror att detta skämt tyvärr kan ha kommit att missuppfattas en liten smula här i kammaren. Det kan verkligen hända att någon av kammarens ledamöter kan tro, att det var allvarligt menat. Det är ju inte fråga om annat än att herr Ewerlöf, som han berättade för mig för något år sedan, kom till Rom på en turistresa, i vilken ingick, som det ofta förekommer i olika sammanhang, ett besök hos påven. Jag känner inte till herr

Ewerlöfs uppträdande då, men förmodligen uppträdde han så som jag hade för avsikt att göra, då jag i somras på en kongress i Rom skulle få vara med på en audiens hos påven, en audiens som tyvärr blev inställd. Jag var inriktad på att foga mig efter platsens sed och normala anspråk på hövlighet, och jag kan försäkra att mitt protestantiska sinne är fullkomligt obefläckat, trots de avsikter jag då hade.

Jag begärde emellertid, herr talman, ordet för att ge uttryck åt det allmänna betraktelsesätt, från vilket jag utgått, då jag deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.

Det talas ju om den här föreliggande lagstiftningen som en religionsfrihetslagstiftning, en lagstiftning som skall kunna ge människorna ett större mått av frihet i sitt religiösa liv. Nu är det i själva verket så, att det som har sysselsatt utskottet mest och det som är viktigast i lagstiftningen, det är en hel del saker som ligga vid sidan av detta: frågan om religionsfriheten. Det är frågan om kompetens för lärarbefattningar, frågan om reglerna för vigsel och jordfästning och en del annat sådant.

Däremot har — jag känner ett behov av att starkt framhålla det — frågan om religionsfriheten icke varit någon stor eller betydelsefull fråga för oss. Vi måste ju ändå i sanningens namn fasthålla den enkla utgångspunkten, att det i detta land i detta nu råder religionsfrihet. Även den som är medlem av svenska kyrkan är ju icke i följd därav underkastad det allra minsta tvång. Det tvång, som tillhörigheten till svenska kyrkan förut har fört med sig, har undan för undan minskats och slutligen helt upplösts. Ingen är skyldig att döpa sina barn, intet barn behöver konfirmeras, jag kan viga mig borgerligt, ingen räknar efter, hur ofta jag går till nattvarden eller om jag över huvud taget går dit, och skall jag bringas i jorden, kan det ske på vad sätt som helst. Skyldigheten att med sina pengar bidra till kyrkliga ändamål vill jag inte räkna i det sammanhanget. Det utövas nog ett mycket större samvetstryck på andra,

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

som nödgas bidra till ändamål som de ogilla.

Nog av — här finns den fullkomligaste religionsfrihet i denna stund i landet, och under sådana förhållanden kan jag inte säga något annat än att den vidgade rätten till utträde ur kyrkan, som nu är en kärnpunkt i lagförslaget, är någonting mycket oväsentligt. Ty vad man genom utträdet ur den svenska kyrkan befriar sig ifrån, är ju ingenting annat än skenet av ett tvång. Jag måste säga, att då vi arbetat i utskottet med denna rätt knottiga lagstiftning om inträde och utträde, om hur man skall behandla barn och hur det i övrigt skall gå med det ena och det andra, har jag haft en stark känsla av att vi sysselsatt oss med rena överkligheter. Tillhörigheten eller icke = tillhörigheten till statskyrkan för ju inte med sig någonting väsentligt av rättsliga konsekvenser. Det var helt annorlunda förr, då verkligen tvång utövades. Då var det verkligen något viktigt, om man inträdde i eller utträdde ur kyrkan. Men nu är det ordets makt över tanken, då vi räkna det som någonting viktigt, att en icke troende har möjlighet att fritt gå ut ur den svenska statskyrkan.

Och det ord som här har tagit makt över tanken, det är helt enkelt ordet medlem, ett ord som inte är så särdeles gammalt i svenskt kyrkospråk. Det torde väl knappast ha kommit in där förrän vid mitten på 1800-talet. Medlem är ett ord, som framför allt hör hemma i 1800-talets föreningsväsende och som betecknar en inre samhörighet med någon krets av människor. Det betyder att man är intresserad för en viss rörelsesträvanden: Man går in i den kretsen och får härmed vissa rättigheter och skyldigheter. Sålunda har ordet medlem för oss fått en klang av inre tillhörighet. Och saken är nu den att den klangen finns också i ordet medlem, då det användes om svenska statskyrkan, fastän — det vill jag än en gång stryka under — det icke finns något reellt innehåll i detta medlemskap.

Medlemskapet i den svenska statskyrkan är sålunda något principiellt helt

annat än medlemskapet i de kyrkor som bygga på föreningsprincipen och dylika tankar. Jag kan inte i detta läge komma ifrån den kätterska konsekvensen, att vi skulle få en helt annan och friskare syn på hela detta problem, om vi kunde komma därhän, att vi helt enkelt — det låter kanske främmande och radikalt och omstörtande — kunde frigöra oss från föreställningen om ett rättsligt reglerat medlemskap i svenska kyrkan. Frikyrkoförsamlingarna skulle få följa sina principer. De skola naturligtvis ha sina medlemmar — där inträder man och utträder man — men den svenska kyrkan skulle inte behöva juridiskt räkna med någon avskild grupp som den kallade sina medlemmar eller med sådana som den kallade för icke medlemmar. Det skulle betyda, att den svenska folkkyrkan inte skulle fråga så noga, som vår tids lagstiftning nu kräver, efter jude och grek; den skulle överlämna åt den som det kan att skilja fåren och getterna.

Såvitt jag förstår, skulle man därmed bringa till ett klarare uttryck vad vår svenska kyrka är och vill vara. Den tiden är slut, då den trodde sig om att utöva någon sorts tvång, men i hela kyrkans idé finns det kvar ett ohämmat universalitetskrav, ett universalitetskrav i den meningen, att den icke vill veta av några gränser för sin verksamhet, i den meningen att den präglas av den djupt mänskliga synen, att den icke vill uppdraga några gränser mellan onda och goda, troende och otroende, att den icke lämnar någon utanför sin intressekrets, att den söker med sitt budskap och sina tjänster nå oss alla, oss som kallas för medlemmar och andra. Det strider sålunda mot det allra innersta i synen på livet inom vår kyrka att räkna den omständigheten, att någon formellt står skriven såsom medlem av svenska kyrkan i kyrkoböckerna, som något väsentligt. Det var t. ex. något för mig ganska stötande i det förslag, som nu fallit inom utskottet men som gick ut på att man skulle vid tillsättning av lärartjänster räkna såsom likvärdiga det förhållandet, att någon avger en förkla-

ring om att han ville meddela kristendomsundervisning i den rätta andan, och det rent formella förhållandet — som ingenting säger oss — att någon är medlem av svenska kyrkan. Med andra ord: den som bara rent formellt är medlem av kyrkan skulle utan vidare betraktas som en fullt lika tillfredsställande man som den som avger en högtidlig förklaring. Hela denna uppfattning är främmande för kyrkans väsen: att man skulle liksom acceptera som särskilt goda de personer som efter de här kniviga rättsreglerna råka vara uppförda som medlemmar av kyrkan. Ännu mera strider det naturligtvis mot dess väsen att vända ryggen åt dem som av den ena eller andra anledningen nu ha begagnat eller komma att begagna utträdesrätten.

Jag ser sålunda saken så, att för folkkyrkan, som utövar sin verksamhet i en krets av människor med mycket olika kvalifikationer och med mycket olika förhållande till kyrkan och dess förkunnelse, för denna kyrka är det något oändligt främmande att genom den stora kretsen av själar med oändligt skiftande inriktningar draga ett tjockt rött streck och kalla somliga för medlemmar och andra för icke medlemmar.

Jag talar, herr talman, det känner jag, som talesman för de många, många, som känna sig i den mening som jag nyss talade om höra kyrkan till, vad som än månne brista i både yttre kyrkbruk och inre tro, som alltså känna sig tillhöra kyrkan och icke vilja bli av med den tillhörigheten. Men jag vill också säga till andra, som se saken på ett annat sätt: Jag tycker att man kämpar emot det förflutnas skuggor redan då man är rädd för det medlemskap i svenska kyrkan, som i närvarande stund intet betyder. Men om man släpper hela föreställningen om medlemskap, förstår jag icke hur någon skall kunna känna sig på något sätt kränkt i sin frihet av att i den mening som jag här har antytt, alltså såsom föremål för kyrkans omsorger — kanske blott ett passivt föremål — höra fädernas kyrka till.

Herr talman! Jag skall icke yrka på

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

någoting av detta nu; det är fullkomligt självklart. Jag har bara velat få tillfälle att säga, att jag för min del skulle önska en utveckling i den riktning jag här antytt. Vad man för sådant ändamål har att göra är att noga tänka över de skillnader i avseende på rättslig ställning, som i denna stund ännu finnas mellan kyrkans medlemmar och andra, och operera bort vad som där är överflödigt. Vi ha t. ex. redan i utskottet haft uppe frågan om vigseln. Fullkomligt i linje med mina strävanden ligger vad utskottet sagt om att man kanske skulle kunna tänka sig en vidgad möjlighet för svenska kyrkan att viga dem som vänt sig till en präst i svenska kyrkan, vare sig de tillhöra kyrkan eller inte. I samma linje ligger det att tänka sig en utvidgning av möjligheterna till jordfästning i den svenska kyrkans ordning. Egendomligt nog är möjligheten för den som står utanför svenska kyrkan att bli jordfäst i dess ordning icke reglerad; det har lagstiftningen icke låtit sig på, utan det beror på vederbörande prästs gottfinnande. Jag ville där ha större möjlighet till kyrklig jordfästning. Vi ha också de där jävsbestämmelserna i regeringsformen, som säga, att endast den som tillhör svenska kyrkan får handlägga vissa ärenden. Jag måste bekänna, att jag har mycket litet intresse för dessa bestämmelser. För min del tror jag mera på en hederlig behandling från sådana samvetsmännskor, som ta sig för att gå ut ur svenska kyrkan, än på åtskilliga namnkristna, som ha den där likgiltiga etiketten »medlem av svenska kyrkan». Jag har också varit inne på samma tankar som herr Mogård: jag tycker att det mycket väl kunde ifrågasättas att ge rösträtt beträffande kyrkligt kommunala angelägenheter generösare än det nu är fråga om.

Men ha vi på dessa vägar kommit därhän, att medlemskapet mer eller mindre, kanske helt och hållet, slutligen förlorar varje reell betydelse, då är ju också tiden inne att taga det steg som här föresvävat mig: göra rent bord med hela denna verklighetsfrämmande konstruktion, den låtslek som ligger i det juri-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

diska medlemskapet i den svenska kyrkan.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag bara säga, att vad jag här sagt till någon del sammanstämmer med tankar som ha uttalats från kammarkollegiets sida i detta ärende. Men då jag sålunda befinner mig på den linjen, är jag angelägen att säga, att jag står helt främmande för synpunkter på kyrkans ställning i allmänhet, som göras gällande ifrån samma myndighet. Att uppfatta kyrkan såsom en självständig organisation, helt skild från staten, icke såsom ett statens organ, är för mig lika lätt, vare sig jag föreställer mig kyrkan såsom en sammanslutning av medlemmar eller icke.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Såsom redan av de hållna anförandena har framgått, är ju utskottet enhälligt på alla de väsentligaste punkterna. För min del har jag anmält reservation på två punkter, och jag skall be att allra först få säga ett par ord om dem.

Jag har tillsammans med herr Staxäng i andra kammaren velat ha ett annat innehåll i utskottsutlåtandet beträffande konfessionella behörighetsvillkor för universitetslärarna. Departementschefen har ju klart sagt ifrån, att åtminstone en av de professorer som ha hand om prästutbildningen skall tillhöra den svenska kyrkan. Det gäller den professor som har hand om den praktiska teologien. Vi reser vanter mena emellertid, att det finns även andra delar av prästutbildningen, som ha lika central betydelse som den praktiska teologien. Jag tänker här på exegetiken, dogmatiken och etiken. Vi mena att departementschefen även borde ha inräknat dessa ämnen bland dem som skola behandlas särskilt strängt i fråga om konfessionell behörighet. Jag har icke kunnat ställa något yrkande inom utskottet och kan inte göra det här heller, men jag kan ju i alla fall till regeringsbänken uttala en värdsam vädjan, att man vid vederbörande ärendens behandling måtte taga all den hänsyn man

kan till den mening i detta avseende, som uttalats — inte av mig — men av de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund. Jag vet inte, om min granne herr Herlitz, då han nyss underströk att man borde visa större generositet än det kungl. förslaget innebär, menade att det skulle gälla även på detta område. I så fall är jag mycket angelägen att säga ifrån, att jag ingalunda kan ansluta mig till den uppfattningen, när det gäller en fråga av så central och vital betydelse för svenska kyrkan som prästutbildningen.

Den andra reservation jag anført är en blank reservation — en sådan finns också på samma ställe av herr Bror Nilsson i denna kammare och herr Staxäng i andra kammaren. Den gäller 2 § i jordfästningslagen. Utskottet säger i sitt betänkande beträffande jordfästningslagen, att dess bestämmelser i vissa fall kunna synas vilseledande. Jag instämmer helhjärtat i det uttalandet, och jag skulle också vilja tillägga, att bestämmelserna i 2 § i det nya förslag som propositionen innehåller åtminstone i mina ögon icke äro tillfredsställande. I varje fall ha de nya bestämmelserna fått en mycket olycklig formulering.

Jag ber de ärade kammarkamrater, som äro närvarande, att slå upp s. 94 i utskottsutlåtandet. Där återfinns den nya 2 §, som innehåller bestämmelser av följande lydelse: »Har den avlidne efter fyllda aderton år på sätt om testamente är stadgat förordnat, att han skall jordfästas i svenska kyrkans ordning eller att sådan jordfästning icke skall förrättas, lände det till efterrättelse. I annat fall ankommer det på den avlidnes närmaste anhöriga eller den som eljest ombesörjer begravningen att, med iakttagande av vad den avlidne kan antagas hava önskat, bestämma om den avlidne skall jordfästas i svenska kyrkans ordning.»

När vi nu om någon timme, herr talman, ha godkänt denna religionsfrihetslag och alltså ha berett möjlighet för vem som vill att utträda ur svenska kyrkan, måste det väl kunna förutsät-

tas, att det alldeles överväldigande flertalet av dem som icke utträtt ur kyrkan också vilja ha jordfästning i svenska kyrkans ordning. Att under sådana förhållanden, såsom i 2 § föreslås, fordra särskilt testamentariskt förordnande även av en medlem av kyrkan för att denne skall vara säker om att under alla förhållanden bli jordfäst i kyrkans egen ordning, det synes mig i varje fall vara ganska orimligt.

Nu sägs det visserligen i paragrafen, att andras avgörande bör ske med iakttagande av vad den avlidne kan antagas ha önskat. Uppenbart är väl emellertid, att genom den föreslagna ordalydelsen den avlidnes rätt, därest han icke har gjort ett testamentariskt förordnande, kan komma att trädas för nära, särskilt i de fall, då den ene eller andre av dem som skola bestämma har en annan uppfattning. Enligt min mening borde väl det principiellt riktiga och rimliga ha varit att säga ut i lagen, att medlem av svenska kyrkan erhåller kyrklig jordfästning i alla de fall, då den avlidne icke själv efter fyllda 18 år på sätt om testamente är stadgat anorlunda förordnat eller på annat sätt före sin död har givit till känna en annan önskan. Jag har inom utskottet givit uttryck för denna min uppfattning och sökt vinna majoritet för den. Det har inte lyckats. Jag hade i varje fall hoppats, att man skulle kunna ena sig om en skrivelse till Konungen i den riktningen, men jag vann icke nödig majoritet, och detta beror nog till stor del på invändningar emot förslaget ifrån frikyrkligt håll. Jag vill gärna här ha sagt, att jag har svårt att förstå dessa invändningar, eftersom ju detta förslag icke på något sätt skulle hindra jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans, därest nu vederbörande så önskar.

Vad som för mig är det väsentliga i denna fråga — jag vill ännu en gång understryka det — är att den avlidnes önskan icke skall kunna negligeras av släktingar, mer eller mindre avlägsna, eller av andra personer, mer eller mindre angelägna om att respektera den av-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.
lidnes mening, särskilt i de fall då dessa, vilket väl inte så sällan är fallet, ha en helt annan personlig inställning till denna fråga än den avlidne.

Jag kan inte heller på denna punkt framställa något yrkande men har ändå inte velat underlåta att till kammarens protokoll få uttala denna min från det föreliggande förslaget avvikande mening. Jag vill samtidigt erkänna, att utskottet genom sin egen skrivning i motivering har sökt lägga frågan till rätta och säkerligen också lyckats i varje fall bättre än vad Kungl. Maj:t med sin lagbestämmelse har gjort. Jag tror emellertid trots allt, att det hade varit värdefullt om man hade fått till stånd en något klarare bestämmelse på denna punkt.

Sedan skulle jag bara vilja säga några ord om en annan reservation, där jag inte är med, men innan jag gör det, vill jag gent emot herr Boos uttalande i klosterfrågan säga, att det finns nog ingen inom utskottet, som har några direkta sympatier för klosterförbudets upphävande. Men vill man över huvud taget ha någon vidgad religionsfrihet här i landet — vilket jag efter herr Boos uttalande inte är säker på att herr Boo vill — torde det inte vara någon möjlighet att vidhålla det förbud som i dag gäller. Vi ha ju också inom utskottet försökt åstadkomma sådana kontrollföreskrifter, som man rimligen kan begära.

Den reservation jag skulle vilja säga några ord om, är den som är avgiven av herr Staxäng och som gäller vigsel av fränskilda. Jag har för min del stor förståelse för de synpunkter som framförts i den reservationen, men jag kan omöjligt tänka mig, att de svårigheter som det är fråga om kunna övervinnas på det sätt som i reservationen har föreslagits, och jag ber i det avseendet att få alldeles särskilt understryka, vad utskottet självt säger på den punkten i sitt betänkande på s. 77. Där säges det: »Skall något undantag göras i rätten att erhålla vigsel av församlingspräst, bör detta ske genom en uttrycklig lagbestämmelse, vilken anger de fall undan-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

taget omfattar. Det kan nämligen icke vara riktigt att lägga ställningstagandet helt på de enskilda prästerna och beröva dem stödet av lag.» Jag skall inte alls gå in på någon prövning av de Guds bud som bibeln i detta avseende innehåller, men jag kan inte underlåta att för min personliga del tillägga, att all erfarenhet visar, att den allmänna opinionen icke känner sig tillfredsställd med en sådan frihet för prästen som här föreslås. Det finns ju sådana väldiga skillnader i skilsmässorsaker, och alla måste väl erkänna, att i många fall av skilsmässa åtminstone den ena parten kan vara fullt lika god som någon annan. Låt oss tänka på en stackars kvinna, som har råkat ut för en man som är hemfallen åt dryckenskap och som kan förvandla livet i hemmet till ett helvete och har kunnat sätta skräck i hustrun för hennes liv. Om hon försöker att få skilsmässa, tror jag inte att någon vågar på något sätt fördöma det, och om hon senare träffar en man, som kan skänka henne något av det som ett äktenskap och ett gott hemliv är avsett att ge, ja, då hoppas jag att i varje fall inte den svenska folkkyrkan på något sätt skall känna sig tvungen att vägra henne sin välsignelse genom en kyrklig vigsel. Det finns säkerligen oändligt många fall, då det icke föreligger skilsmässa men då kyrkan även enligt reservationen skulle vara tvingad att viga två makar, som sannerligen inte, såvitt vi stackars människor förstå att bedöma, kunna sättas på något högre plan utan ha ett sådant förflutet, att kyrkan ur många synpunkter borde finna det önskvärt att slippa att viga dem och att ge dem sin välsignelse. Jag vill på denna punkt aldeles särskilt understryka, att skall här göras någon ändring, då är det kyrkan som måste utverka en sådan lagstiftning, att bestämmelserna bli i lag fastslagna. Avgörandet skall icke ligga i händerna på någon enskild prästman.

Jag skall inte gå in på frågorna vidare, herr talman, men jag kanske ändå får ge uttryck åt min glädje över att den kungl. propositionen bland annat ansluter sig till och understryker den

kyrkliga uppfattningen angående kyrkans karaktär av evangelisk folkkyrka, som av religiösa skäl bör stå öppen för var och en som på något sätt begär dess tjänst. Det skall alltså stå den enskilda människan fritt att utan hänsyn till ådagalagd personlig tro eller några andra religiösa kvalifikationer tillhöra kyrkan. Sådana kvalifikationer betraktas enligt den uppfattning, som kyrkan själv företräder, såsom något som är fördolt för oss människor och som därför inte heller kan bedömas av människor. Härav följer lyckligt nog, att det inom kyrkan måste finnas utrymme för olika stadier och ståndpunkter i religiöst hänseende. Å andra sidan får kyrkan ökade möjligheter att med sin förkunnelse nå det övervägande flertalet av svenska folket.

Herr Herlitz sade, att det låg något stötande i att tala om »medlem», när det gäller den svenska kyrkan. Jag skall inte alls gå närmare in på herr Herlitz' tankegångar, men vi kunna ju inte komma ifrån, att det finns många som ha krävt lagbestämmelser, vilka skulle göra det möjligt för dem att komma loss ur detta faktiska medlemskap i kyrkan. Vi få väl därför ändå vara glada över att en lag med denna andemening här föreslås. Sedan skall jag inte gå närmare in på huruvida det kan vara behövt att tala om medlemskap eller inte.

Herr talman! Allra sist skulle jag vilja framhålla som min personliga mening, att om riksdagen — vilket man väl kan räkna med nu — om en stund kommer att i allt väsentligt godta det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget med de modifieringar utskottet har föreslagit, ha därmed tillmötesgått vissa viktiga önskemål, som tidigare ha framförts antingen av kyrkomötet eller från frikyrkligt håll eller av riksdagen. Detta är ägnat att väcka tillfredsställelse. Att sedan ändringarna inte i alla detaljer komma att helt tillfredsställa de olika parterna är ju självfallet. Redan livssynen är på skilda håll alltför olika för att detta skulle vara möjligt. Att förslaget emellertid innebär ett stort

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

steg framåt mot förverkligandet av den religionsfrihetens princip, som sedan lång tid tillbaka är allmänt erkänd i vårt land, är väl obestriddigt. Jag tror också, att utskottet utan förhävelse kan säga — såsom här nog tidigare har sagts från talarstolen — att det förslag som utskottet presenterar inför kammarerna är ett gott förslag, även om det inte innebär någon full religionsfrihet.

Personligen hoppas och tror jag, att årets beslut skall komma att visa sig bli i ordets bästa mening lyckosamt.

Herr BOO (kort genmäle): Herr talman! Jag vill begagna tillfället att ge några korta repliker till ett par talare, som vänt sig mot mig i debatten tidigare.

För att börja med herr Lundqvist konstaterade han gentemot mig, att det inte finns någon i utskottet som är glad över att klosterförbudet måste upphävas, men så måste ske, om man vill ha religionsfrihet. Varför är man då inte glad? Vad är det som gör att utskottet med sorg i hjärtat föreslår klosterförbudets upphävande? Här är väl en dualism i framställningen, och det är den som jag har sökt belysa i mitt första anförande.

Vidare antydde herr Lundqvist, att han inte var säker på att jag önskade religionsfrihet. Är inte herr Lundqvist i detta avseende offer för någon sorts självgodhet? Han konstaterar: »Vi äro frihetsvänner, men vi äro bakåtsträvare.» Ändå säger herr Lundqvist, att det är med sorg i hjärtat som utskottet gått med på klosterförbudets upphävande. Jag tycker att det där inte går ihop, och jag har, som sagt, tidigare sökt påvisa detta.

Sedan vände sig herr Mogård till mig och yttrade någonting om att det i sådana här sammanhang tycks, som om man såsom inspirationskälla måste ha ruttna äpplen. Ja, herr Mogård, jag kan inte här — i varje fall inte i en kort replik — diskutera den katolska fruktens friskhet. Men herr Mogård vet lika väl som jag, att denna frukt åtminstone i vissa avseenden är ganska anfrätt.

För övrigt gav herr Mogårds anförande, såsom jag fattade det, besked om att han är ekumenisk intill självutplåning. Det verkade närmast, som om herr Mogård var ledsen över att den katolska kyrkan inte hade haft större framgång i Sverige. Jag kanske missförstod honom, men hans uppläggning var faktiskt sådan.

Som ett försvar för katolicismen anförde herr Mogård, att den är på defensiven. Den anpassar sig till exempel när det gäller den fackliga rörelsen i Tyskland. Jag vill inte bestrida att den katolska kyrkan kan vara på defensiven i vissa situationer och vissa länder. Men herr Mogård tror väl inte, att det skulle vara en allmän defensiv. Där man har möjligheter att behålla ett fast tag, gör man det och släpper det inte. Se på de fackliga förhållandena i Belgien och en del andra europeiska länder! Varför släpper man inte taget där? Och hur är det i Spanien? Det finns faktiskt andra exempel som tydligt bevisa, att det inte är fråga om att ge något avkall på de principer, som den katolska kyrkan vill hävda.

Slutligen vände sig herr Herlitz mot mig och ifrågasatte, om jag inte skämtade, när jag tog fram exemplet om de svenska turisternas besök hos påven i Rom år 1949. I viss mån kanske jag gjorde det. Det ligger tragikomik över hela denna tillställning. Jag kan inte påstå, att Aftonbladet i allmänhet är ett sanningsvittne, men ingen har i detta fall bestritt dess referat. Skildringen är inte uppbygglig. Jag har inte i mitt första anförande vänt mig mot herr Ewerlöf, jag har inte nämnt hans namn — det har skett senare under debatten. Bara på grund av att han var en av de 400 kommer han med i detta sammanhang. Visserligen skall man ta seden dit man kommer, men det får väl inte leda till en självuppgivelse när det gäller den religiösa uppfattningen. Man kan väl inte vara katolik i Rom och lutheran i Sverige?

Herr LUNDQVIST (kort genmäle): Herr talman! Jag har sagt, herr Boo, att

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

det inte var någon inom utskottet som hade några direkta sympatier för klosterförbudets upphävande. Det är något annat än det uttryck herr Boo här be-
gagnar sig av.

I sitt första anförande sade herr Boo, att det antingen skall vara hundra procentig frihet, eller också får det inte finnas några som helst möjligheter att återinföra klosterinstitutionen. Inom utskottet var det nog ingen som delade denna uppfattning, och i varje fall var det en överväldigande majoritet som ansåg, att man här som så många gånger annars borde gå den gyllene medelvägen och att vi alltså skulle öppna möjligheter att återinföra klosterinstitutionen men samtidigt därvid knyta sådana villkor, som vi ansågo det vara angeläget att fästa vid ett dylikt medgivande. Det är någonting annat än vad herr Boo sade.

Sedan gläder det mig, även om det överraskar mig, att vi i herr Boo nu ha fått en sådan helhjärtad kämpe för den protestantiska kyrkan och dess sak i Sverige. Att döma av de uttalanden som tidigare protokollförts här i kammaren, har det inte förefallit som om herr Boo förut har haft denna inställning. Men den svenska kyrkan förlåter säkerligen herr Boos tidigare förirrelse på detta område.

Herr **HERLITZ** (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte fortsätta diskussionen med herr Boo, men jag önskar här få ytterligare fastslaget, att herr Boo faktiskt funnit lämpligt att på grund av ett reportage i Aftonbladet göra det uttalandet om en aktad ledamot av kammaren, att han genom att delta i ett turistbesök hos påven har visat »självuppgivelse», en självuppgivelse så beskaffad, att man kan säga att han »var katolik i Rom». Jag fäller intet omdöme om detta uttalande — det överlåter jag med förtroende åt kammaren.

Herr **ELOWSSON, NILS**: Herr talman! Under denna långa debatt har förts på tal också sambandet mellan stat och kyrka, och därvid har man från olika håll

försökt att klargöra frågan om de enskilda medborgarnas tillhörighet till statskyrkan. Jag är ledsen att behöva säga, att man nog inte lyckats skapa någon ytterligare klarhet därom, och det är väl heller inte så lätt att skapa någon sådan.

Den svenska statskyrkans uppgift efter reformationen i vårt land har ju varit tvåfaldig: å ena sidan att försöka skapa sådana moralvärden, på vilka staten har kunnat bygga, och å andra sidan att tillgodose det religiösa behovet hos denna stats invånare. De bägge uppgifterna ha förenats i kyrkan, men det betyder inte, att de skulle vara oskiljaktiga. En statsmedborgare kan mycket väl klara sig utan religion och utan religiositet. Det är kanske inte lika lätt för individen att göra det. Vanligtvis gör han det måhända inte heller, men att en sådan uppdelning är möjlig, lär väl inte kunna bestridas.

Denna omständighet befriar emellertid inte staten från skyldigheten att också i fortsättningen grunda sin fortvaro på även moraliska värden. Om staten inte skulle göra det, om den inte skulle fostra medborgarna, så att de tillägnade sig och använde dessa moraliska värden, skulle staten över huvud taget icke kunna bestå.

Det är alltså denna dubbla uppgift som kyrkan har fyllt. Det är framför allt för uppgiften att tillgodose de moraliska behoven och kraven som staten har utnyttjat kyrkan. På detta sätt har statskyrkan blivit en statens tjänare, åt vilken — kan man säga — staten har givit ett uppdrag. Men detta tillstånd har ju allt mer och mer förändrats på så sätt, att statskyrkan inte längre har samma grepp om människorna som den hade tidigare. Den har heller inte kunnat i full utsträckning tillgodose ens de religiösa behoven hos människorna, och det har ju gjort, att den ena religiösa åskådningen efter den andra har uppkommit inom kyrkan och i vissa fall också avskilt sig från kyrkan.

Genom att allt detta har skett har greppet om människorna inte bara i religiöst avseende, utan också i moraliskt avseende slappnat. Det är väl inte så-

kert, att staten har samma skyldigheter när det gäller de religiösa som när det gäller de moraliska värdena. Men när man börjar diskutera, hur det skall gå med de moraliska värdena i framtiden, finner man, att staten har en oavvislig skyldighet att bevara dessa, såvitt staten vill fortbestå och vill fortsätta att utvecklas. Jag håller före, inte bara att det är på tiden att överväga, utan också att man borde ha övervägt denna sak för längesedan. I detta förhållande ha vi i själva verket att söka den skillnad som man vill ha mellan stat och kyrka.

Det kan måhända sägas, att detta inte hör hit. Men när man talar om religionsfriheten i vårt land och därmed sammanhängande förhållanden, om religionsutövningen och om statskyrkans ställning, kan man inte göra detta utan att man också tar upp till behandling frågan, på vilket sätt staten skall tillgodose dessa moraliska värden. Denna sak har man över huvud taget aldrig tagit upp till någon allvarlig diskussion i vårt land, och därför stå vi också frågande inför hela detta spörsmål. Statskyrkans präster resonera med vissa nyanser och variationer ungefär som herr Mogård gör här. Men vem blir klokare av det? Vem blir klokare av exempelvis det resonemang som herr Mogård förde här, att när vi tänka på statskyrkan, tänka vi inte på de statliga institutionerna i Stockholm t. ex., utan vi tänka på sockenkyrkan, den egna kyrkan. På det sättet ha vi aldrig tolkat begreppet statskyrkan, utan med detta begrepp mena vi en religiös organisation som fyller vissa funktioner, vilka staten annars måste fylla på något annat sätt och vilka jag menar att staten helt enkelt har skyldighet att försöka fylla på annat sätt. Staten måste göra det, om vi inte skola gå mot en ökad moralisk avslappning. Huruvida det skall ske genom att vi bygga ut undervisningsväsendet på detta område och huruvida detta kan ske i samma takt som statskyrkan förlorar greppet om människorna också i detta avseende, skall jag inte gå in på. Men att detta är en angelägenhet, som vi måste allvarligt tänka på,

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

och att denna angelägenhet växer i styrka i samma mån som statskyrkans och över huvud taget religionens inflytande på detta område minskas, det är för mig alldeles klart.

Emellertid måste jag trösta kammaren — om det nu är någon tröst — med att det inte närmast var för att säga detta som jag begärde ordet. Jag tror dock inte, att jag har missbrukat tiden genom vad jag hittills har sagt. Vad jag egentligen ville behandla i detta anförande var den katolska kyrkans ställning och klostren.

Det har från olika håll här i kammaren gjorts försök att bagatellisera den katolska kyrkans möjligheter att öva inflytande och att göra några framsteg i vårt land. Jag vill bara säga herrarna: var inte för säkra på den saken! År 1800 utgjorde katolikerna en procent av Föränta staternas befolkning. I dag utgöra de 18 procent. Vad säger det oss? De pionjärer, som drivits från Europa, bland annat på grund av religionsförföljelser under 1500-talet genom hugenottkrigen, liksom under 1600-talet och 1700-talet, och som till varje pris ville bli kvitt det kyrkliga tvånget, hade skapat en stat, där man icke skulle ha någon statskyrka eller någon statlig religion. Det är denna stat, som nu håller på att erövras av den katolska kyrkan. Det är ett faktum i denna stund.

Se vi på Indien, där man sedan lång tid haft sin egen religion, i hög grad skild från den kristna, finna vi, att man där nu har 3 miljoner katoliker — antalet har ökat oerhört. I Kina finnas också 3 miljoner katoliker, och på Filipinerna med dess 12 miljoner invånare äro praktiskt taget alla katoliker. I Afrika utbreder sig katolicismen mer och mer. Den håller sitt grepp över nästan alla de europeiska staterna — den har till och med lyckats hålla sig kvar i Sovjetunionen, även om det är en annan katolsk kyrka som verkar där. Italien, österrike, Spanien, Portugal och Frankrike äro fullkomligt i den katolska kyrkans hand. Det är likadant i Belgien. I England finns en mycket stark katolsk kyrka. Hela antalet katoliker utanför

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Europa utgör inte mindre än 45 procent av alla katoliker i världen.

När man ser en utveckling som denna, förstår man, att den katolska kyrkan har möjligheter att växa på ett sätt, som de flesta nog inte gjort riktigt klart för sig.

Låt oss studera utvecklingen i Förenata staterna i detta avseende under de senare åren. År 1923 fanns det 18 miljoner katoliker i Förenata staterna, år 1933 20 miljoner, år 1943 nära 23 miljoner, år 1948 26 miljoner, år 1949 drygt 26,7 miljoner och år 1950 27 766 000. Som vi finna, växer antalet synnerligen raskt i Förenata staterna, fastän man tycker att förutsättningarna där skulle vara mindre än i de flesta andra länder.

När det nu i detta sammanhang talas om religionsfrihet, är det alldeles uppenbart — den saken har väl stått klar i vårt land under rätt lång tid — att det inte kan bli fråga om att inskränka på den. Men man måste väl ändå fråga sig, huruvida de religiösa sammanslutningar, som vi ge utrymme för i vårt land, böra få använda vilka metoder som helst för att utbreda sin lära. Jag tror inte, att vi göra något som helst intrång på religionsfriheten, om vi säga att vi förbehålla oss att inlägga en gensaga därvidlag. Om vi till exempel i fråga om den mosaiska trosbekännelsen avhända oss möjligheten att öva inflytande på de olika metoder, som vederbörande använda för sin propaganda eller i sin ritual, måste vi också säga oss, att vi icke kunna avskaffa den judiska skäktningen i vårt land. Vi skulle alltså med berätt mod i religionsfrihetens missbrukade namn tillåta djurplågeri i den utsträckning vi alltjämt göra. Jag undrar verkligen, om det kan vara meningen.

Det är dock på denna fråga som kamraren i dag har att ge ett svar. I vilken riktning det går, kan jag icke säga, men jag skulle bli mycket ledsen, om resultatet skulle bli, att vi få finna oss i detta även i fortsättningen.

När det gäller klostren och deras verksamhet böra vi komma ihåg en mycket viktig sak, nämligen att katolicismen sannolikt är den religion, som

bättre än någon annan i hela världen förstår att anpassa sig till de olika förhållandena för att därigenom skapa ökade möjligheter att breda ut sig. Därför tillämnar ju också den katolska kyrkan en anpassning, som man måste beundra, ty den visar en smidighet, som förmodligen är den katolska kyrkan förbehållen. Därför är det, herr Mogård, inte det allra minsta att förvåna sig över om den katolska kyrkans företrädare funnit det lämpligt att — i stället för att ha en egen katolsk fackföreningsrörelse, såsom man under långa tider hade i Tyskland, liksom i andra europeiska länder — helt enkelt träda innanför fackföreningsrörelsens murar och verka där. Det betyder sannolikt inte en mera frihetsvänlig syn än den man hade tidigare, när man i viss mån använde de kristliga fackföreningarna för att konkurrera med de socialistiska.

Det förhåller sig precis på samma sätt också på andra områden. Den katolska kyrkan är nämligen inte bara, såsom framhållits här tidigare, en religion, utan även en politisk rörelse. Den är en politisk rörelse, som har diplomatiska förbindelser med inte mindre än 40 länder. Den är en politisk rörelse, som har sitt överhuvud i påven i Rom och som strävar efter universalitet både när det gäller religionsutövning, såsom herr Herlitz framhöll, och när det gäller politiskt inflytande. Detta politiska inflytande använder man i varje land på det sätt som passar förhållandena där. I de länder, där den katolska kyrkan har kunnat bita sig fast riktigt ordentligt, kan det bli som exempelvis i Irland, där man har en nationalism som går över allt förstånd. Då kan det bli såsom till exempel i Spanien en vidskepelse, som också går över allt förstånd. Samma är nog förhållandet i Italien och i viss utsträckning i Österrike, Tyskland och Belgien. Även Schweiz har erövrats av den katolska kyrkan, trots det oerhörda inflytande kalvinismen tidigare hade där.

Över huvud taget kan man säga, att varhelst den katolska kyrkan får ett grepp om folksjälén, använder den alla

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

möjliga metoder för att kunna hålla sig kvar, och den drar sig inte för att i de stater, där folkstämningen är sådan att det finns möjligheter att göra det, också utnyttja vidskepelsen så långt som det över huvud taget går att utnyttja den. Jag behöver i detta sammanhang bara erinra om den senaste utnämningen av ett visst helgon för att vi skola få klart för oss, att den katolska kyrkan, trots de många reformationer som även den har undergått i anpassningens intresse, dock innerst inne alltså är vad den har varit. Den är inte utåt detsamma som den var den gången Fältskärens berättelser utspelades, herr Mogård, men var övertygad om att där finns åtskilligt av det svarta kvar alltså. Den har också visat sig ha en inneboende kraft, som är i stånd att trubba av förnuftet ganska grundligt och minska motståndskraften hos de människor som bli utsatta för dess påverkan. Och denna påverkan sker sällan — man kan måhända säga aldrig — bröstganges, utan det är en påverkan, som man kan likna vid droppen, som slutligen urholkar stenen. Den katolska kyrkan arbetar på lång sikt; den ger sig god tid. Men den vilar aldrig, och om man inte reser motstånd mot den, kommer man successivt tillbaka till de tillstånd som man redan lämnat.

Jag är mycket väl medveten om att den katolska kyrkan har gjort oerhört stora insatser när det gäller undervisning och humanitär verksamhet och att den anpassat sig för att hjälpa folkrörelser. Den katolska kyrkan har alltid velat ha god förbindelse med folkmassorna, eftersom det ju är på dem som alla religioner måste bygga, om de skola ha någon framgång.

När det gäller klostren säger man, att de ha ändrats. De utöva undervisningsverksamhet, driva skolor och i viss mån också själavårdande verksamhet. Allt detta är riktigt. Det är också sant att de senaste påvarna och kanhända inte minst den påve, som nu sitter, förstätt att på ett alldeles ypperligt sätt anpassa sig och även gjort stora insatser för att åstadkomma en demokratisering i värl-

den och åstadkomma samarbete mellan de fredsälskande krafterna i världen. Det råder inte det minsta tvivel om detta. Men jag menar, att när man bedömer den katolska kyrkan, skall man inte bedöma den bara i nuet utan också tänka på vilken verkan den kan tänkas få i framtiden. Det är med tanke på detta jag har varit med om att underteckna motionen om vidhållande av förbudet mot klostrens inrättande i vårt land.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna motion.

Häri instämde herr *Hällgren*.

Herr **MOGÅRD** (kort genmäle): Herr talman! Den föregående ärade talaren hade många argument mot att klosterrförbudet skulle modifieras eller avskaffas — han påminde mig nästan om en annan skåning, Falstaff Fakir, som skrivit: »Loppa har så många fötter, därför blir hon aldrig trötter.» Så många märkvärdiga skäl för att denna lilla enkla lagstiftning inte bör beslutas, torde det vara mycket svårt att i en kort replik gendriva.

När jag argumenterat för antagande av denna lilla lagstiftningsdetalj, har jag gjort det därför att jag, som herr Boo vänligt nog sade, är ekumen. Jag har synnerligen svårt att tillägna mig den uppfattningen, att någonting, som en gång varit dåligt och som alltså på sina håll kan vara dåligt, därför överlag måste vara dåligt. Jag äger inte den omfattande kännedom om katolicismen i Spanien och på Irland, i Ungern och var det nu var, som herr Elowsson hade. De katoliker jag har träffat ha varit hyggliga och präktiga människor som varit katoliker av samma religiösa bevekelsegrunder som gjort att andra människor varit lutheraner eller reformerta, baptister eller metodister. Jag har inte av katolikernas förehavanden här i Sverige funnit att de på något sätt varit till skada för vårt samhälle eller för de religiösa intressen som jag hyser. Tvärtom har jag funnit att den verksamhet de utöva i visserligen mycket liten skala

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

och i torftig form, eftersom den katolska kyrkan i Sverige är mycket fattig, varit till hjälp för de mestadels från andra länder komna människor som här ha sökt deras bistånd.

Jag kan heller inte förstå vad det skulle göra oss i detta land, om människor av katolsk övertygelse ville dra sig tillbaka en stund i ett kloster eller vad man vill kalla det. Vi andra få ju göra det, om vi upprätta ett protestantiskt kloster, och likaså om vi upprätta ett ateistiskt kloster, men därför att människor händelsevis tillhöra den romersk-katolska bekännelsen skall det vara dem förmenat! Jag tycker att vi vore alltför litet generösa, alltför mycket fångna i gamla vanföreställningar, om vi mot denna nya lagstiftnings principer sade nej till en sådan skäligen önskan som här har framförts. Det är därför jag ansluter mig till förslaget, sådant det nu föreligger.

Herr NILSSON, BROR: Herr talman! Redan dissenterlagskommitténs betänkande, varpå Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition vilar, var en kompromiss, och det behövdes mycket lång tid för att nå den — jag vill minnas sex hela år. Så lång tid har ju inte Kungl. Maj:t tagit på sig för att framlägga denna proposition, och det särskilda utskottet, som har haft att behandla denna fråga, har onekligen handlat ganska raskt. Det har kunnat ske tack vare en ytterst skicklig ledning av utskottets arbete.

Det är klart, att man med en viss försiktighet nalkas en sådan fråga som denna, dels på grund av dess ömtåliga natur, dels på grund av de många kompromisser som ligger bakom i dissenterlagskommittén, där framstående män i riket ägnat frågan långa övertåganden. Utskottet har därför i huvudsak följt den kungl. propositionen.

På en väsentlig punkt har emellertid en ändring skett. Det är i fråga om behörighetsreglerna för lärare i kristendomskunskap vid våra skolor. Här har utskottet föreslagit borttagande av den

behörighetskungörelse som Kungl. Maj:t har föreslagit och som innebar att den lärare som sökte en lärarbefattning med kristendom som undervisningsämne och som icke tillhörde svenska kyrkan eller en rad uppräknade frikyrkosamfund — dock icke alla dessa — skulle avgiva en skriftlig förklaring, att han icke hyste någon från evangelisk åskådning avvikande grundinställning. Denna behörighetskungörelse väckte genast motstånd inom utskottet. Man framhöll på något håll att det var föga förenligt med den samvets- och religionsfrihet som vi gingo att bekräfta med denna lag, om man hade en bestämmelse som liksom tvingade en människa att skriftligen avgiva en bekännelse i viss riktning. Å andra sidan sades, att det finns många människor, vilkas samveten man borde ta hänsyn till. Det gäller till exempel alla de föräldrar till många tusen barn i våra skolor vilka kräva och önska att barnen skola få en kristendomsundervisning, som överensstämmer med fädernas tro och den svenska kyrkans åskådning.

En svårighet var också att avgöra vilka frikyrkosamfund dessa lärare skulle få tillhöra för att slippa avge den skriftliga deklarationen. Fem-sex stycken sådana voro uppräknade, dock inte alla här i landet verkande frikyrkosamfund, och detta komme säkerligen att framdeles bereda Kungl. Maj:t stora svårigheter, eftersom varje samfund helt visst skulle göra anspråk på att en dess anhängare skulle anses vara tillräckligt trofast mot den kristna läran och alltså inte behöva avgiva denna skriftliga deklaration.

På den punkten skedde en kompromiss i utskottet, som helt enkelt innebär, att man strukit behörighetskungörelsen och i stället infört den bestämmelsen att den som önskar bli lärare i kristendom skall före avgången från sitt seminarium eller sin skola erhålla en högtidlig erinran från rektor om vikten och betydelsen av kristendomsundervisningen och av att han iakttar det allvar och den tolerans som denna undervisning kräver.

Då vi i fjol i riksdagen beslöto om nya grunder för undervisningen i våra folkskolor, voro vi eniga om att där skall undervisas i kristendom. Vi som önska detta, och det råder ju ingen tvekan om att vi äro det stora flertalet svenska medborgare, få nu trygga oss till vad denna undervisningsplan säger och till de bestämmelser som vi äga för kontroll av lärarnas undervisning i såväl detta som skolans andra ämnen. Vi ha överlärare, vi ha inspektörer, vi ha styrelser för våra folkskolor. Alla ha till uppgift att vaka över att läroplanen följes och att lärarna fullgöra dem ålagda uppgifter. Göra de inte det, kan det bli fråga om tjänstefel, och sådant kan beivras.

Jag tror därför att det svenska folket kan vara lugnt för att kristendomsundervisningen i våra skolor skall fortgå på det sätt som riksdagen och det svenska folket ha avsett i den nya folkskoleförordningen. Man bör sålunda inte fästa alltför stort avseende vid den kompromiss som här är gjord. Den innebär icke en önskan om försvagande av kristendomsundervisningen i våra skolor.

Också på en annan punkt har utskottet avvikit från den kungl. propositionen. Det är i fråga om den ålder, vid vilken ett barn skall självt få delta i avgörandet, om det vill tillhöra den svenska kyrkan eller icke. På denna punkt föreligger en reservation som herr Franzen har talat för. Jag ber, herr talman, att på den punkten få klargöra min mening.

Jag har följt utskottet, som vill höja åldern från tolv till fjorton år. Jag anser att ett barn icke vid tolv års ålder är moget för ett sådant avgörande. Jag anser det till och med icke vara humanant att begära, att ett barn vid tolv års ålder skall tvingas att taga ställning till en sådan fråga. Det är inte psykologiskt riktigt, utan man bör vänta till dess barnet har nått en viss mognad. Vi ha sedan gammalt ansett att denna mognad hos våra barn inträder vid konfirmationsåldern. I 14, 15-årsåldern, då konfirmationen är verkställd, få ju barnen vissa medborgerliga både

Förslag till religionsfrihetslag m. m.
skyldigheter och rättigheter. De bli t. ex. vittnesgilla och i viss mån ansvariga för sina egna handlingar. Jag anser därför att denna ålder är den lämpliga. Då har en sådan mognad inträtt hos barnet, att det kan få vara med om att bestämma, huruvida det vill utträda ur den svenska kyrkan eller icke.

Så ha vi klosterfrågan. Jag har redan från åtskilliga håll bestormats med frågor om varför jag inte anmält någon reservation på den punkten. Det framgick inte minst av den föregående ärade talaren herr Elowssons anförande, att vi äro mera lutheraner i våra hjärtan än vi någonsin själva tro. Det uppenbarar sig i detta fall. Riksdagen har emellertid anslutit sig till en konvention om de mänskliga fri- och rättigheterna. Där stadgas särskilt samvets- och religionsfrihet, och utskottets ärade ordförande kommer säkerligen här att upplysa, att det icke kan anses förenligt med denna konvention att förbjuda kloster. Man skall ju vara konsekvent. Skall ett land ha religionsfrihet, skola alla dess invånare åtnjuta den.

Det är för resten inte lätt att förbjuda klosterliv. Att människor draga sig till en stilla värld, sker faktiskt även inom protestantismen. Jag tycker inte vi skola vara rädda för detta. Jag tror att vår protestantiska åskådning och vår svenska kyrka ha så djupa rötter i vårt folk, att det inte är någon fara för avfall till den katolska kyrkan.

Jag har därför ansett att bestämmelsen om förbud mot inrättande av kloster må upphävas, såsom statsrådet föreslår i sin proposition. Men jag förstår mycket väl den reaktion som förekommer, och jag hör mycket väl på tonfallen vilken reaktion som är av religiös art och vilken som är av politisk art. Båda ha susat fram här i församlingen. Dock tror jag mig finna att motståndet mest är av politisk natur.

Beträffande den invecklade vigselfrågan vill jag endast säga att jag finner det vara ett alltför tungt ansvar att lägga på den enskilde prästmannen att avgöra, om han skall viga fränskilda människor eller icke. Prästen bör lo-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

jalt lita på den kyrkas ordning, som han genom sin prästed har lovat att vara trogen. Han bör följa dess bestämmelser och viga. Han nödgas nog i alla fall göra detta åtskilliga gånger, fastän han ser att det inte är något lämpligt äkta par han viger. Det kan vara människor av vilka ingen är skild, men envar kan ändå se att äktenskapet inte kommer att avlöpa så lyckligt. Det gäller här en så svår sak, att jag inte förstår hur den enskilde vigselförrättaren skall kunna fälla en dom, utan kontrahenterna få själva bära följderna av sin handling.

Jag vill deklarerera att jag i utskottet hyst en viss sympati för tanken på obligatoriskt civiläktenskap, men det skulle vara baserat på den gamla uppfattningen hos vårt folk om trolovningens grundläggande betydelse vid äktenskaps ingående. I gamla tider var trolovningen det tillfälle, då man de olika släkterna emellan gjorde upp om äktenskapet, icke minst dess materiella sidor. När lysningen var fullbordad, var det ett färdigt äktenskap. Vigsels dominierande betydelse är inte äldre än från 1700-talet. Jag tror sålunda inte att det för stora delar av vårt folk skulle framstå såsom så egendomligt, om ett äktenskap fullföljdes på det enkla sättet, att kontrahenterna liksom nu ginge till prästen för att taga ut lysning, och sedan lystes det på vanligt sätt — ingen har ifrågasatt lysningens avskaffande. Därefter kan man tänka sig två vägar. Kontrahenterna kunna efter lysningen få äktenskapet beseglat, varvid prästen säger de ord, som samhället vill ha sagda till kontrahenterna angående äktenskaps betydelse ur den enskildes och samhällets synpunkt, utan att dock därvid använda Guds ord. Man kan också tänka sig att denna erinran ges till de människor, som söka lysning, just vid det tillfälle när de ta ut denna.

Ett sådant civiläktenskap vore tänkbart. Jag har dock inte inom utskottet yrkat att utskottet skulle hos Kungl. Maj:t anmäla någon önskan om införande av obligatoriskt civiläktenskap, och jag är inte med på den reservation, som har

gjorts mot utskottets beslut. Jag endast tänker mig en sådan av mig antydd utveckling såsom möjlig. Däremot vill jag inte vara med om ett nytt ämbetsverk, där civiläktenskapen skulle förrättas. Prästen är ju vår folkbokförare. Han för även vigselboken, och var än människorna vigas, skola de till sist tillbaka till honom för att registreras. Det vore väl då enklast om han förrättade detta civiläktenskap, varefter det stånde var och en fritt att låta helga förbundet enligt svenska kyrkans ordning eller någon frikyrkas.

Det finns en punkt i detta utskottsutlåtande, till vilken jag har nödgats foga en blank reservation. Det rör 2 § i jordfästningslagen. I förslaget till lag om ändring i lagen angående jordfästning av den 25 maj 1894 — den anses vara rätt föräldrad och kommer väl så småningom att omarbetas — finns intet stadgande att avliden medlem av svenska kyrkan skall jordfästas i denna kyrkas ordning. Sådant stadgande finns i nu gällande ordnings 2 §, och hur undantag från den regeln må ske, finns utsagt i lagens 8 §. I det nu framlagda förslaget stadgas i 2 § att envar skall kunna genom testamentariskt förordnande bestämman om sin jordfästning och att annars de efterlevande eller den, som ombesörjer begravningen, skola avgöra om begravningssättet. För stora delar av vårt folk kommer det säkerligen att te sig egendomligt att man nödgas göra en testamentarisk bestämmelse om sin begravning, i fall man tillhör kyrkan och aldrig har anmält utträde eller tänkt på annat än att man liksom fäderna skall bli begravd i kyrkans ordning. Jag tycker att sådana bestämmelser skulle få gälla för anhängare av andra konfessioner, som icke ville bli begravda i den svenska kyrkans ordning. Den människa, som sedan födelsen har tillhört kyrkan — kanske varit likgiltig för den men inte utträtt ur den — borde, anser jag, utan särskilda anordningar bli begravd i denna kyrkas ordning, och detta skulle vara i lag stadgat. Det är det inte, och det finner jag vara otillfredsställande. På den punkten är jag sålunda icke

överens med utskottet, men jag ser mig inte i stånd att ställa något yrkande, eftersom ingen motion i saken väckts.

Den förste talaren, min vän herr Hermandsson som varit min kamrat till vänster i utskottet, talade om den skäggige landsfiskalen som kan komma att viga människor på sin odammade expedition. Jag fann detta rörande, därför att det vittnar om att man från alla håll egentligen önskar att det skall vara helgd och en viss solennitet över märkesdagarna under vår jordevandring. Denna tanke har också slagit rot i utskottets utlåtande, ty där finnes en passus, vari utskottet framhåller önskvärdheten av att sådana åtgärder vidtagas att denna vigsel — alltså den borgerliga vigseln — sker på ett sätt som motsvarar vigselns vikt och betydelse för kontrahenterna. Den tanken har alltså kommit till uttryck i utskottets utlåtande, och jag finner detta vara alldeles riktigt, men på samma gång ger det belägg för hur gärna vi människor ändå önska att det skall vara helgd och solennitet över sådana tillfällen i livet, och, mina damer och herrar, denna önskan, som sitter så djupt rotad i vårt väsen, är i själva verket ingenting annat än en religiös känsla.

Här har nu kompromissats mellan olika meningsriktningar — främst är det väl mellan svenska kyrkan och frikyrkorna och ateisterna. Jag tror att de, som ha anledning att vara mest nöjda med det här föreliggande förslaget, äro frikyrkörelsens förespråkare och förkämpar. Och det är glädjande, tycker jag, ur den synpunkten, att utskottsforslaget innebär ett slags erkännande av den gagnande gärning, som inom vårt folk utförts och utföres från frikyrkohåll, och jag önskar och hoppas, att detta skall leda till ökad förståelse och bättre samarbete mellan alla kristna bekännare i vårt land. Det tror jag skulle vara den förnämsta frukten av det förslag, som vi nu gå att fatta beslut om.

Herr talman! Ingen blir riktigt nöjd med en kompromiss, men jag tror att man kan vara relativt belåten med det här föreliggande förslaget, till vilket jag ger min anslutning.

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Herr SANDLER: Herr talman! Jag skulle önska att först få uppehålla mig i ett sammanhang vid de till utskottsutlåtandet fogade reservationerna och i samband därmed också vid vad som har förekommit i denna debatt i ämnet och emellanåt utanför ämnet.

Vid ett ytligt påseende kan ju detta utskottsutlåtande förefalla litet trasigt med sina nio reservationer. Om man räknar efter vilka det är som ha undertecknat reservationer kan man konstatera, att det är jämnt hälften av utskottets ledamöter som påträffas bland reservanterna. Av de nio reservationerna äro emellertid två uttalanden utan yrkande, en är en blank reservation, en gäller en motiveringsfråga och en går ut på ett utredningsyrkande. Det återstår då fyra yrkanden, som gälla själva det lagkomplex, som kammaren har att behandla. Och till uppgiften om att det är 12 utskottsrepresentanter, som ha reserverat sig, bör kanske läggas den upplysningen, att i de enskilda fallen — fränsett det yrkande om utredning av frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap, som samlat 5 reservanter — är majoriteten inom utskottet mellan 21 och 23 av de 24 ledamöterna. Det ger ju kanske en något annan bild av detta utskottsutlåtande.

Nu vill jag behandla reservationerna i en bakvänd ordning, då jag finner det mera tilltalande att sluta med religionsfrihet än med jordfästning, och jag börjar därför med denna.

Det är alldeles riktigt att vid behandlingen av jordfästningslagen var utskottet tämligen förbryllat en längre tid under sin behandling, till dess man fick fullständigt klart för sig att den lagstiftning, som nu föreslås med vissa ändringar, är en lagstiftning som uteslutande gäller medlemmar av den svenska kyrkan och som sålunda inte på något sätt handlar om jordfästning av personer, som inte äro medlemmar av kyrkan. Det har varit angeläget för utskottet att i sin skrivning tydliggöra detta.

Nu föreligger här en blank reservation beträffande 2 § jordfästningslagen — detta har redan utvecklats av ett par

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

talare. Jag tackar herr Lundqvist för den komplimang han har givit utskottet, då han menar att dess skrivning är bättre än den lagtext, som utskottet har yrkat bifall till. Han sade i sitt anförande att han inte lyckats vinna gehör för sin mening; jag tror att det riktiga sammanhanget är att det var ingen i utskottet, som lyckats åstadkomma en bättre formulering än den som fanns i lagtexten, fastän man bemödade sig rätt mycket i den riktningen, och utskottets skrivning har ju klargjort att det ingalunda är så, att det är det testamentariska förordnandet som är det väsentliga i denna paragraf, utan, såsom utskottet framhållit, det väsentliga däri är, att den avlidnes önskan skall respekteras.

Utskottet har för övrigt under sitt studium av denna lag funnit angeläget framhålla önskvärdheten av en ny allmän jordfästningslag, då även andra begravningssätt än den kyrkliga jordfästningen skulle komma att behandlas.

Nästa reservation, som jag vill fästa mig vid ett ögonblick, är den som gäller lagen om församlingsstyrelse, nämligen reservationen nr 6) av fru Eriksson. Den har också varit berörd i debatten, och den går ut på att de, som utträtt ur svenska kyrkan, fortfarande skola delta såsom medlemmar då det gäller att avgöra angelägenheter på kyrkostämma eller i kyrkofullmäktige. Det resonemang som ligger bakom reservationen är att de, som utträtt, fortfarande betala 60 procent kyrkoskatt, och eftersom de betala skatt och man inte gärna kan föreslå att de skola få 60 procent rösträtt, går reservationen ut på att de, som över huvud taget betala skatt, också böra ha rösträtt.

Jag vill bara göra den erinran att under demokratiens frammarsch här i landet ha vi ju kommit därhän, att man har avskaffat allt samband mellan medborgerlig rösträtt och fullgjord skatteplikt, och det förefaller mig vara litet bakvänt att nu komma och vilja återinföra detta sammanhang mellan skatt och rösträtt på detta område. Det får väl ända vara någon ordning med detta. Liksom det är medborgarskapet, som ligger till

grund för rösträtten i fråga om det statliga, bör det väl vara medlemskapet i kyrkan, som ligger till grund för rösträtten i dess angelägenheter, och man kan inte begära att man, sedan man utträtt ur kyrkan, fortfarande får vara medlem av densamma, utövande rösträtt. Det är klart att ännu så länge är det så, att vissa angelägenheter, som intressera även dem, som stå utanför kyrkan, behandlas av en kyrklig organisation, kyrkostämma eller kyrkofullmäktige, men den naturliga utvecklingen sker efter den linje, som sedan länge har följts, nämligen överflyttandet till den borgerliga kommunen av sådana ärenden.

Beträffande förslaget till ändrad lydelse av strafflagen och tryckfrihetsförordningen föreligger det ju ingen reservation. Herr Nerman har emellertid i sitt anförande berört den motion han har väckt, och därtill är bara att säga från utskottets sida, att visst finns det fog för en översyn av dessa ålderdomliga och ytterligt sällsynt tillämpade lagbestämmelser, men utskottet har för sin del funnit, att dess uppgift borde vara begränsad till att göra de rent formella ändringar, som voro föranledda av lagkomplexet i övrigt.

Jag övergår så till den reservation, som rör giftermålsbalken, nämligen reservationen nr 5) av herr Staxäng, som gäller behandlingen av de frånskilda. Det är ju en gammal stridsfråga, som också nu varit föremål för yttranden i denna debatt. Man har i debatten pekat på den skillnad, som skulle komma att föreligga mellan de frikyrkliga vigselförrättarna, som ha rätt att vägra vigsel, och de statskyrkliga vigselförrättarna, som inte ha rätt att vägra vigsel. Det bestickande i denna jämförelse försvinner väl ändå, om jag gör den erinran att det inte gärna går att samtidigt ha en frikyrkas frihet och den förmån och de skyldigheter, som följa med att vara en statskyrkans ämbetsman.

Det huvudskäl, som har föranlett utskottet att här följa propositionen och inte det yrkande, som är framställt i en reservation, är framför allt att då det här talas om samvetsnöden hos den en-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

skilde prästmannen, har det för utskottet tett sig så, att det vore att skapa en mycket mera allmän samvetsnöd bland vårt lands prästerskap, om man här följde reservationen.

Jag kommer så till det utredningsyrkande, som är ställt beträffande obligatoriskt civiläktenskap. Det yrkandet skulle ha en större omedelbar aktualitet, om det, såsom i en av motionerna, hade varit förenat med ett yrkande om anstånd med det nya förslag beträffande vigselrätt, som innefattas i den kungl. propositionen och om man hade begärt att, med uppskjutande av behandlingen av dessa förslag, det skulle företas en skyndsam utredning om obligatoriskt civiläktenskap. Men detta yrkande har icke upptagits av reservanterna, som ha bidragit till utskottets förslag beträffande den vidgade vigselrätten, och sålunda kommer utredningsyrkandet att bli ett yrkande helt vid sidan om behandlingen av propositionen i övrigt.

Utskottets huvudskäl — som har varit åberopat redan förut i debatten — för att inte förorda riksdagen att skriva och begära en sådan utredning, har varit, att så länge som det stora flertalet faktiskt begagnar sig av kyrklig vigsel kommer ju ett obligatoriskt civiläktenskap att betyda detsamma som att ställa folkets flertal inför en dubbel vigselförrättning. Det är detta som utskottet menar, då det säger, att den nuvarande ordningen är enklare och mera praktisk. Man lär nog här få ställa sig avvaktande och först se vad verkan den nya lagstiftningen kan få. Det är klart att den tiden kan komma, då denna fråga blir aktualiserad, men utskottet har icke ansett att den tiden ännu är inne.

Därmed kommer jag nu över till de frågor, som beröra religionsfrihetslagen. I en särskild av herrar Franzon och Ahlkvist avgiven reservation, som också här har varit föremål för tidigare yttranden, har sagts att utskottet borde i anslutning till propositionen ha satt åldern, när det gäller barns samtycke, till 12 år i stället för 15 år. Det är väl inte möjligt att här komma med

någon längre argumentering. Det gäller faktiskt en ren omdömesfråga, där den ene kan tycka det ena, och den andre kan tycka det andra. Jag har inte tagit något särskilt intryck vare sig av departementschefens argumentering eller av den motargumentering, som har förekommit. Jag har själv delat den uppfattningen, att det förefaller rimligare att höja åldern till 15 år i stället för de i propositionen ifrågasatta 12 åren, och kan det tjäna till någon vägledning för kammaren, att 22 av de 24 medlemmarna i utskottet tyckte detsamma, är det allt vad jag har att anföra i den frågan.

Vidare finns det en reservation, nr 3), som ju inte har kunnat mynna ut i något yrkande utan endast blivit ett särskilt yttrande. Den gäller frågan, om anmälan skall kunna göras även skriftligen. Det finns ingen anledning för mig att på något sätt polemisera mot den uppfattning, som här har framförts, att det också skulle kunna gå för sig att göra en skriftlig anmälan. Att utskottet intagit den ståndpunkt det gjort har till stor del berott på det förhållandet, att ingen som helst motion har väckts i denna fråga, vilket inom utskottet har måst uppfattas så, att denna angelägenhet icke kan vara av någon särskilt vital natur. Skrivningen från utskottets sida klargör — och det tror jag är viktigt i detta sammanhang — att en anmälan om utträde icke behöver någon motivering, utan, såsom utskottet säger: »Utträdet skall vara fritt.»

Den fråga, som här har tilldragit sig den största uppmärksamheten, är den, som behandlas i reservation nr 2), om klosterförbudet och dess hävande. Det var verkligen debatten i den delen jag tänkte på, då jag började med att säga att här förekommit åtskilliga uttalanden i ämnet, men emellanåt också utanför ämnet. Ty, ärade kammarledamöter, vi äro inte samlade för att diskutera katolicismen. Om en åhörare utan kännedom om föredragningslistan och om vad det är för ämne som har behandlats här i kammaren i dag skulle

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

ha lyssnat på vissa anföranden, skulle han ha fått den föreställningen, att kammarerna diskuterade ett förslag, som gällde frågan, om man skulle tillåta eller icke tillåta katolsk propaganda i Sverige. Nu är läget det, att en sådan tillåtelse föreligger sedan årtionden tillbaka, och diskussionen borde kanske ha ägt rum vid den tidpunkt, då man medgav att katolsk propaganda fick förekomma i landet. Var och en kan bedöma med vilken verkan denna propaganda sedan har bedrivits. Nej, den fråga, som föreligger till behandling, är inte alls frågan vare sig om katolicismens farlighet i allmänhet eller om dess chanser att erövra proselyter i Sverige, utan det är frågan, huruvida man i lagen om religionsfrihet skall behålla eller icke behålla ett ovillkorligt klosterförbud.

Det riktades till mig en fråga av herr Boo, huruvida det är så, att vid ett antagande av utskottets förslag bestämmelserna i konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna verkligen kunna anses vara uppfyllda. Jag kan därpå svara, att statsmakterna, inklusive riksdagen, redan ha tagit ställning till den frågan. I propositionen om denna konvention hade departementschefen givit uttryck åt den uppfattningen, att om propositionen med förslag till religionsfrihetslag antages av riksdagen, föreligger inte något hinder för Sverige att ansluta sig till de paragrafer i denna konvention, som avhandla religionsfrihetens problem. Till denna mening har utrikesutskottet anslutit sig, påpekande för övrigt, att om konventionen skulle ratificeras före den 1 januari, medan klosterförbudet i 1873 års förordning ännu står kvar, vore det nödvändigt att förena denna ratifikation med ett förbehåll. Utrikesutskottets utlåtande har godkänts av riksdagen, och jag tror att därmed herr Boos fråga är besvarad.

Särskilda utskottet har ju gjort det medgivandet till klostermotståndarna, som ha motionerat i denna angelägenhet, att deras ståndpunkt är väl förståelig, att klosterväsendet nu som tidigare

är någonting främmande för svenskt samhällsliv. Men sedan måste utskottet säga sig, att det har varit omöjligt att presentera ett ovillkorligt klosterförbud i en religionsfrihetslag. Det visade sig vid utskottets behandling att de inom utskottet, som ville följa motionärernas linje, också hade ungefär lika svårt som utskottsmajoriteten att i den nya lagstiftningen föra in den gamla bestämmelsen. Man behöver ju faktiskt bara läsa upp de första paragraferna för att höra, hur det kommer att skära sig. I 1 § heter det: »Envar äger rätt att fritt utöva sin religion» etc., i 2 §: »Det står envar fritt att för religiös gemenskap deltaga i sammankomst» etc., i 3 §: »För offentlig gudstjänst gälle ej andra hinder än sådana som i allmänhet äro stadgade för sammankomst» etc., i 4 §: »Ej må någon vara skyldig tillhöra trossamfund» etc. Men så skulle det heta i nästa paragraf: »Munk- eller nunneorden eller kloster må ej i riket inrättas.»

Var och en hör ju, hur det skär sig, och det hörde även de, som företrädde motionärerna i utskottet, ty de ha såsom reservanter ingalunda föreslagit att den gamla bestämmelsen skulle sättas in i den nya religionsfrihetslagen. Inte heller kunde de gå på den linjen att bara yrka avslag på propositionens förslag, ty det skulle ha lett till att kloster kan inrättas utan någon som helst prövning från Kungl. Maj:ts sida. I detta dilemma ha anhängarna av klosterförbudslinjen fått välja den metoden att sticka undan sin uppfattning i en övergångsbestämmelse till en avskaffad lag och där, i denna avskaffade lag — 1873 års förordning — skall klosterförbudet hänga kvar. Ja, ärade kammarledamöter, sådant blir resultatet av att försöka inympa 1600-talet på en 1900-talslag om religionsfrihet.

Det som synt utskottet vara det viktiga i detta sammanhang har varit att skapa nödvändiga garantier för att inte en frihet skall slå ihjäl en annan medborgerlig frihet, d. v. s. garantier för att, även om man medger förefintligheten av klosterväsen här i landet, svenska med-

borgares personliga integritet skall skyddas. Det bör väl inte vara så omöjligt att förstå detta, att friheten att gå i kloster inte bör få förkväva annan medborgerlig frihet, inbegripet friheten att utträda ur kloster. Det är detta som har synt utskottet vara angeläget, och vi ha därför funnit det vara riktigt att, såsom propositionen förordar, göra klostrens inrättande beroende av en tillståndsprövning.

Slutligen vill jag i fråga om reservationerna också nämna, att det föreligger en reservation under punkten A) beträffande de teologiska professurerna. Om den kan jag bara säga att utskottet inte har ansett det vara behövt att precisera behörighetskraven för de teologiska professurerna utöver grundlagsnormen jämte den kommentar, som departementschefen har givit. Jag skulle kunna tillfoga, att utskottet nog inte heller har känt sig fullt kompetent att examinera de olika teologiska professurerna i fråga om hur nära de befinna sig den prästerliga utbildningen.

Men så kommer jag till den del av propositionen, som har upptagit större delen av utskottets intresse och arbetstid men som karaktäristiskt nog icke över huvud taget har berörts i hela denna debatt förrän i det allra sista anförandets första del. Det gäller frågan om de konfessionella behörighetsvillkor, som ha kommit till uttryck dels i förslaget till grundlagsbestämmelser och dels i den särskilda behörighetskungörelsen. Här föreligger den enda egentliga avvikelser från propositionens förslag. Det göres i utskottets utlåtande ingen som helst hemlighet därunder att det har rätt delade meningar inom utskottet, så starkt delade meningar, att kammaren både i fråga om 28 § regeringsformen och i fråga om behörighetskungörelsen nu kunde ha befunnit sig inför ett utskott, klivet i två ungefär jämnstarka hälfter. Emellertid framträdde inom utskottet en önskan att undersöka möjligheterna till en sammanjämkning, och det visade sig till sist, att meningarna kunde närma sig varandra så pass långt, att man allmänt fann att ett enigt

Förslag till religionsfrihetslag m. m. utskottsutlåtande och ett därpå grundat riksdagsbeslut dock vore av större värde än om någondera sidan skulle ha kunnat driva sin särmening. Den sammanjämkningslinje, som vann utskottets anslutning, kan i korthet karakteriseras på följande sätt: den ena gruppen har uppgivit sitt motstånd emot vissa viktiga delar av grundlagstexten, och den andra har uppgivit sin anslutning till den särskilda behörighetskungörelsen för lärare. Båda grupperna ha accepterat dels en modifikation av grundlagstexten, varigenom klart kommer till uttryck att hänsynstagandet till vederbörandes trosåskådning än graderad efter befattningens art — jag kan tillägga: graderad från 0 till 100 procent, om man med det senare talet får mena att bekänta kyrkans lära — dels en skrivning, avsedd att klargöra och garantera att de av riksdagen fastställda normerna för kristendomsundervisningen i allmän skola icke rubbas genom denna lagstiftning om religionsfrihet.

Kring detta resultat står utskottet nu enhälligt samlat, därmed följande exemplet från fjolårets skolutskott. Då så är förhållandet och jag här för det samlade utskottets talan, anser jag mig böra avstå från varje polemisk argumentering, med understrykande att utskottets uttalande i denna del bör i sin helhet läggas till grund för kammarens värdesättning. Om därmed behörighetskungörelsen nu får vila fridfullt i sin grav, är det utskottets övertygelse, att skolarbetet bör kunna fortgå i lugn utan att störas av misstro på detta ömtåliga område, sedan riksdagen har gjort till sina uttalanden, som utskottet här har förordat.

Man kan vid en allmän bedömning av de här förslagen uppställa tre allmänna kriterier: för det första, att religionsfrihet genomföres, för det andra, att svenska folket i gemen kan känna sig hemmastatt i den nya ordning, som blir resultatet, och, för det tredje, att lagstiftningen blir logiskt följdriktig. Den, som ur de tre synpunkterna granskar resultatet, kan nog först och främst konstatera, att den första principen har

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

fått begränsas med hänsyn till den andra, och vidare att logiken emellanåt har fått betala för vad som har uppnåtts i det första och andra avseendet.

Jag skall ge ett exempel. I fall inträde i och utträde ur svenska kyrkan skulle betingas av exakt lika villkor, d. v. s. vara lika lätt eller lika svårt — vilket ur den fulla religionsfrihetens synpunkt vore rimligt — vad bleve då konsekvensen? Om man först accepterar utträde genom personlig anmälan vid lägst 18 års ålder såsom den religiösa myndighetsåldern, skulle man inte för det överväldigande flertalet samtidigt kunna ha ett automatiskt inträde vid födelsen. Skulle det vara en logiskt genomförd parallellism, finge man ta den konsekvensen, att alla svenska barn, till dess de efter fyllda 18 år själva begära inträde, stå utanför kyrkan. Detta skulle emellertid innebära en så radikal förändring, att det aktualiserade frågan om skilsmässa mellan stat och kyrka. Det problemet har i propositionen helt skjutits åt sidan. Utskottet har för sin del bara haft att konstatera, för det första att inga sådana utredningar äro verkställda, som göra det möjligt att över huvud taget uppta frågan, för det andra att de reformer, som nu föreslås, inte böra uppskjutas i avvaktan på att ett så vittutseende spörsmål aktualiseras, och för det tredje att vad som nu sker på intet sätt prejudicerar ett eventuellt framtida ställningstagande. Därmed är också utskottets ståndpunkt till avslagsmotionerna angiven.

Det har under denna debatt redan ställts frågan, om denna lagstiftning förtjänar namnet religionsfrihetslag. Utskottet har självt ställt sig den frågan och har inte besvarat den utan vidare utan först efter åtskillig eftertanke. I den frågeställningen bör nog lagkomplexet tas i betraktande i dess helhet. Utskottet uttalar för sin del, att det här inte är fråga om att genomföra religionsfrihet en gång för alla och till fullo. I avslutning till departementschefens uttalande säges det, att den nya lagstiftningen »fullföljer den mera begränsade uppgiften, att i åtskilliga hänseenden, där lag-

stiftningen kan anses föråldrad, anpassa denna till nutida uppfattning», och utskottet fortsätter: »Först sedan nu föreslagna lagändringar genomförts torde det bli möjligt att överblicka, i vad mån ytterligare lagstiftning är påkallad för att tillgodose det syfte som eftersträvas genom förslaget.» Vad som särskilt förtjänar att understrykas, då det gäller frågan om lagstiftningens allmänna karaktär, är att den icke kan anses vara uttömd med de få och korta paragrafer, som finnas under avdelningsrubriken om religionsfrihet. Väl så mycket bestämmes karaktären därav, att en rad föråldrade lagar nu genom detta förslag sopas undan. Genom denna lag upphävas sålunda, som det står i övergångsbestämmelserna, förordningen den 30 juni 1838 angående mosaiska trosbekännare, förordningen den 11 december 1868 angående särskilda sammankomster för andaktsövning, förordningen den 16 november 1869 angående ansvar för den, som söker förnä annan till avfall från den evangeliskt lutherska läran, och förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning. Det är alltså här fråga om ett rensningsarbete bland föråldrade författningar, som gripa mer än ett sekel tillbaka, rester av det intrång i menig mans religiösa frihet, för vilket konventikelplakatet en gång i tiden var symbolen. Dessa nu kvarstående rester bli genom antagandet av utskottets förslag gravlagda. Jag menar, att det är detta förhållande lika mycket som och kanske mer än de positiva stadgandena i den nya lagen, som göra, att man ändå kan ha rätt kalla den lag, som nu närmast är föredragen, för religionsfrihetslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat och i alla dess delar.

Herr BOO (kort genmäle): Herr Sandler använde här metoden att föredraga de första paragraferna i religionsfrihetslagen för att på det sättet få fram en grotesk motsättning mellan dessa första paragrafer och det fortsatta förbud mot kloster, som vår motion åsyftar. Jag skul-

le vilja använda samma metod för att påvisa en annan inkonsekvens.

I första paragrafen sägs ju: »Envar äger rätt att fritt utöva sin religion», och i andra paragrafen: »Det står envar fritt att för religiös gemenskap deltaga i sammankomst och sammansluta sig med andra.» Så komma vi till femte paragrafen, där det heter: »Kloster må inrättas endast med Konungens tillstånd och på de villkor Konungen föreskriver.» Finns det inte här en ganska klar motsättning mellan dessa båda första paragrafer och den femte paragrafen? Jag har tidigare sökt påvisa, att skillnaden mellan den bestämmelse, som föreslås i propositionen liksom från utskottets sida, och det förbud, som vi förorda, är bara en gradskillnad.

Min fråga till utskottets företrädare innebär, huruvida artikel 9 i konventionen om de mänskliga rättigheterna verkligen blev täckt genom den lagtext som här föreslås. Enligt utskottets referat av denna konvention säges det att den skall innefatta bl. a. frihet att byta religion, varjämte där talas om en del andra saker och till sist om »iakttagande av religiösa sedvänjor». Kanna de inskränkningar, som här göras i bedrivande av klosterverksamhet verkligen anses sammanfalla med konventionens formulering? Det var närmast på den punkten jag satte ett frågetecken.

Vidare säges det att konventionen innebär att »envars frihet att utöva sin religion eller tro skall endast få underkastas sådana inskränkningar, som äro angivna i lag». Men vad vi föreslås att besluta är ju ett generellt medgivande för Kungl. Maj:t att träffa avgörande när det gäller religionsutövning i den form det här är fråga om, men det är inte i lag klart angivet hur den rättigheten i praktiken skall utövas. Det är väl en väsentlig skillnad.

Herr SANDLER: Jag har redan svarat i sak beträffande konventionen om de mänskliga rättigheterna. Det enda som nu är att tillägga är att ytterligare understryka, att det inte kan vara fråga om

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

intrång i den religiösa friheten, om man kräver en prövning, som åstadkommer att den ena friheten — den religiösa friheten — inte förtrampar en annan medborgerlig frihet.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Under dagens debatt har frågan om klosterförbudet redan utförligt ventilerats, och en ytterligare debatt kunde därför anses onödig. Såsom framgår av den motion, som jag väckt i denna fråga, äro emellertid de motiv för bibehållande av klosterförbudet, vilka varit vägledande för mig, delvis skiljaktiga från de grunder, som herr Boo anfört för bibehållande av detta förbud. Ur den synpunkten må det vara motiverat att jag något redogör för de skäl som jag anser föreligga för bibehållandet av ett klosterförbud.

Dissenterlagskommittén, vars utlåtande ligger till grund för den nu föreliggande propositionen med förslag till religionsfrihetslag, behandlar i sitt betänkande även frågan om ordnar och kloster. Kommittén framhåller bl. a., att klosterförbudet tidigare sannolikt icke uppfattats som en inskränkning i religionsfriheten utan snarare som ett skydd för densamma på grund av uppfattningen att klosterlöftena strede mot samvetsfrihetens princip. Det är, så vitt jag kan finna, många skäl som tala för att denna uppfattning är riktig. Det är av den anledningen, som jag väckt en motion med yrkande att det nu gällande förbudet mot inrättande av kloster i vårt land fortfarande skall gälla, och jag har, herr talman, den uppfattningen, att ett mycket stort antal medborgare i detta land ha samma åsikt.

Den kanoniska rätten skiljer på ordnar (kloster i egentlig mening) och kongregationer. I vårt land finnas åtskilliga sådana kongregationer, vilka bedriva skolverksamhet och socialt arbete, såsom sjukvård och fattigvård. Dessa kongregationer, som enligt ordalydelsen i 1873 års förordning knappast skulle vara tillåtna, skola emellertid få fortsätta sin verksamhet efter de linjer som de hittills följt. På den punkten föreligger

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

alltså icke någon skillnad mellan propositionen och min motion. Jag har nämligen i denna yrkat, att förbudet skulle avse endast kloster och icke, såsom i 1873 års förordning, munk- och nunneordnar.

Den viktigaste skillnaden mellan kongregationer och ordnar i egentlig mening ligger däri, att dessa senares medlemmar avgiva eviga löften, vota solemnna. Dessa grundläggas ett för båda parter oupplösligt band mellan löftesgivare och orden. Enligt den kanoniska rätten är en handling, som företagits i strid mot dessa högtidliga löften, vilka anses såsom av Gud givna, att betrakta som en nullitet. Skulle exempelvis äktenskap ingås av en katolik, som genom dessa eviga löften är bunden vid en orden, är detta äktenskap ur romersk-katolsk synpunkt ogiltigt. I klostren måste man inom 60 dagar före de högtidliga löftenas avgivande befria sig från sin egendom. Enligt uppgift sker detta genom testamente till förmån för vem det vara månne, i regel till förmån för klostret. Varje förvärfv av egendom, t. ex. genom arv, tillfaller klostret eller orden eller, beträffande tiggardordnarna, påvestolen.

För att skydda kyskhetslöftet har den s. k. klausuren införts, d. v. s. förbud för utomstående att beträda kloster och för klostermedlemmarna att lämna detsamma. Munk- och nunneordnar ha s. k. påvlig klausur, vilken för upphävandet kräver påvlig dispens.

Den som avgett vota solemnna — eviga löften — kan endast påven lösa från sina löften. För samtliga ordnar och flertalet kongregationer är påven överhuvud. Medlemmar av ordnar och kongregationer äro i kraft av lydnadslöftet skyldiga att lyda påven som den högsta myndigheten. I detta sammanhang kan det vara av visst intresse att framhålla att påven ju samtidigt är världslig suverän; dock förklarar den kanoniska lagen, att medlemmar och ordenssamfund genom sina lydnadslöften icke förbundit sig till sådant, som kan strida mot den allmänna moralen och statens rättmätiga lagar.

Då eviga löften avläggas, binder sig

vederbörande vid en kongregation eller orden för hela livet. Möjligheten att därefter utträda är, såsom också dissenterlagskommittén framhåller, begränsad. Utträde är inte möjligt enbart på grund av klostermedlemmens eget beslut, utan därtill fordras medgivande av högre myndighet, i princip den apostoliska domstolen, alltså påven. Man kan förutsetta, att ingen mot sin egen vilja skulle kunna kvarhållas i svenskt kloster, emedan ett sådant kvarhållande skulle strida mot svensk lag. Någon i den kanoniska rätten fastslagen rätt till utträde finnes emellertid ej, och bestämmelserna angående utträde kunna otvivelaktigt tillämpas på ett sätt som kränker samvetsfriheten.

Upphävandet av det ovillkorliga klosterförbudet avstyrkes av ett stort antal av de myndigheter och sammanslutningar, som avgivit yttrande över förslaget. Så är fallet med överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Örebro län och reservanten i den juridiska fakulteten och större akademiska konsistoriet i Lund. Reservanterna i juridiska fakulteten i Lund framhålla att i Schweiz, där man har ett rikhaltigare material för bedömandet av klosterfrågan än i vårt land, må ej nya kloster inrättas och en gång nedlagda ej återställas. Överståthållarämbetet framhåller att isoleringen i kloster och klostermedlemmarnas lydnadsplikt hindra fritt meningsutbyte och att medlemmarna på grund härav icke danas med sådan förmåga till självständigt tänkande som är förutsättningen för en utvecklade demokrati. Länsstyrelsen i Örebro län anser klosterväsendet ej förenligt med religionsfrihetens idéer. Juridiska fakulteten i Uppsala erinrar om att gällande bestämmelser ej utgöra hinder för katoliker att här i Sverige vara verksamma och föra ett gemensamt liv utan endast ett hinder för den rättsliga avspärrningen från samhället. Fakulteten ifrågasätter därför, om klosterförbudets upphävande kan betraktas som ett grundat religionsfrihetskrav.

Såväl dissenterlagskommittén som Kungl. Maj:t föreslår, att förbudet mot att inrätta munk- eller nunneorden eller

kloster bör ersättas med en bestämmelse, enligt vilken kloster må inrättas endast med Konungens tillstånd och på de villkor Konungen föreskriver. Utskottet har därjämte uttalat att det förutsätter, att, då frågan om att inrätta kloster för första gången uppkommer, Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens yttrande över de villkor, som Kungl. Maj:t därvid ämnar föreskriva. Genom att klosterförbudet upphäves har riksdagen dock godtagit principen att kloster skola få inrättas i vårt land och endast förbehållit sig rätten att få deltaga i utformandet av de villkor, som skola gälla för klosterverksamheten.

Föredragande departementschefen har framhållit, att klosterlöftena icke äro bindande enligt svensk lag. Sålunda kan enligt svensk rättsuppfattning t. ex. ett fattigdomslöfte icke medföra att den, som avlagt detta, blir oförmögen att förvärva egendom eller disponera över vad han äger, och ett kyskhetslöfte kan icke utgöra äktenskapshinder. Detta är naturligtvis fullkomligt riktigt. I praktiken är emellertid förhållandet ett annat. En klostermedlem, som lever fullständigt isolerad från omgivningen och som icke har möjlighet att exempelvis genom tidningar och litteratur följa vad som tilldrar sig i världen, blir utsatt för en sådan andlig likriktning, att han eller hon torde sakna möjlighet att mot klosterledningens önskan göra sin vilja gällande, även om de avgivna löftena icke äro juridiskt bindande.

Såsom juridiska fakulteten i Uppsala framhållit ligger det något för vår tid stötande i klosterväsendet, vilket gör att vissa betänkligheter måste resas mot ett upphävande av förbudet att i vårt land inrätta kloster, främst på grund av den isolering av den enskilda individen, som klosterlivet medför, och i det hinder för fritt meningsutbyte som måste följa därmed. Klosterlivet kan icke vara förenligt med en sund demokrati, som förutsätter debatt om alla problem. Det ger icke möjlighet för den isolerade att få dessa belysta ur olika synpunkter.

Särskilda utskottet har såsom ytterligare motiv för upphävande av klosterförbudet anfört, att detsamma skulle stå

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

i strid med den av årets riksdag godkända konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, och utskottets talesman, herr Sandler, har nyss ytterligare utvecklat dessa synpunkter. Utskottet menar, att en förbehållslös anslutning till konventionen från Sveriges sida torde förutsätta, att något ovillkorligt klosterförbud icke kvarstår i vår lagstiftning.

Den enskildes frihet kan emellertid hotas icke endast genom statens ingripanden utan även genom eget ingripande. Om den enskilde använder sin frihet till att själv beröva sig denna, bör ett sådant frihetsberövande icke godtagas. I propositionen förutsättes visserligen, att den enskilde skall ha sin frihet att när som helst utträda ur kloster, men såsom jag tidigare anfört kan denna frihet många gånger bli illusorisk.

Herr Mogård har såsom motiv för upphävande av klosterförbudet bl. a. anfört, att klostren tjänstgjort såsom undervisningsanstalter och sjukhus. Alla känna till, att denna klostrens uppgift under forna dagar var högst betydande; klostren voro ju under medeltiden våra viktigaste undervisningsanstalter, och klostren spelade en stor roll för den dåtida sjukvården. Numera tillgodoses ju både undervisning och sjukvård av andra organ än kloster. På de områdena ha klostren numera ingen betydelse.

Då jag, herr talman, har den uppfattningen, att inrättandet av kloster icke är överensstämmande med verklig frihet, ber jag att få yrka bifall till den reservation under B 2 som är avgiven av fru Eriksson i Stockholm.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON: Herr förste vice talman! Jag vill bara säga några ord om det kungörelseförslag, som finns i propositionen med föreskrifter om behörighet för lärare, som skola undervisa i kristendom vid allmän skola.

Jag är liksom herr Sandler helt nöjd med att kungörelseförslaget nu vilar i sin grav. Däremot är jag icke fullt lika nöjd med den blomman, varmed utskottet med sitt sammanjämningsförslag prytt

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

graven. Propositionens förslag i denna fråga förmodar jag var förestavat av en fruktan för att en lärare, som inte tillhör den svenska kyrkan eller något annat trossamfund, skulle i sin undervisning påverka eleverna i kristendomsfientlig riktning. Jag vill då påminna om att vi förra året beslutade, att kristendomsundervisningen skulle vara helt objektiv, vilket ju också innebär att lärarna inte ha rätt att påverka eleverna i deras inställning; han får alltså inte heller påverka eleverna i den riktningen att han framhåller den svenska kyrkan eller något annat trossamfund såsom allena saliggörande. Han har helt enkelt att följa gällande undervisningsplan, vilken, åtminstone i den nya skolan, kommer att kanske i ännu högre grad än i den nu gällande betona objektiviteten i detta ämne precis som i alla andra ämnen.

I detta sammanhang vill jag erinra om att faran för att lärarna skulle brista i objektivitet vid kristendomsundervisningen inte är större än vid undervisning i ett flertal andra ämnen. Låt mig bara peka på ett ämne, som kommer att få en mycket stor plats på den nya skolans schema, nämligen samhällskunskap. Där ha säkert lärarna i lika hög grad, om icke i ännu högre grad än vid kristendomsundervisningen, möjlighet att påverka eleverna i en viss riktning. En garanti att så inte sker är här liksom i kristendomsämnet den fastställda undervisningsplanen. Om den inte följes, i vilket ämne det än vara må, begår läraren ett tjänstefel, som kan och bör beivras.*

Av vad jag nu sagt kan utläsas, att jag, såsom jag sade redan i början av mitt anförande, inte är fullt nöjd med vad som står i det stycke på s. 65 i utskottsutlåtandet, som börjar med orden »I det med kungörelsen avsedda syftet». Jag anser att denna redovisning av utskottet är ganska överflödig. Men eftersom jag anser att ett sådant förfarande är bättre än den skriftliga lojalitetsförklaring, som föreslås i propositionen, och då det inte var möjligt att i utskottet vinna majoritet för en annan linje än

den som här föreslås i utlåtandet, återstår nog ingenting annat för mig än att acceptera utskottets motivering på denna punkt. Jag har bara velat göra dessa påminnelser.

Sedan ber jag att få instämma med herr Lundqvist i hans resonemang om prästers tjänsteplikt att viga även fränskilda. Jag skulle bara vilja uttrycka min förvåning över att samvetsbetänkligheterna göra sig gällande just på denna enda punkt, alltså bara när det gäller att viga fränskilda. Det finns säkert andra omständigheter, som borde göra att en präst skulle kunna få samvetsbetänkligheter inför en vigsel. Jag vill som ett enda exempel påminna om vad som gick igenom hela pressen för ett par år sedan, när en sjuttio års man vigdes vid en adertonårig flicka. Jag anser, att inför ett sådant äktenskap borde det också ha funnits samvetsbetänkligheter från prästens sida.

Här har talats mycket om klostren. Jag vill på den punkten instämma med utskottets förslag. Jag skulle bara vilja tillägga ett enda ord. I herr Boos anförande kunde man skönja en fruktan för att klostren skulle bli propagandacentraler för katolicismen här i landet. Jag vill göra gällande, att propaganda för katolicismen ha vi redan i viss mån. Jag tror inte att klostren komma att innebära någon särskilt betydelsefull ökning av denna propaganda. Den kan säkerligen på ett betydligt effektivare sätt bedrivas i de katolska skolor, som nu finnas på många ställen i vårt land.

Det var bara ett par små detaljsynpunkter på dessa frågor. I övrigt skall jag be att få instämma i herr Hermanssons hemställan om utredning om civiläktenskap. Det gör jag därför att man inte kan komma ifrån att den nya religionslagen visserligen medför större frihet i detta avseende men också medför vissa komplikationer, som det i praktiken kan bli ganska besvärligt att komma till rätta med. Ett obligatoriskt civiläktenskap med rättslig verkan skulle lösa många av dessa problem. Den helgd av religiös natur, som kontrahenterna eventuellt vilja ha över sitt äktenskap, kunna de ju

sedan ordna själva. Då skulle kanske också herr Staxängs propå om samvetsfrihet för prästerna kunna lösas.

Herr förste vice talman! Jag ber att få ansluta mig till herr Hermanssons hemställan i fråga om den reservation som undertecknats av bl. a. honom och mig.

Herr BENGTON: Herr talman! Då frågor som beröra religionen komma under debatt, bruka ofta sinnesstämningarna bli upprörda, och man möter ibland en fanatism som är beklaglig. Det förslag till religionsfrihetslag som nu föreligger kännetecknas icke av några sådana ytterligheter, och det göra icke heller de reservationer, som avgivits till utskottsutlåtandet.

Det är kanske förmätet att försöka sig på något bedömande av förslaget, men nog torde det vara en allmän uppfattning, att det är väl avvägt och att det har tagit hänsyn till olika meningsriktningar. Utskottet har icke heller gjort några större ändringar i Kungl. Maj:ts proposition. Även om förslaget inte innebär någon hundra procentig religionsfrihet, så är det dock så utformat, att ingen kan känna sig tvingad i något avseende.

Jag har haft tillfälle att deltaga i det mesta av särskilda utskottets arbete, men på grund av mitt arbete i annat utskott är det herr Lodenius och inte jag, som blivit antecknad för det definitiva beslutet. Jag skulle dock lika litet som han haft någon anledning att förena mig med någon av de reservationer som avgivits. Det är dock en punkt, och det är i fråga om den blanka reservationen, som jag skulle vilja säga några ord om. Det gäller här den fråga som utskottets ärade ordförande började med, nämligen frågan om jordfästningen.

I princip skall den avlidne själv ha haft att bestämma, om han skall jordfästas i svenska kyrkans ordning, och det kan han säkerställa genom testamente så snart han fyllt 18 år. Om detta icke är gjort, »ankommer det», heter

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

det i lagförslaget, »på den avlidnes närmaste anhöriga» att bestämma om den avlidne skall jordfästas i svenska kyrkans ordning. Om det icke finns anhöriga, ankommer det enligt lagtexten på »den som eljest ombesörjer begravningen att, med iakttagande av vad den avlidne kan antagas hava önskat, bestämma om den avlidne skall jordfästas i svenska kyrkans ordning».

Dessa bestämmelser kan det uppenbarligen bli tveksamhet om. Det talas om »närmaste anhöriga». Tvekan kan lätt uppstå, vilka som skola betraktas såsom de närmast anhöriga och som således skola bedöma, huruvida den avlidne skall jordfästas enligt den svenska kyrkans ritual. Ännu större tveksamhet kan uppstå om vem som skall avses med »den som eljest ombesörjer begravningen». Det kan bli någon föreståndarinna på ett hem eller dylikt, det kan rent av bli en begravningsentreprenör eller någon annan person, som icke kan ha varit särskilt närstående till den avlidne.

Nog tycker man att en person, som tillhört den svenska kyrkan under hela sitt liv och även vid dödsfallet, borde jordfästas i svenska kyrkans ordning. Det finns emellertid icke någon möjlighet för mig att yrka något i detta avseende. Man får väl hoppas att de föreslagna bestämmelserna icke skola leda till några orimligheter. I så fall får det företas en lagändring senare.

Vad gäller lagförslaget i övrigt ha vi här icke att diskutera frågan huruvida kyrkan skall skiljas från staten eller icke. Den frågan var under debatt vid förra årets riksdag, och man fick då allmänt det intrycket, att den svenska statskyrkan har starkare förankringar än vad den haft i varje fall under tidigare decennier.

I fråga om medlemskap i den svenska kyrkan stipuleras för dem som önska inträde i statskyrkan, att barnen skola följa föräldrarna. Det kan man knappast ha något att invända emot. För barnen finns det ju möjlighet till utträde senare, om de så skulle önska.

Jag vill sedan tala något om själva utträdet. Det är föreskrivet att det skall

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

ske genom att vederbörande personligen vänder sig till pastorsämbetet. Det har sagts att det möjligen kan bli så, att prästen söker påverka vederbörande, alltså att han på något sätt skulle vilja förhindra ett utträde. Man har då inte talat om att det kan ske påverkan på annat sätt, om man skulle ha möjlighet att skriftligen begära utträde. Vi ha tyvärr en hel del obehagliga erfarenheter av hur lättvindigt folk skriver på listor av olika slag. Kanske är man något mer restriktiv när det gäller ekonomiska förbindelser, men för övrigt skriver man mycket villigt och utan att sätta sig tillräckligt in i saken på listor. Jag minns för några år sedan, då det gällde en framställning om förstatligande i något avseende, att man skickade ut listor, och folk skrev på dem. Sedan kom en aktion, som syftade i precis rakt motsatt riktning, och jag känner till att det var många människor, som skrevo på båda listorna. Vi ha också en del erfarenheter från den illa beryktade stockholmsappellen. En del människor skrevo på den utan att veta vad det var fråga om och togo sedan i tidningarna avstånd från sin egen namnteckning.

Det kan hända att en tillfällig aversion mot någon präst eller någon tillfällig stämning på någon plats skulle kunna samla namnunderskrifter. På så sätt skulle folk kunna utträda ur statskyrkan utan att de verkligen övervägt sitt steg. Är det någon som vill utträda ur statskyrkan bör han i varje fall vara så bestämd i sin uppfattning och ha så mycket kurage, att han går upp till pastorsämbetet och personligen säger ifrån att han önskar utträde. Det är att märka, att det icke finns någon plikt att motivera sin önskan om utträde.

Vad sedan gäller klosterfrågan, tycker jag att det i det anförande, som herr Boo nyss höll, fanns rätt mycket inkonsekvenser. Det har också redan påpekats av utskottets ärade ordförande. Det var en svår för att inte säga omöjlig uppgift för herr Boo att först börja tala om att detta egentligen icke var någon riktig religionsfrihetslag, som gav tillräcklig frihet, men sedan i nästan

hela sitt anförande tala för att man skulle bevara restriktionerna i så måtto att man skulle förbjuda upprättandet av kloster i vårt land. Att klostren måste underordnas svensk lagstiftning är icke någonting underligt och kan inte gärna vara stötande för någon. Det som sagts här om att klostren skulle vara inkörsporten för katolicismen och att den läran därmed skulle få större inflytande här i vårt land finns det ingen anledning att närmare diskutera i detta sammanhang. Jag vill bara säga i anledning av det som herr Boo yttrade i fråga om den bekanta uppvakningen hos påven, att när påven sade, att Sverige ligger långt från Vatikanen, så kan man ju tolka det så, att Sverige ligger långt ifrån Vatikanen inte bara ur geografisk, utan även ur andlig synpunkt. Att en delegation av svenskar den gången tog påven i hand, tror jag att man bör reducera till vad det i verkligheten var — en turistattraktion. Man kan inte påstå att det fanns någon annan mening bakom.

Herr talman! Jag anser att utskottets utlåtande, även om det icke kan tillfredsställa alla meningsriktningar, dock är så väl utformat, att jag icke har anledning att ansluta mig till någon av reservationerna, utan jag vill i stället ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets utlåtande.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl 7.30 eftermiddagen.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Mina synpunkter på frågan om statskyrkan och dess förhållande till andra samfund har jag deklarerat, när kammaren på sin tid behandlade herr Nermans motion om kyrkans skiljande från staten. Jag har nu ingen anledning att upprepa vad jag då yttrade.

Jag begärde uteslutande ordet för att motivera min uppfattning i fråga om klosterförbudet. Där hyser jag, om också inte med någon särskilt stor lidelse,

den meningen, att klosterförbudet bör upprätthållas. Tillåt mig emellertid först säga några ord av mera allmän innebörd.

Herr Herlitz sade i sitt anförande att vi redan ha religionsfrihet här i landet. Det ligger åtskilligt i det uttrycket i vart fall om man ändrar det därhän, att vi ha fullständig trosfrihet inom statskyrkan. Säger man det, är det fullständigt korrekt. Där förekommer, såsom förut omvittnats, inte något tvång beträffande trosangelägenheterna. Vad det nu gäller är alltså, såvitt jag förstår, närmast att ta bort de skönhetsfläckar på lagstiftningen, som vi ha på detta område. Det är inte fråga om några revolutionerande förändringar.

Jag återgår till frågan om klosterförbudet och vill då först säga, att min inställning till den frågan ingenting har att göra med frågan om hur jag tycker om katolikerna. Herr Mogård vittnade om att han träffat uteslutande trevliga katoliker. Jag kan säga det samma; i den mån jag känt katoliker ha de varit förträffliga människor. Dock vill jag inte godkänna detta som något argument i diskussionen om klosterförbudet. Herr Mogård erinrar sig nog det bevingade uttrycket om senatorerna, som voro hyggliga människor, medan senaten var ett odjur. Jag vill naturligtvis inte, herr talman, att detta mitt yttrande tolkas därhän att jag skulle betrakta den katolska kyrkan som något vilddjur.

Sedan vill jag också stryka under, att jag inte anser att denna fråga har så stor räckvidd som man kanske kan frestas tro av de diskussioner, som ha förekommit. Jag betraktar inte klosterförbudet som något invallningsföretag, avsett att hindra en befarad katolsk stormflod över detta land. Däremot anser jag att ett upprätthållande av klosterförbudet står i full överensstämmelse med religionsfrihetens idé. Jag fattar nämligen religionsfriheten inte bara som en frihet för samfundet, utan också som en frihet för individerna, som det gäller att hävda.

Nu verkar det som om begreppet re-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

ligionsfrihet skulle kunna användas som motivering för åtskilligt. För någon tid sedan förekom det ett uppmärksammat fall av skäktning vid något slakthus i Stockholm. Det anmärktes att det skäktningsförfarande, som där tillämpades, var en mycket grov form av djurplågeri. Arbetarna vid slakthuset ifrågasatte, om de inte skulle vägra att medverka vid densamma. Då var det genast en rabbin, som framträdde i tidningspressen och förklarade, att om det skulle finnas religionsfrihet här i landet, måste det finnas denna frihet för ifrågasvarande religionsutövare. Det går tydligen alltså att åberopa religionsfriheten även för sådant.

Nu vill jag inte påstå, att frågan om klosterförbudet är lika upprörande som den fråga som jag nyss berörde. Men jag vill deklarerar, att med religionsfrihet förstår jag inte rätt för ett samfund eller en individ att göra vad som helst. Med hänvisning till herr Herlitz' yttrande om att man får ta seden dit man kommer, skulle jag vilja säga, att också kyrkliga samfund i någon mån få ta seden dit de komma. De få inte räkna med att utan vidare föra med sig alla sina seder från det land, varifrån de komma, till det land, där de slå sig ned.

Klostertanken strider alltså enligt min mening mot vårt frihetsbegrepp. Nu säger man gentemot detta, att människorna gå frivilligt in i kloster. Ja, skenbart gå de frivilligt in i kloster, men man skall inte glömma bort att de människor, som söka sig till kloster, ofta äro i andlig nöd. I den situation, vari de befinna sig, ha dessa inte möjlighet att bedöma verkningarna av sitt handlingssätt för framtiden. De ha inte möjlighet att klart se vad beslutet innebär. De ha lätt att fatta ett förhastat beslut, och de kunna sedan ett helt liv få sona vad stunden brutit.

Detta tycker jag alltså är någonting, som man inte i detta sammanhang bör glömma bort. Frivilligheten har nog sina hakar. Detsamma gäller också utträde ur kloster. Över huvud taget har den katolska kyrkan en mycket stor

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

makt över sina bekännare, mycket större än vad den svenska statskyrkan någonsin har drömt om att ha över sina medlemmar. Och den makt som den katolska kyrkan har över sina bekännare blir ännu större inom klostret än utanför, därom torde väl ingen tvekan behöva råda. Sedan individen en gång kommit in i klostret, står han under ett ständigt andligt tryck, och det fordras en mycket stor viljekraft om han skall kunna bryta sig ut ur trollkretsen. Jag är övertygad om att det under århundradenas lopp har utspelats många tusentals mänskliga tragedier inom klostrens murar. Jag är inte alls övertygad om att sådana tragedier inte kunna förekomma ännu i våra dagar. Det är lätt att komma in, men kanske inte så lätt att ta sig ut ur klostren.

Det är inte till mycken tröst i en sådan situation, om man säger till vederbörande, att enligt svensk lag livstidslöften inte äro bindande. Det hjälper inte dem, som på grund av omständigheternas makt ha berövats möjlighet att frigöra sig från det tvång, som de visserligen frivilligt ha accepterat men utan att närmare besinna vad de gävo sig in i.

När man alltså anlägger det betraktelsesättet, att de gå frivilligt in och ha rätt att frivilligt gå ut, så är det ett mycket formellt betraktelsesätt. Man skapar sig ett bländverk för att döva de samvetsbetänkligheter, som man till äventyrs skulle kunna ha. För mig är det emellertid inte formuleringarna som äro avgörande, utan jag försöker se till realiteterna bakom denna fråga. Dessa realiteter säga mig att den ökade frihet, som den katolska kyrkan nu får, den får betalas med större ofrihet för ett visst antal individer — hur många kan jag inte yttra mig om. Och att dessa individer med ökad ofrihet få betala den ökade frihet, som den katolska kyrkan därigenom får, det kan jag inte anse vara rimligt.

Nu sade herr Lundqvist, att om man över huvud taget vill ha en vidgad religionsfrihet, kan man inte tänka sig ett upprätthållande av klosterförbudet. Jag tycker nog att detta är en våldsamt överdrift. Den katolska kyrkan saknar san-

nerligen inte frihet här i landet. Det brister ingenting i fråga om religionsfrihet för densamma. Att göra frågan om religionsfrihetens vara eller inte vara beroende av den katolska kyrkans rätt att upprätta kloster i vårt land, tycker jag är att gå alldeles för långt.

Likaså vill jag invända, när herr Nerman säger att det alls inte skadar med fri konkurrens, att det redan finns konkurrens och att frågan om klosterförbudet enligt min mening ingenting har att göra med konkurrensen om själarna i landet.

Vad sedan beträffar den hänvisning, som här har gjorts till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, vill jag säga att denna hänvisning förefaller mig vara mycket omotiverad. Jag kan för min del inte acceptera den. Om de olika allmänna uttalanden, som förekomma i internationella konventioner, skulle pressas tillräckligt långt, så skulle man sannolikt komma betydligt på avvägar. Vill man pressa ordalagen kunde man måhända också komma därefter, att en mohammedan här i landet bör ha rättighet att ha fyra hustrur — det lär nämligen hans religion medge. Det får väl ändå finnas vissa gränser för hur långt internationella konventioner skola få tolkas. Och som herr Boo redan anfört innebär ju redan utskottsförslaget en inskränkning i friheten så till vida att det fordras medgivande från Kungl. Maj:t för att få upprätta kloster. Som herr Boo mycket riktigt säger är det alltså här fråga om en ren gradskillnad.

Då jag således, herr talman, inte kan finna, att klosterförbudet på något sätt står i strid med religionsfrihetens princip, då jag inte kan finna att religionsfriheten står och faller med frågan om klosterförbudet och då jag omöjligt kan halvsula mitt samvete med hänvisningar till friheten att ingå och utträda ur kloster eller till en internationell konvention, vill jag deklarerat att jag med gott samvete kommer att lägga min röst för klosterförbudets bibehållande.

I detta anförande instämde herrar *Heüman, Hesselbom och Svedberg.*

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Herr OSVALD: Herr talman! Jag vill gärna ge mitt erkännande åt det mycket värdefulla arbete, som särskilda utskottet utfört vid behandlingen av det nu föreliggande lagförslaget. Visserligen håller jag alltjämt före att en fullt rationell lösning av religionsfrihetens problem endast kan nås, om kyrkan skiljes från staten, men det förslag, som nu föreligger, innebär dock en så avsevärd förbättring, att vi ha all anledning att med tacksamhet notera de framsteg som äro gjorda.

De skäl som utskottets ärade ordförande nyss anförde emot avslagsyrkandena äro också enligt min mening mycket tungt vägande. Man må blott hoppas, att det nu föreliggande lagförslaget, som väl mycket snart kommer att antagas, icke skall stå i vägen för en framtida verkligt rationell lösning av religionsfrihetens problem.

Även om jag alltså i huvudsak kan ge min anslutning till det föreliggande förslaget, måste jag åtminstone i ett avseende anmäla en från utskottet avvikande mening, nämligen i fråga om behörighetsbestämmelserna för lärare i kristendom.

Det är mycket glädjande att utskottet frångått Kungl. Maj:ts förslag om särskilda behörighetskrav för lärare, som ha skyldighet att undervisa i kristendom, alltså bestämmelser av den art, att läraren skulle avge en skriftlig förklaring, att han icke omfattade en mot den evangeliska kristendomsuppfattningen stridande åskådning. En dylik bestämmelse skulle, om den skulle genomföras, i många fall komma att verka som ett mycket besvärande samvetstvång, och den skulle också sätta kristendomsläraryna i en undantagsställning. I likhet med fru Sjöström-Bengtsson finner jag det alltså glädjande, att utskottet icke velat vara med om en dylik bestämmelse.

Utskottet föreslår nu istället att de som förbereda sig för lärarens gärning, vid en lämplig tidpunkt före avgången från läroanstalten skola erhålla en »allvarlig erinran» att de genom att taga anställning som lärare med undervisnings-skyldighet i kristendomskunskap för-

plikta sig att lojalt följa gällande undervisningsplan. Denna »allvarliga erinran» synes mig vara icke bara en meningslös utan också en besynnerlig nyhet i vårt undervisningsväsende. Är det icke alldeles självklart att en lärare skall följa undervisningsplanen? Genom att framhålla skyldigheten för en grupp, förefaller det mig, som om man liksom suddar ut självklarheten för andra grupper av lärare. Självklara saker behöver man icke bringa i erinran. Då utskottet icke velat följa Kungl. Maj:ts förslag, hade konsekvensen bort fordra, att alla särbestämmelser för kristendomsläraryna strukits. Tanken att man genom en allvarlig erinran skulle kunna skydda den evangeliska läran förefaller mig minst sagt verklighetsfrämmande.

Jag har, herr talman, icke något yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen, att den särbestämmelse som nu är föreslagen, alltså denna allvarliga erinran för kristendomsläraryna, inom en mycket nära framtid skall kunna undanröjas.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag vill deklarerera att jag anser att vi redan ha tillräckligt stor religionsfrihet här i landet, varför jag helst skulle ha önskat att denna proposition inte hade framkommit. Jag kan naturligtvis inte nu rösta för avslag, ty ett dylikt yrkande skulle bara bli en tom demonstration. Men i motsats till den senaste ärade tälaren, som var mån om en fortsatt marsch på religionsfrihetens område, vill jag avge den deklarationen, att jag inte tror att det finns några människor som lida under något tryck av den religionsfrihet som vi ha här i landet.

Eftersom jag har undertecknat den motion, för vilken herr Boo här talat så varmt och till vilken också herr K. J. Olsson med en mycket ingående motivering har anslutit sig, vill jag sedan, herr talman, säga några ord om klosterförbudet. Den kritik, som min vän kyrkoherden på bänken här framför mig framförde rörande vår inspirationskälla vid författandet av motionen, ty-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

ker jag var något överdriven. Den är väl bara ett vittnesbörd om att han själv i sin egen verksamhet kanske behöver utnyttja många olika inspirationskällor för att kunna fullgöra sina uppdrag. Trots herr Sändlers förnämliga undervisning här om att katolicismen oavsett detta förbud har möjlighet att driva verksamhet i vårt land, kunna vi motionärer icke komma från den uppfattningen, att klosterförbudets upphävande innebär möjlighet för en vidgad katolsk verksamhet i Sverige och kanske också kommer att utnyttjas därför. Jag har starka betänkligheter mot en dylik utvidgning av katolska kyrkans verksamhet i vårt land, emedan jag befarar att en dylik utveckling skulle kunna leda fram till liknande förhållanden som man möter inom samhällslivet i en del andra länder.

Vi ha här i landet i vårt arbete på olika områden en mycket stor enande tillgång däri, att vi inte ha några religionsstrider eller språkstrider. För att förstå vilken stor fördel detta är behöver man bara tänka på hur samarbetet mellan olika människor och grupper gestaltar sig i länder där man har dylika strider. Jag har själv vid besök i främmande länder bevittnat, vilka svårigheter som kunna uppstå på t. ex. det fackliga livets område på grund av att man i landet i fråga har en religionsstrid. Man har där måst fastställa vissa behörighetsregler med avseende på religiös hemvist för dem som skola företräda arbetsgivarna och arbetarna i rent fackliga sammanhang. Det blir årligen diskussioner om huruvida den ene eller andre delegaten har den erforderliga behörigheten att företräda sin grupp. Alla dessa svårigheter skapas av att landet är religiöst splittrat, vilket lett till att man grundat fackföreningar som rekryteras efter vederbörandes religiösa åsikter.

Det är framför allt mot bakgrunden av erfarenheterna från dessa länder som jag anser att det skulle vara mycket olyckligt, om vi här i Sverige fattade ett beslut som kunde komma att leda fram till en dylik utveckling i framtiden. Den enhetlighet, som vi ha här i landet på religionens område, är så värdefull, att

vi böra slå vakt om denna tillgång och i försiktighetens intresse även upprätthålla klosterförbudet. Det är i alla fall ett faktum, som någon också erinrat om i debatten, att katolska kyrkan inte bara bedriver religiös verksamhet utan även en stark politisk sådan.

Jag skall, herr talman, för att uppfylla den allmänna önskan att debatten snart skall kunna avslutas inte uppehålla tiden längre. Jag har bara velat avge denna deklaration. Vår inställning bottnar således icke i ett så enkelt underlag som det herr Mogård trodde vara anledningen till att vi väckt vår motion. Flera talare i debatten ha yttrat sig om motionen, som om den vore helt överflödig. Jag vill därför understryka, att det är ett djupt allvar som ligger bakom de ord som där äro skrivna.

Jag skulle, herr talman, som jag sade i början av mitt anförande helst ha velat yrka avslag på hela det föreliggande förslaget men nöjer mig med att ansluta mig till den mening som vi förfäktat i motionen om klosterförbudets bibehållande.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! Jag vill inledningsvis med några få ord beröra frågan om klosterförbudets upphävande. Jag ifrågasätter inte på något vis — det har man ingen rättighet att göra — att det bakom önskemålet att ha kvar klosterförbudet skulle ligga något orent eller ovidkommande motiv. Men så mycket kan det väl i varje fall vara befogat att säga från motsidan, att de skadeverkningar, som skulle kunna följa av ett upphävande av förbudet, måste betecknas såsom ytterligt överdrivna eller såsom helt obefintliga. Andra protestantiska länder i Europa, även våra närmaste grannländer, ha ju tillåtit den romersk-katolska kyrkan att bygga kloster, utan att man där har fått uppleva de religionsmotsättningar och den religionsstrid, som man här utmålar. För min del måste jag deklarerat, att jag finner det oförenligt med den anda som här upp den nya religionsfrihetslagen att man skulle upprätthålla ett förbud av denna art.

Jag har emellertid, herr talman, tagit till orda i denna debatt mest med tanke på den diskussion som har förts här angående de ändrade formerna för vigsel. Jag vill erinra kammaren om att det nya förslaget ger pastor inom frikyrkosamfund rätt att förrätta vigsel med juridisk giltighet. Han har ju redan tidigare fått förrätta den religiösa vigseln, men denna har icke haft juridiskt bindande verkan utan har måst föregås av borgerlig vigsel. Det har särskilt från frikyrkligt håll framhållits, att den gräns, som uppställts för den frikyrkliga vigselförrättarens behörighet, är alltför snäv. Det har också i flera motioner från frikyrkligt håll yrkats, att denna gräns skulle dragas vidare.

Utskottet har uppmärksammat denna fråga och intagit en tillmötesgående inställning. Utskottet menar att det redan med nuvarande avfattning av lagtexten finns möjlighet för Kungl. Maj:t att medge en mjukare tillämpning av gällande bestämmelser. Vidare framhåller utskottet, att Kungl. Maj:t även i fortsättningen bör ägna sin uppmärksamhet åt saken. Jag tror att man därigenom gått så långt som man kan komma på nuvarande stadium. Men det är önskvärt att man så småningom, i mån av gjorda erfarenheter, försöker att komma vidare. Jag är övertygad om att det skall bli möjligt att i vårt land liksom i vissa andra länder, t. ex. England, komma fram till den ordningen, att varje behörig vigselförrättare utan någon egentlig inskränkning skall få förrätta vigsel av personer som så begära.

Det finns en annan punkt i samband med vigselfrågan, som har varit föremål för åtskillig debatt i pressen under den senaste tiden. Särskilt från prästerligt och kyrkligt håll har man pekat på den samvetsnöd som kan finnas hos vissa präster, när de ställas inför en begäran att viga fränskilda. Efter min mening har denna fråga i diskussionen drivits upp till proportioner som icke äro befogade. Innehållet och innebörden i det bibelord, på vilket dessa präster stödja sig, är icke klarlagt. Det förhåller sig ju också så inom den svenska kyrkan, att

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

det övervägande antalet präster förrätta vigsel utan någon prövning av de trolovades värdighet eller föregående vandel, om jag får uttrycka mig på det sättet. Det är emellertid ett mindre antal präster som här anse sig vara ställda i ett ömtåligt läge. De mena att där ett föregående äktenskap har brustit till följd av lösaktighet eller upplösta på grund av andra liknande anledningar, bör kyrkan icke gå till mötes med sina tjänster.

Härpå vill jag svara — jag svarar utslutande för mig själv och ger ingen annan ansvar för vad jag säger — att enligt min syn på denna sak har folkkyrkan till uppgift att betjäna dem som söka henne. Folkkyrkan skall icke vara en rannsakare av hjärtan och njurar. Hon avsäger sig möjligheten att kunna fälla bestämda domar om de motiv, som varit vägledande för människors handlande. I den mån människor begära kyrkans helgd och kyrkans välsignelse och förböner för sitt kommande äktenskap, skall kyrkan lämna sina tjänster åt dem utan någon prövning.

Jag vill också påpeka — för att i någon mån lugna dem som äro oroliga på denna punkt — att jag tror att det finns möjlighet att finna en utväg för den präst, som av verklig samvetsnöd anser sig förhindrad att förrätta en vigsel, nämligen genom att allvarligen och med gott handlag tala med kontrahenterna. Det förefaller ibland när denna fråga har inflammerats och kommit till offentligheten, som om den konflikt, som har uppstått mellan prästen och de trolovade som ha sökt honom för att få vigsel, bottnat i mindre lyckligt handlag när det gäller att tala med vederbörande och klargöra att prästen är djupt betänksam eller helt enkelt inte önskar stå till tjänst. Gamla prästmän med långvarig och djupgående erfarenhet ha vid flercaldiga tillfällen betygat, att de icke ha behövt försättas i någon konfliktsituation, därför att de ha kunnat tala med vederbörande, kanske säga till kontrahenterna: »Vänd er till någon annan; de flesta präster stå till tjänst, men jag ber att få slippa, ty jag befinner mig i samvetsnöd.» Eftersom de allra flesta män-

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

niskor, som vända sig till en präst för att få kyrklig vigsel, äro hyggliga människor, låta de säkerligen tala vid sig. Det finns få saker som så kan imponera och stämma människor till eftertanke som att en präst anför en *äkta* samvetsnöd för sitt handlande eller sin underlåtenhet att handla.

Jag tror att en del av dessa konflikter kunna bottna i ett olyckligt temperament eller bristande kännedom om människors åtkomlighet för vanliga resonemang. Man bör nog därför inte fästa alltför stor vikt vid invändningarna. Om det skulle överlätas åt den enskilde prästen att avgöra, i vilka fall han skall viga eller vägra viga frånskilda, skulle man ställa den enskilde prästen i ett fruktansvärt svårt predikament. Om han skulle pröva varje fall där en frånskild begär vigsel, måste han företa en ordentlig undersökning av vad som har föregått skilsmässan. Han måste tala med kontrahenterna. Då skulle hela den konfliktsituation, som rådde vid tiden för äktenskapets upplösande, på nytt rullas upp. Om det skall vara någon mening med en dylik undersökning, måste han vidare företa den på ett tidigt stadium, långt före vigseln. Sedan måste han fälla ett omdöme, och det överstiger merendels mänsklig förmåga. Han skall alltså bedöma, att i det ena fallet har förelegat flagrant lösaktighet, i det andra fallet en mindre flagrant lösaktighet, i det tredje fallet är det kanske tvivelaktigt. Hur skall han kunna dra en rättvis gräns? Vi måste omedelbart säga oss, att det icke är möjligt att med någon rättvisa draga en dylik gräns.

Jag är angelägen att få säga detta i riksdagen, därför att det har förts så mycken diskussion härom i tidningarna. Jag tycker nog att den i vissa fall varit alltför anspråksfull. Jag vet inte, om de, som ha skrivit dessa artiklar, verkligen ha satt sig in i situationen. Det är ett fruktansvärt ansvar för den människa, som skall träffa avgörandet, bland annat därför att varje avböjande av en begäran om kyrklig vigsel måste kännas som en djup kränkning för den

som träffas därav. Det kan träffa människor som på intet sätt kunna förstå det befogade i prästens handligssätt.

Det har sagts att kyrkan genom att på detta sätt gallra bland de trolovade, ge somliga kyrklig vigsel och avvisa andra, skulle kunna hjälpa den världsliga staten när det gäller att hejda den tilltagande skilsmässofrekvensen. Jag tror inte att det är en kyrkans uppgift att genom diskriminerande åtgärder, genom åtgärder som kännas kränkande för människorna, ge staten en handräckning. Kyrkan har ett enda, till synes mycket verkningslöst men i själva verket utomordentligt skarpt medel till sitt förfogande, det enda medel med vilket kyrkan skall gå ut bland människorna för att upprätthålla sedebuden, nämligen *ordet*. Men kyrkan skall vara angelägen att hålla sig borta från att använda instrument som kunna uppväcka förtvivlan, förbittring, misstro och naturligtvis en befogad känsla att vad man här försöker att genomföra är något som människorna icke kunna genomföra.

Jag vill även påpeka, att på kyrkligt håll råder det, vilket framgår av det faktum att det största antalet präster utan betänkligheter viga frånskilda, icke någon fast mening på denna punkt. Det är en liten minoritet präster, som här kräva frihet för sitt samvete. Om man över huvud taget skulle ge sig in på att tillmötesgå deras krav, bör ett bestämt och klart uttalat initiativ komma från kyrkans sida och icke från riksdagens.

Men, säger man, det kan inträffa att en präst är så övertygad om det oriktiga i att viga frånskilda personer, att han blankt vägrar, och att det därigenom uppstår en konflikt som leder till att han blir åtalad. Då får man, replikerar jag, söka finna andra utvägar att lösa en dylik konflikt. Dylika utvägar kunna säkerligen utletas, i den mån de inte redan äro för handen.

Kyrkans uppgift är, vill jag ånyo påpeka, positiv. Hon skall icke tillgripa negativa åtgärder, utan positiva åtgärder när det gäller att frambära sitt bud-

skap och söka påverka människornas handlande.

I herr Göransson's yttrande instämde herr Arrhén.

Herr WEILAND: Herr talman! Utan att på något sätt ha fått i uppdrag att framföra denna uppfattning vill jag personligen deklarerera, att jag anser att de frikyrkliga kretsarna ha anledning att vara mycket tacksamma för det tillmötesgående, som man nu är beredd att visa dessa stora folkgrupper i vårt land. Jag fasthåller dock allttjämt vid den principiella ståndpunkten, att en verklig religionsfrihet måste grundas på att staten och kyrkan skiljas åt. Tills detta blir fallet får man emellertid vara tacksam för att staten vill gå de stora frikyrkliga folkgrupperna till mötes i den utsträckning som nu har skett. Det finns allttjämt många människor som anse, att det skulle innebära en stor olycka för landet ur religiös synpunkt, om bandet mellan staten och kyrkan skulle upplösas. För min del tror jag det inte, och det finns inga bevis för ett sådant påstående. Tvärtom förhåller det sig så, att respekten för religiösa värden är större i de länder, där inget sådant band existerar.

Det är, herr talman, några detaljer i utskottets förslag som jag skulle önska få utformade på annat sätt än vad som nu har skett. En del av dessa problem hade lösts av sig själv, om utskottet hade ansett sig kunna gå med på förslaget om införandet av obligatoriskt civiläktenskap. Jag biträder därför den reservation som går ut på att riksdagen skall besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap. Denna anordning har ju praktiserats under en lång följd av år i flera andra kulturländer. Men denna frågas utredning kan icke få stoppa det föreliggande förslaget till religionsfrihetslag och har inte heller något nödvändigt sammanhang därmed.

Då det gäller prästs rätt att i vissa fall kunna vägra kyrklig vigsel, hyser

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

jag samma uppfattning som reservanterna på denna punkt. I detta fall borde det icke ha varit omöjligt att ta hänsyn till kravet på samvetsfrihet för den enskilde prästmannen, då härigenom ingen enskild medborgares legitima rätt trädades för nära. De prästmän, som i allt vilja följa sitt samvetes bud, äro en sådan tillgång för både kyrkan och samhället, att de ej borde förvägras denna rätt.

I fråga om den borgerliga vigseln har det av en talare här påståtts, att vigselförrättarna ofta äro synnerligen nonchalanta. Vigseln sker ofta, sade han, på ett rökigt landsfiskalskontor och förrättas där av en vardagsklädd och orakad landsfiskal. Detta är enligt min uppfattning ett överdrivet och i regel även orättvist påstående. De borgerliga vigselförrättarna uppträda över lag icke på detta sätt utan betydligt mer hyfsat. Jag har varit i tillfälle att själv konstatera detta då jag åtskilliga gånger tillkallats såsom vittne vid borgerlig vigsel.

En annan talare har här i debatten gjort gällande, att det finns anledning att frukta katolikerna därför att de förvända folks uppfattning och göra dem mindre lämpade i samhällslivet. Det fanns på sin tid här i riksdagen en katolik, den ende katolik som jag känt. Det var, om jag inte är fel underrättad, en av de främsta ädlingar som vi haft i vårt land. I den mån jag lärde känna honom förstod jag, att han var en uppriktigt kristen människa. Jag tror att det bland katolikerna finns många sådana förnämliga människor. Vi böra därför även ge dessa människor den frihet som de ha rätt att kräva.

Herr talman! Jag har intet särskilt yrkande utan har bara velat anföra dessa synpunkter.

Herr SÖDERQUIST: Herr talman! Jag har begärt ordet för att liksom den senaste ärade talaren deklarerera min anslutning till den reservation, som förordar utredning av frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap.

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Enligt min mening skulle införandet av obligatoriskt civiläktenskap med en gång lösa ett flertal problem i samband med vigselfrågan, exempelvis vigseln av fränskilda, som herr Göransson nyss talade om, och även andra problem, som ha irriterat på en del håll och som väl också i fortsättningen komma att irritera. Äktenskapet som sådant skulle, såvitt jag förstår, inte på något sätt bli en mindre allvarlig sak, om dess ingående bleve något som ur samhällets synpunkt obligatoriskt krävde åtgärder av icke religiös eller kyrklig art. Högtidligheten vid själva bröllopet behövde det väl inte heller bli något fel på, eftersom var och en givetvis finge ordna med ett religiöst eller annat högtidligt inslag vid bröllopet efter eget gottfinnande.

Det torde vidare, såsom tidigare anförts i debatten, inte behöva bereda särskilt stora svårigheter att få de praktiska förhållandena i samband med civiläktenskapets ingående ordnade. Den utredning, som ett par motionärer begärt och några reservanter tillstyrkt, skulle säkert inte bli betungande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Hermansson m. fl. avgivna reservationen. Jag gör det, även om jag kan ge utskottets ordförande rätt i, att ett sådant yrkande kanske lika gärna kunde framställas i annat sammanhang.

I övrigt delar jag, herr talman, deras åsikt, som anse att det föreliggande lagförslaget är — om också långtifrån fullkomligt — ett stort steg framåt, för vilket man har anledning till tacksamhet mot dem, som under lång tid i olika sammanhang lagt ned arbete på dess utformande.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Sedan den egentliga debatten i detta betydelsefulla ämne nu nått sitt slut, ber jag att till förebyggande av fortsatt mytbildning få uppträda som protestant mot det sätt, varpå en talare i debatten funnit lämpligt att åberopa ett klatschigt och fantasisfullt reportage i en aftontidning om en rutinmässig audiens hos påven för

några år sedan, som min ringhet hade äran att deltaga i. Jag säger *äran*, emedan jag betraktar det som en ära att jag på detta sätt fick tillfälle att bli konfronterad med en av vår tids mest förfinade personligheter.

Om det nu över huvud taget behövs, ber jag att få lugna kammaren med att försäkra, att det därvid från min sida icke förekom något som inte anstod en god protestant. Jag är lycklig över att ha blivit född i ett protestantiskt land, och den omtalade audiensen har icke ändrat något i detta förhållande.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Det föreliggande förslaget till religionsfrihetslag innefattar, såsom framgått av den långa och intressanta debatten, en lång rad mer eller mindre fristående frågor, alla dock sammanhållna av den gemensamma aspekten att de ha med religionsfriheten att göra.

Det är klart att medborgarna nästan oberoende av partitillhörighet och på grundval av personliga erfarenheter och ståndpunkter till livets allvarliga problem kunna ha mycket olika uppfattningar om dessa ting. Det visade sig också när propositionen var framlagd, att det kom ett stort antal motioner, och även tidningsdebatten har ju varit livlig. När man går igenom det nu föreliggande särskilda utskottets utlåtande, finner man emellertid, hurusom utskottet med stor majoritet har samlat sig på nästan alla dessa många svårbedömbara och tvistiga punkter och därvid i allra största utsträckning anslutit sig till de i propositionen framlagda förslagen. Den stora enighet, som sålunda har nåtts, i detta viktiga och allvarliga ärende, är ju utskottets förtjänst, och det är ingen hemlighet, att det i främsta rummet är dess ordförandes utomordentligt skickliga ledning som har möjliggjort detta. Jag vill gärna begagna tillfället när jag nu för att avsluta debatten skall säga några ord, till att framföra min tacksamhet till honom. Han har också underlättat mitt framträdande nu genom att så utförligt och klart gå igenom de

olika tvistepunkterna. Jag kan i nästan allt instämma i vad han sagt och skall därför bara göra en mycket kort rekapitulering av några huvudpunkter.

Beträffande en av dem, där en viss skiljaktighet föreligger mellan propositionens förslag och utskottets utlåtande, nämligen i fråga om lärarkompetensen, är ju, såsom också framgick av herr Sändlers anförande, utskottets utlåtande resultatet av en kompromiss mellan skilda ståndpunkter.

Även om det inte på samma sätt har funnits anledning att göra en kompromiss i egentlig mening inom departementet, är det ju klart att Kungl. Maj:ts förslag också är ett försök att nå enighet och att sammanjämka olika uppfattningar. De båda förslagen ligga så nära varandra, att det är ganska självklart att jag inte har någon erinran att framställa mot utskottets enhälliga förslag på denna punkt.

I en annan fråga har det varit en del missuppfattningar. Jag kanske kan få understryka en rättelse, som jag tror redan är gjord. Jag avser frågan om att det enligt förslaget skall fordras en personlig anmälan för utträde ur kyrkan. Denna fordran har ibland uttytts på det sättet, att det skulle lämnas möjlighet för vederbörande pastor att utöva en otillbörlig påverkan på sökanden. Det är ju självklart att något sådant inte är avsett, och jag är övertygad om att det inte heller kommer att ske. Att man har valt den formen att begära en personlig inställelse på pastorexpeditionen och inte bara en skriftlig anmälan, har ju en mycket naturlig förklaring. Man vill undvika att i en sådan viktig och allvarlig angelägenhet som denna människor inte slentrianmässigt skriva på listor om utträde ur kyrkan. Var och en som haft med domstolar och ämbetsverk att göra vet hur utomordentligt lätt det är att få namn på listor och hur vårdslöst människor handla just i det avseendet. Denna personliga anmälan kan verkligen inte anses innefatta något avsevärt tvång. Den är en garanti mot missbruk i en viktig personlig angelägenhet.

På en punkt är jag kanske fortfarande

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

litet tveksam, huruvida utskottets ändring är riktig. Det gäller åldersgränsen för barn. Det finns två åldersgränser. Jag syftar inte på den åldersgräns, som anger då en ung människa skall få handla alldeles självständigt i fråga om att byta religionssamfund, utan jag avser den gräns som anger när samtycke erfordras av ett barn, som av sin vårdnadshavare, i regel alltså av sina föräldrar, anmälts att byta samfund. Denna sista åldersgräns hade i propositionen satts till 12 år, närmast efter mönster av adoptionslagen, där det ju också är fråga om en viktig personlig angelägenhet för ett barns vidkommande och där det stadgas att barnets egen medverkan skall fordras, när barnet når en viss ålder, nämligen 12 år. Jag tycker fortfarande, att det finns skäl för att bibehålla denna lägre åldersgräns och inte gå så högt upp som till 15 år. Att i propositionen föreslagit 12 år berodde också därpå att ganska många barn ju redan före 15 år äro konfirmerade eller anmälts till konfirmation.

Vad så det obligatoriska civiläktenskapet beträffar, som ju diskuterats mycket här, är det min tro att man överskattar betydelsen av ett logiskt system. Det låter ju så bra. Man kommer ifrån alla möjliga svårigheter. Alla människor borde därför, säger man, låta registrera sitt äktenskap inför en civil myndighet, och sedan får den som vill gå till vilket samfund han önskar och skaffa en religiös akt efteråt. Det är ett enkelt system, det är logiskt, man slipper alla möjliga besvärigheter med vigselfskyldighet och annat. Allt detta är nog riktigt, men detta logiska och teoretiskt vackra system har bara det stora felet, att det inte alls stämmer med de verkliga förhållandena här i landet. Statistiken visar nämligen att mer än 90 procent av dem som ingå äktenskap välja den kyrkliga formen, fastän vi länge haft möjligheter att ingå äktenskap civilt. Det kan inte betyda någonting annat än att den överväldigande delen av svenska folket önskar ingå äktenskap i form av kyrklig vigsel, och då är det väl egentligen bara — för att använda ett populärt

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

slagord — ett krångel att påtvinga alla dessa människor en annan vigselform.

Vad så klosterfrågan angår, behöver jag väl inte uppehålla mig länge vid den. Det har ju talats så mycket om den saken redan, och skälen ha utförligt blivit ventilerade. Jag skulle bara vilja understryka, att om man verkligen försöker att tillmötesgå religionsfriheten måste det väl bli en frihet även för dem som ha en annan mening än vi själva. Att ett klosterförbud skulle strida mot denna fundamentala regel framgår av att Europarådet ju nyligen antagit en konvention om de mänskliga rättigheterna, där en huvuddel handlar om religionsfriheten. Vi ha studerat konventionen, och det är såvitt jag förstår alldeles uppenbart — utskottet har ju också intagit den ståndpunkten — att vi icke kunna behålla klosterförbudet i landet, om vi vilja biträda konventionen på denna punkt.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid de olika punkterna i förslaget.

Det har sagts att förslaget inte går långt nog. Det skulle inte innebära någon fullständig religionsfrihet, och man kräver skillnad mellan stat och kyrka. Det kan hända att det ligger någonting i ett sådant resonemang. Det har från andra håll sagts, att man gått väl långt i vissa avseenden. Naturligtvis innehåller, såsom jag redan på vissa punkter påpekat, detta förslag kompromisser. Det bär i viss mån karaktären av en medling mellan olika ståndpunkter. Jag anser att detta är en stor styrka hos detta förslag. När det gäller andra ting kan det väl vara bra och i överensstämmelse med demokratiska tankar och principer, att man driver sina åsikter ganska långt mot varandra, men när det gäller att ta hänsyn till människors uppfattning om de yttersta tingen, om religion och om livets mening, och då man vet att det bland svenska medborgare finnas så många starkt divergerande uppfattningar i dessa ting — både bland dem som ansluta sig till olika trossamfund och bland dem som bestämt ta avstånd från varje religionsform — och när man också vet att det bland dessa

mäniskor finnas många som inte tagit sina ståndpunkter på ett lättvindigt sätt utan tvärtom såsom för dem innebärande de viktigaste och mest livsavgörande tingen, tycker jag att det är av utomordentligt stor vikt, att man, när man skall lagstifta om frågor, som angå människor på detta sätt, försöker att göra det i en anda av så stort tillmötesgående och så stor förståelse mot oliktankande som möjligt. Det är just sådana tankegångar som ligga bakom dessa medlingsförslag, dessa strävanden att försöka komma fram till en enhetlig linje, och när det nu ser ut att lyckas, tycker jag också detta sätt att behandla problemet är ett uttryck just för religionsfriheten.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes den nu föredragna paragrafen.

2—4 §§.

Godkändes.

5 §.

Herr BOO: Herr talman! Jag ber att vid denna paragraf få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av fru Eriksson i Stockholm och herr Staxäng.

Herr SANDLER: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå att kammaren skulle, med bifall därutinnan till den av fru Eriksson i Stockholm vid utlåtandet avgivna, med B 2 betecknade reservationen, besluta att nämnda paragraf skulle utgå ur förslaget; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepade propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Boo begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 5 § av särskilda utskottets i utlåtande nr 1 framställda förslag till religionsfrihetslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren, med bifall därutiinnan till den av fru Eriksson i Stockholm vid utlåtandet avgivna, med B 2 betecknade reservationen, att nämnda paragraf skall utgå ur förslaget.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Boo* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 41.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

6—11 §§.

Godkändes.

12 §.

Herr FRANZON: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig och herr Ahlkvist avgivna med B) 4) betecknade reservationen, vilken innebär bifall till den av Kungl. Maj:t föreslagna åldersgränsen 12 år i stället för 15 år såsom utskottet föreslagit.

Herr SANDLER: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare på bifall till den av herrar Franzon och Ahlkvist vid paragrafen anförda reservationen; och förklarade herr

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Franzon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 12 § av särskilda utskottets i utlåtande nr 1 framställda förslag till religionsfrihetslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herrar Franzon och Ahlkvist vid paragrafen anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Franzon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 45.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De av utskottet i punkten A framställda grundlagsändringsförslagen.

Antogos till vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Utskottets hemställen i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Utskottets i punkten B under 2—9 upptagna författningsförslag.

Godkändes.

Förslag till religionsfrihetslag m. m.

Utskottets hemställan i punkten B.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å författningsförslagen.

Punkterna C, D och E 1—E 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten E 4.

Herr **HERMANSSON, ALBERT**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen avseende punkterna E och F.

Herr **SANDLER**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herr Albert Hermansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med C betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hermansson, Albert*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 under punkten E 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Albert Hermansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med C betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en

början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson, Albert*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 45.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna E 5, E 6 och F.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 10, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande tredje lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser till motverkande av svinsjukdomar, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 35 § 1 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller röra i propositionen behandlad lagstiftning.

Genom en den 6 april 1951 dagtecknad proposition, nr 168, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 28 maj 1948 (nr 245) med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 487 av herr *Andrén* m. fl. samt inom andra kammaren nr 623 av herr *Hjalmarson* m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i anledning av propositionen nr 168 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte dels understryka önskvärdheten av att skälig kompensation medgäves för de ökade omkostnaderna inom fastighetsförvaltningen, dels ock begära att hyresregleringskommitténs uppdrag i första hand måtte avse frågan om framläggande snarast möjligt av ett konkret förslag med program till hyresregleringens successiva avveckling.

Tillika hade utskottet i anslutning till behandlingen av sagda proposition och motioner till behandling förehaft ytter-

ligare fyra motioner, nämligen inom första kammaren nr 157 av herr *Johannesson* m. fl. och nr 219 av herr *Niklasson* m. fl. samt inom andra kammaren nr 130 av herr *Edberg* m. fl. och nr 293 av herr *Pettersson* i Dahl.

I motionerna I: 157 och II: 130, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att regeringen måtte låta skyndsamt utreda och om möjligt redan till innevarande års riksdag framlägga förslag till bestämmelser, enligt vilka kommun, som därom gjorde framställning, efter Kungl. Maj:ts prövning skulle kunna medges rätt att införa obligatorisk bostadsförmedling för alla lägenheter, som uthyrdes i fastigheter med mer än två lägenheter och som icke fölle under begreppet tjänstebostad.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 219 och II: 293 måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört i sin motivering;

C. att motionerna I: 487 och II: 623 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 157 och II: 130 måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört i sin motivering.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Vad slutligen angår de i de likalydande motionerna I: 157 och II: 130 framställda kraven på skyndsamt förslag till införande av obligatorisk bostadsförmedling må här endast erinras om att frågan om anordnande i en eller annan form av behovsprövning bland de bostadssökande uppställts som omnämnda sakkunnigas främsta utredningsuppgift. I direktiven för de sakkunniga har betonats, att de försämrade utsikterna att häva bostadsbristen måhända göra en dylik behovsprövning nödvändig. Utskottet vill framhålla önskvärdheten av att utredningen i denna fråga bedrives på skyndsammaste sätt.»

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Holmbäck*, *Werner*, *Pålsson* och *Jansson* i Aspeboda, fröken *Vinge* samt herr *Nyberg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A. att — — — (lika med utskottet)
— — — proposition;

B. att — — — (lika med utskottet)
— — — motivering;

C. att motionerna I: 487 och II: 623 måtte anses besvarade genom vad utskottet anför i den av reservanterna förordade motiveringen;

D. att — — — (lika med utskottet)
— — — motivering;

2) av herrar *Eskilsson* och *Larsson* i Karlstad, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, slutande med en hemställan,

A. att — — — (lika med utskottet)
— — — proposition;

B. att — — — (lika med utskottet)
— — — motivering;

C. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 487 och II: 623 i skrivelse till Kungl. Maj:t dels understryka önskvärdheten av att skälig kompensation medgäves fastighetsägarna för de ökade omkostnaderna för fastighetsförvaltningen, dels ock begära, att till direktiven för de sakkunniga, vilka tillkallats för granskning av det för bostads- och hyresmarknaden gällande regleringssystemet, måtte fogas ett tillägg, att de sakkunniga som främsta utredningsuppgift skulle snarast möjligt upprätta förslag till en successiv avveckling av hyresregleringen;

D. att — — — (lika med utskottet)
— — — motivering.

I herr *Holmbäcks* m. fl. reservation hade för det nyss återgivna stycket av utskottets motivering föreslagits följande lydelse:

»Slutligen har i de likalydande motionerna I: 157 och II: 130 föreslagits att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemstäl-

la om utredning och förslag till införande av obligatorisk bostadsförmedling i den omfattning motionerna närmare ange. Utskottet vill i anledning härav erinra om att Kungl. Maj:t numera uppdragit åt de sakkunniga, som tillsatts för utredning av vissa frågor på hyres- och bostadsmarknadens område, att verkställa en dylik utredning.»

Samma stycke hade i den av herrar *Eskilsson* och *Larsson* i Karlstad avgivna reservationen avfattats sålunda:

»Vad slutligen angår — — — (lika med utskottet) — — — nödvändig. Utskottet finner det uteslutet, att läget på bostadsmarknaden skulle förbättras genom ytterligare utbyggnad av regleringssystemet. Snarare kan befaras, att införande av obligatorisk bostadsförmedling skulle göra bostadsmarknaden än mera statisk och därigenom ytterligare försvåra en naturlig anpassning till normala förhållanden. Därtill komma de allvarliga betänkligheter, som ur olika synpunkter kunna resas mot de ingrepp i medborgarnas personliga handlingsfrihet, som en dylik ransonering skulle innebära.»

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! I det utlåtande från tredje lagutskottet, som nu ligger på kammarens bord, är man ense i själva huvudsaken. Man tillstyrker en fortsatt giltighet till den 1 oktober 1952 av lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering och av de två andra lagar, som stå i samband med denna lag och om vilkas förlängning Kungl. Maj:t hemställt i den proposition, som ligger till grund för utskottets utlåtande. I fråga om motiveringen föreligga emellertid tre meningar: socialdemokraternas, folkparti- och bondeförbundsledamöternas och högerledamöternas.

Jag skall med några ord beröra i vilka hänseenden den reservation, som avgivits av ledamöterna i utskottet från folkpartiet och bondeförbundet och på vilken jag står som den förste av reservanterna, skiljer sig från utskottsförslaget, d. v. s. socialdemokraternas för

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

slag, och från högerreservanternas. Jag har tre punkter att ta upp.

Den första är följande.

Högerreservanterna kritisera i sin reservation hyresregleringen som sådan. De säga bland annat, att hyresregleringen bidragit att konservera och skärpa bostadsbristen och att såsom ett led i åtgärderna mot bostadsbristen den nuvarande hyresregleringen bör ersättas av friare marknadsförhållanden och att det är en av de mest angelägna av de utredningsuppgifter, vilka beröra bostads- och hyresmarknaden, att planera för regleringens upphörande. De hemställa, att denna mening skall uttryckas i en skrivelse till Kungl. Maj:t.

I den reservation, som avgivits från folkparti- och bondeförbundshåll, uttalas tillfredsställelse med att Kungl. Maj:t i direktiven för de sakkunniga, vilka tilltatts, upptagit även frågan om avvecklingen av hyresregleringen, och det sägs, att då förhållandena medgiva att hyresregleringen med dess tyngande band på avtalsfriheten kan avvecklas, det bör finnas i detalj utarbetade bestämmelser, enligt vilka avvecklingen bör ske.

Det är emellertid, skulle jag tänka mig, i sak mycket små skillnader i förevarande punkt mellan folkparti- och bondeförbundsreservationen och högerreservationen. Även vi önska givetvis som slutmål sätta att hyresregleringen skall avvecklas. I orden »med dess tyngande band på avtalsfriheten» ha vi klart angivit vår uppfattning i detta avseende. Men vi anse icke att det nuvarande läget möjliggör det. Utvecklingen från i fjol är så ytterligt ogynnsam. Det går icke av sociala skäl att i en tid med starkt fallande penningvärde avveckla hyresregleringen. Det är icke praktisk politik, och då ha vi icke ansett det lämpligt att tala så mycket om det just nu, och under sådana förhållanden anse vi det också onödigt med en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Utskottsutlåtandet — alltså socialdemokraternas yttrande — uttalar sig ej rörande värdet av hyresregleringen sett på längre sikt i annan mån än att det konstateras, att Kungl. Maj:t i direktiven för

de tillkallade sakkunniga även upptagit denna fråga. Det socialdemokratiska yttrandet är kanske så till vida inte fullt klart, att bakom detta yttrande kan dölja sig skiftande åsikter om hyresregleringens värde och när den bör avvecklas. Jag föreställer mig emellertid, att även på detta håll den uppfattningen är förhärskande, att hyresregleringen så snart som möjligt bör avskaffas.

Jag övergår till den andra punkten.

I 5 § hyresregleringslagen givas möjligheter att företaga en generell hyreshöjning på grund av stegrade omkostnader för fastigheterna. Högerreservanterna betona det angelägna i att dessa möjligheter tagas i anspråk och anse att man även härvidlag bör rikta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Folkparti- och bondeförbundsreservationen betonar, att det ej finns anledning förmena fastighetsägarna den kompensation för omkostnader, som företagarna inom andra näringsgrenar erhållit. Utskottsmajoriteten avböjer att gå in på frågan. Det torde icke ankomma på riksdagen, säger den, att påverka dessa överväganden i det enskilda fallet.

För min del anser jag att det är att blunda för verkligheten, om man icke tror att det måste ske hyreshöjningar för de kostnadsökningar, som ägt rum under det sista året, för de reparationer som bli alltmer nödvändiga. Vårt fastighetsbestånd bör icke få förfalla genom att hyresvärdarna icke anse sig med ekonomisk fördel kunna reparera. Ju längre hyresregleringen varar, desto viktigare blir frågan om reparationer. Vi ha i andra länder, särskilt i Frankrike, exempel på vart det leder, om man bara kopplar bort fastighetsägarintresset att hålla fastigheterna i stånd och i stället ensidigt går fram efter linjen att hyrorna skola hållas låga.

Det bör i detta sammanhang betonas, att om man jämför hyrespriserna i äldre fastigheter — alltså sådana som voro byggda och uthyrda från tiden innan hyresregleringen trädde i kraft — med den allmänna pris- och lönenivån, så ha vi väl aldrig eller sällan i varje fall bott så billigt som nu. I dessa äldre fas-

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

tigheter, och det är dem frågan framför allt gäller, har hyrans procenttal i förhållande till andra utgifter för familjens existens sjunkit och sjunker alltså jämt. Den sociala risken för en måttlig hyreshöjning blir därför mindre nu än den skulle varit tidigare.

Må det tillåtas mig, herr talman, att stryka under att denna synpunkt även inverkar på bedömandet av räntefrågan för in-teckningslån. Fortsätter den nuvarande prisstegringen och följes den av en lönestegring, blir den totalprocent av en hyresgästs budget, med vilken hyran måste höjas på grund av en stegring i räntesatserna för lån mot redan nu beviljade in-teckningar, allt lägre. Det är ju om redan nu beviljade in-teckningar som diskussionen framför allt rör sig. Inte heller på denna punkt är det därför motiverat att av rädsla för en räntehöjning låsa sig fast vid ekonomiska synpunkter, vilka man eljest icke skulle velat upprätthålla.

Jag tror att de skäl, som kunna anföras för en hyreshöjning som kompensering för ökade kostnader, äro sådana, att ett uttalande därom bör ske i utskottets ut-låtande, och på denna linje äro också samtliga andra av de borgerliga ledamöterna av utskottet. I fråga om den form, som detta uttalande bör få, ha vi inom folkpartiet och bondeförbundet valt de ord, som framgå av uttalandet. Vi ha däremot icke heller i denna punkt ansett en skrivelse till Kungl. Maj:t behöfelig.

Till ordalydelsen av det socialdemokratiska uttalandet ställer jag mig delvis en smula frågande. Det tillkommer icke riksdagen, säger man, att påverka övervägandena »i det enskilda fallet». Nej, naturligtvis icke! Ingen har ifrågasatt det. Men här gäller det icke ett uttalande i ett enskilt fall, utan huruvida man skall göra ett generellt uttalande eller ej. Jag tycker för min del, såsom jag redan sagt, att det i nuvarande läge är synnerligen lämpligt att göra ett sådant uttalande. Det faller helt inom den allmänna politikens ram, och det kan nästan förmodas bero på en viss skuggrädsla, om man inte vill göra det.

Till slut skilja sig uttalandena i ut-

skottets förslag och i reservationerna när det gäller kravet på införande av obligatorisk bostadsförmedling. Såsom kammarens ledamöter erinra sig, ställdes ett dylikt krav i motioner vid början av denna riksdag; sedermera har Kungl. Maj:t anordnat utredning i spörsmålet. Utskottsmajoriteten, d. v. s. socialdemokraterna, framhåller önskvärdheten av att utredningen bedrivs snabbast möjligt. Högerreservanterna däremot ställa sig synnerligen kritiska till tanken på den ytterligare utbyggnad av reglerings-systemet, som en dylik förmedling skulle innebära. De betona de allvarliga betänkligheter, som ur olika synpunkter kunna resas mot de ingrepp i medborgarnas personliga handlingsfrihet, som en ransonering av angivet slag skulle betyda. För min personliga del ställer jag mig även mycket kritisk till tanken att införa obligatorisk bostadsförmedling, och jag skulle icke ha medverkat till en eventuell riksdagsskrivelse om utredning i detta syfte. Men då nu Kungl. Maj:t beslutat igångsätta en dylik utredning, synes det i varje fall mig mest riktigt att man väntar och ser vad utredningen kan komma med, innan man fäller några omdömen. Denna uppfattning delas även av de övriga utskottsrepresentanterna för folkpartiet och bondeförbundet, och på den tankegången är folkparti- och bondeförbundsreservationen i förevarande punkt byggd. Det är emellertid klart att vi inte kunna instämma i socialdemokraternas uttalande att denna utredning — som vi ur allmänna synpunkter ställa oss kritiska till — skall bedrivas med särskild skyndsamhet.

Jag får, herr talman, med dessa ord yrka bifall till den reservation, som afgivits av mig m. fl. till tredje lagutskottets förevarande ut-låtande.

Herr ESKILSSON: Herr talman! När riksdagen i dag behandlar frågan om förlängning av hyresregleringslagen gäller beträffande den samma förhållande som beträffande byggnadsregleringen, som vi behandlade för ett par veckor se-

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

dan. Medan Kungl. Maj:ts propositioner i båda frågorna vid förra årets riksdag ingåvo vissa förhoppningar om regleringarnas avveckling, ha årets propositioner varit stämde helt i moll. I år antydast inga lättnader inom överskådlig framtid. Och dock får detta mål — att söka avveckla de ifrågavarande ingreppen i den fria företagsamheten — icke heller nu släppas ur sikte. Större frihet och mindre bundenhet måste vi även nu syfta till.

Under den långa tid som hyresregleringslagen nu gällt — det närmar sig 9 år, varav 6 efter krigets slut — ha förhållandena på bostadsmarknaden ständigt förvärrats, antalet bostadslösa och bostadssökande människor har ökat för varje år. Och denna utveckling har ägt rum samtidigt som bostadsproduktionen i vårt land varit större än någonsin tidigare. Dessa kalla fakta visa, att den förda bostadspolitikken inte förmått bemästra de allvarliga sociala problem, som bostadskrisen skapar. Liksom regleringar på andra områden har hyresregleringen när det gäller bostadsmarknaden lett till större tvång och mindre rörlighet. Inför risken att bli utan bostad betänker sig en person mer än en gång, innan han lämnar sin gamla lägenhet, även om han t. ex. skulle kunna nöja sig med en mindre och enklare. Den dubbla hyresnivån i äldre och i nybyggda fastigheter bidrar också till att låsa utvecklingen.

Nu förstå även vi, som från högerns sida anfört reservation till detta utlåtande, att ett omedelbart hävande av hyresregleringslagen inte låter sig genomföras; härför kräves en genomtänkt plan. Men vi vilja att den av regeringen tillsatta hyresregleringskommittén skall upptaga detta problem som en primär uppgift. I den motion, som avgivits från högerns sida, pekast just på några möjligheter, som i detta sammanhang kunde prövas och övervägas, t. ex. en successiv hyreshöjning inom skälighetens ram, hyresregleringens slopande på vissa orter, dess slopande beträffande tvåfamiljshus, där den ena lägenheten bebos av ägaren själv, och en friare hyressättning för hus, som producerats under viss tidspe-

riod. I den av herr Larsson i Karlstad och mig undertecknade reservationen understrykes, att uppgiften att förbereda hyresregleringens avveckling bör vara en förstahandsuppgift för hyresregleringskommittén.

En annan fråga, som vi upptaga i vår reservation, gäller kompensationen som fastighetsägarna böra beredas för sina höjda omkostnader. Visst är det ett önskemål, att hyreskostnaderna hållas på en låg nivå, men detta får inte ske på bekostnad av elementära rättvisesynpunkter och på sådant sätt, att även nödvändiga reparations- och underhållsarbeten bli eftersatta. Det gagnar inte hyresgästerna, om bostadsbeståndet på detta sätt blir föremål för en successiv försämring. I en kvällstidning för i går refererades ett uppseendeväckande fall, där en statlig myndighet såsom hyresgäst hotade en fastighetsägare med rättsliga åtgärder, därest icke den förhyrda fastigheten reparerades. Det skulle vara intressant att se, hur en sådan process skulle avlöpa, om den komme till stånd. Men hela denna artikel ställer situationen på bostadsmarknaden i blyxtbelysning. Fastigheterna ha fått förfalla, och med de numera våldsamt stegrade omkostnaderna kommer denna utveckling säkerligen att påskyndas, om ingen ändring beträffande hyrorna kommer till stånd. Även om det här bara gäller en liten och politiskt betydelselös grupp, får inte dess krav på rättvisa negligeras. Visserligen har Kungl. Maj:t enligt hyresregleringslagens nuvarande bestämmelser befogenhet att göra en jämkning i hyresnivån, men vi reser vanter vilja betona det angelägna i att dessa möjligheter verkligt också tagas i anspråk.

Såsom utskottets ärade ordförande framhållit, är skillnaden i sak kanske inte så stor mellan de önskemål, som folkpartiet och bondeförbundet reservationsvis framfört, och dem som vi från högerns sida framfört i vår reservation. Vi ha emellertid velat trycka hårdare på att riksdagen i detta fall bör göra ett uttalande om sina önskemål. Erfarenheten visar enligt vår mening att det är nödvändigt, att man från riksdagens sida

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

verkligen framför de synpunkter man har på en fråga, för att de skola kunna vinna beaktande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den med 2) betecknade reservationen, som är avgiven av herr Larsson i Karlstad och mig.

Herr LARSSON: Herr talman! Sedan herr Holmbäck och herr Eskilsson nu redogjort för den sakliga innebörden i de skiljaktigheter, som föreligga på detta område, kan jag för min del inskränka mig till att framhålla några av de skäl, som gjort att vi i utskottet gått på vår egen linje.

Först och främst ber jag få säga till professor Holmbäck, att han icke har rätt att dra några slutsatser om vår ställning till avvecklingen av hyresregleringslagen på den grund, att vi inte yttrat oss rörande denna fråga. De skrämmande siffrorna för bostadsbristen göra emellertid, att det för närvarande enligt vår mening inte finns någon möjlighet att avveckla hyresregleringen, och under sådana förhållanden blir ett starkare betonande av att en sådan avveckling skall ske endast ett spegelfäkeri.

Icke heller beträffande frågan om en generell hyreshöjning ha de socialdemokratiska utskottsledamöterna tagit ställning. Detta beror helt och hållet därpå att det primärmaterial, som behövs för att man skall kunna bedöma denna fråga, mig veterligt inte ens varit tillgängligt när Kungl. Maj:t nyligen bedömde frågan. Så vitt jag vet vilja åtminstone vederbörande instanser ha fram ytterligare siffermaterial för att belysa, huruvida och i vilken omfattning en generell hyreshöjning vore nödvändig och behövlig. Och när inte ens instanser, som haft möjlighet att penetrera materialet, funnit det möjligt att i nuvarande situation vidtaga någon åtgärd, anser jag att det vore i högsta grad olämpligt om riksdagen, utan att ha tillgång till primärmaterial, skulle ge Kungl. Maj:t en anvisning i ena eller andra riktningen.

Sedan måste jag ju säga, att det före-

faller som om de olika partierna i detta fall nödvändigt ville gå med egna vågor genom havet. Medan den ena reservationen säger, att man bör få till stånd en allmän hyreshöjning i den utsträckning förhållandena göra det rimligt och rättvist, talar den andra om en skäligen gottgörelse o. s. v. Man skulle möjligen kunna finna den skillnaden, att högerreservationen är något skarpare i tonen än den andra reservationen. Men i sak innehålla reservationerna enligt min mening faktiskt ingenting, som skulle kunna föranleda riksdagen att i en så ömtålig fråga som denna taga ställning och ge anvisning.

Jag har läst åtskilliga tidningsartiklar och även en del böcker om hyresregleringen, där man sökt uppvisa att en hyreshöjning skulle komma att betyda minskad bostadsbrist enligt den enkla regeln om tillgång och efterfrågan. Framför allt högern men även de andra reservanterna äro ju också i detta sammanhang inne på den linjen, att hyreshöjningen i och för sig skulle medföra en minskning av bostadsbristen. Jag ställer bara den enkla frågan: Få vi fram ett ökat antal bostäder genom att göra dem 10 procent dyrare? Tillgången på bostäder förändras naturligtvis inte, men däremot berövas familjerna med de minsta inkomsterna möjligheten att efterfråga en större eller lämpligare bostad. Behovet minskas alltså på det sättet, att man gör nyttigheten för dyr.

Vad slutligen beträffar själva utredningskravet, har ju Kungl. Maj:t redan tillsatt en kommitté, som även skall utreda frågan om en planmässig avveckling av hyresregleringen. Men att i nuvarande läge — såsom högern vill — påyrka en riksdagskrivelse, däri man skulle anmoda Kungl. Maj:t att tillse att just utredningen angående avveckling skall ske så snabbt som möjligt, anser jag för min del vara ett slag i tomma luften. Ty så vitt jag kan bedöma hyresmarknaden, får man säkerligen räkna med att vi tvingas bibehålla hyresregleringen under ytterligare ett antal år. Att redan i år begära en skyndsam utredning på denna punkt är därför icke praktiskt

Ang. fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m.

motiverat, även om det kanske är politiskt matnyttigt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Jag ber endast att få ge ett par repliker till herr Larsson i Östersund.

Herr Larsson yttrade till mig, att jag inte hade rätt att dra några slutsatser rörande socialdemokraternas ställning ur den omständigheten, att deras utlåtande inte ingår på frågan om en avveckling av hyresregleringen. Det har jag heller inte gjort. Jag har bara sagt, att bakom socialdemokraternas utlåtande kunna dölja sig skiftande uppfattningar men att jag för min personliga del tror, att de flesta ställa såsom ett — låt vara avlägset — slutmål, att hyresregleringen bör avvecklas. Jag anser således inte, att mitt yttrande träffas av herr Larssons invändning.

Beträffande kompensationen till hyresvärdarna för kostnadsökningar sade herr Larsson till och med, att det var i högsta grad olämpligt att tala om en dylik och att man måste ha fram ytterligare siffermaterial. Jag har genomgått åtskilligt material angående förarbetena till det beslut, som Kungl. Maj:t senast har fattat — jag har en hel del av handlingarna framför mig här — och jag förstår att man måste skaffa fram ett mera omfattande siffermaterial, innan frågan ånyo kan upptagas. Men vi ha ju inte heller på något vis skrivit så, att vi förnekat detta; vi ha endast sagt att vi förutsätta, att kompensation lämnas i den utsträckning förhållandena göra det rimligt och rättvist. Jag tror att man mycket väl kan stå för ett sådant uttalande.

Herr talman! Jag tillåter mig att till herr Larsson personligen ställa den frågan: Tror inte herr Larsson att det måste bli en kompensation?

Herr **LARSSON**: Herr talman! Jag tar fasta på herr Holmbäcks uttalande, att

han icke hade avsett att i och för sig misstänkliggöra socialdemokraterna för att vilja bibehålla en hyresreglering, om den inte kunde anses vara av förhållandena absolut påkallad. Herr Holmbäck har emellertid yttrat, att bakom utskottets uttalande kunna ligga skiftande uppfattningar om hyresregleringens värde och tidpunkten för regleringens avveckling, och jag undrar verkligen om inte de flesta skulle ha tolkat ett sådant uttalande på det sätt jag gjort.

Jag har personligen den meningen — som jag uttalade även i utskottet — att en kompensation till fastighetsägarna naturligtvis bör lämnas i den utsträckning som påfordras av höjda kostnader för fastigheternas underhåll och förvaltning i övrigt. Jag kan säga detta med så mycket större skäl som jag har ganska nära kontakt med förhållandena på fastighetsmarknaden och vet, att en höjning på vissa punkter är av behovet påkallad.

Emellertid äro förhållandena på fastighetsmarknaden just nu så skiftande, att det i ena fallet fortfarande kan vara en relativt god affär att vara fastighetsägare, medan det i andra fallet kanske nätt och jämnt går ihop. Och den skrämmande bild av fastighetsägarnas läge, som herr Holmbäck sökte måla upp, då han talade om att de inte ens hade pengar till reparationskostnaderna, tror jag inte är generellt riktig. Jag tror att det endast är fråga om ett begränsat antal fall och att det rör sig om sådana fastighetsägare som räkna med att det betyder mindre, om fastigheterna i någon mån förfalla under den tid, då de själva sitta som fastighetsägare, och hellre vilja ha så stora inkomster som möjligt.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Det är illa nog om det påvisats åtskilliga fall, där man inte kan reparera fastigheterna på grund av att inkomsterna äro så låga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet

Ang. höjning av riksdagsmannaarvodena m. m.

det yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herr Holmbäck m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna herrar Eskilssons och Larssons i Karlstad vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmbäck* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av herr *Holmbäcks* m. fl. reservation.

Herr *Eskilsson* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående tredje lagutskottets utlåtande nr 13 antager godkännande av den av herr *Holmbäck* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av herrar *Eskilssons* och *Larssons* i Karlstad vid utlåtandet fogade reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom upprensning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resul-

tat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 46.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Holmbäck* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmbäck* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 49.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. höjning av riksdagsmannaarvodena m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande, m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner, m. m.

Ang. höjning av riksdagsmannaarvodena m. m.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 31 mars 1951 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 132, i vad propositionen innebar framläggande för riksdagen av förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått

dels de vid riksdagens början till utskottet hänvisade motionerna nr 5 i första kammaren av herr *Mannerskantz* och nr 8 i andra kammaren av herr *Dickson* m. fl.,

dels ock följande inom riksdagen i anledning av propositionen väckta, till utskottet helt eller i vissa delar hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 380 av herr *Andersson, Axel*, och nr 457 av herr *Spetz* ävensom

inom andra kammaren:

nr 497 av herr *Dickson*,
nr 498 av herr *Nihlfors* m. fl.,
nr 516 av herr *Skoglund* i Umeå m. fl. och
nr 518 av herr *Swedberg* m. fl.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad den hänvisats till konstitutionsutskottet, ej kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av sagda proposition ävensom motionerna I: 457 och II: 518 ville för sin del antaga under punkten infört förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande;

B) att riksdagen i anledning av motionerna I: 457 och II: 518 ville för sin del antaga under denna punkt infört förslag till lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 10 juli 1947 (nr 464) angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande;

C) att motionerna

- 1) I: 380 och II: 498, i vad de hänvisats till utskottet,
- 2) II: 497 och
- 3) II: 516

mätte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt; samt

D) att motionerna I: 5 och II: 8 icke mätte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I det under A) upptagna lagförslaget var 1 § så lydande:

(Nuvarande lydelse:)

1 §.

Riksdagsman åtnjuter — — — riksdagsmannauppsdraget upphör.

Arvode utgår med ett belopp motsvarande 6 650 kronor för år, om riksdagsmannen är bosatt å ort där riksdag hålles, samt eljest med belopp motsvarande 8 866 kronor för år.

(Utskottets förslag:)

1 §.

Riksdagsman åtnjuter — — — riksdagsmannauppsdraget upphör.

Arvode utgår med 9 000 kronor för år, om riksdagsmannen är bosatt i *Stockholms stad* eller inom ett område, som begränsas av en cirkel, dragen på femton kilometers avstånd från *Gustav Adolfs torg* i *Stockholm*, samt eljest med 12 000 kronor för år. Skulle riksdagen sammanträda å annan ort än *Stockholm*, utgår dock arvodet till riksdagsman, som är bosatt å sammanträdesorten, med 9 000 kronor för år och till annan riksdagsman med 12 000 kronor för år.

Ang. höjning av riksdagsmannaarvodena m. m.

Vid tillämpning av bestämmelserna i andra stycket skall riksdagsman anses vara bosatt där han är mantalsskriven.

Blir riksdagsman — — — arvode utgå.
Riksdagsman skall — — — icke återkrävas.

Blir riksdagsman — — — arvode utgå.
Riksdagsman skall — — — icke återkrävas.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Björck, Swedberg, Hammar* och *Löfroth*.

Herr PETRÉN: Herr talman! Denna fråga har varit föremål för en del diskussion i pressen, kanske närmast på insändarspalterna. Det har då icke så mycket gällt nettointkomstens storlek utan fastmera rört sig om konstruktionen med de skattefria avdragen. Men när det gäller riksdagsmännens inkomster finns det enligt min mening en fråga, som är större och som praktiskt taget helt förbigåtts i debatten.

Riksdagsarvodena utgå lika för alla, men likväl bli de ekonomiska uppföringar eller de eventuella ekonomiska fördelar som följa med ett tagande av riksdagsmannaskap högst olika, detta framför allt beroende på de skilda möjligheter, olika tjänster och verksamheter ge till bibehållande av lön och inkomst under den tid riksdagen är samlad. För dem som äro statliga befattningshavare gäller, att vid tjänstledighet under riksdagstid utgår lönen med 35—50 procents avdrag. Likartade men inte enhetliga regler tillämpas för kommunala befattningar. Varken i kommunal eller statlig tjänst bibehåller en arbetare någonting av sin lön, utan detta gäller uteslutande tjänstemännen. För riksdagsmän i enskild tjänst äro förhållandena högst olikartade och beroende på företagens inställning och möjligheter. I vissa fall utgår ingen lön. Som regel torde detta gälla för arbetare som ta emot riksdagsuppdrag.

Även när riksdagsman icke har tjänstledighet utan under riksdagstiden, som fallet ofta är med dem som ha sin arbetsplats i Stockholm eller dess närhet, uppehåller sin tjänst, kunna mycket olika tillämpningar förekomma. En

del uppbära full lön, medan andra erhålla väsentliga löneavdrag. Att sedan de som äro egna företagare och de som tillhöra de fria yrkena i flera fall, t. ex. när det gäller en privatpraktiserande läkare, ha att räkna med ett kraftigt ekonomisk avbräck genom sitt riksdagsmannaskap, är uppenbart.

Herr talman! Jag har icke tagit upp denna fråga därför att jag har någon deciderad uppfattning om i vilken utsträckning och under vilka former lön bör utgå för anställd under riksdagstid. Det står också klart för mig, att detta är en fråga, som endast i den mån det gäller personer i statstjänst kan påverkas av riksdagens beslut. Jag har tagit upp frågan för att rikta allmän uppmärksamhet på problemet. Förhållandena äro icke tillfredsställande och olikheterna så stora, att riksdagens sammansättning röner ett direkt inflytande härav.

Som det nu är, är det i stort sett endast de statliga befattningshavarna, som med någorlunda trygghet kunna räkna med någon väsentlig inkomst från sin ordinarie tjänst under riksdagstiden och med att kunna behålla sin tur vid befördran. För andra äro förhållandena i regel ogynnsammare eller i varje fall ovissare och försvåra mottagande av riksdagsmannaskap. De som trots detta tagit riksdagsmandat söka sig ofta snart över till andra verksamheter, som ur ekonomisk synpunkt äro bättre lämpade att kombinera med riksdagsarbetet. I dessa nu mycket grovt skisserade förhållanden ha vi den kanske främsta orsaken till att stora yrkeskategorier äro underrepresenterade och att åtskilliga riksdagsmän även under perioden mellan riksdagarna och därmed för gott lämnat sina ursprungliga yrken och arbeten inom produktionslivet. Här ha vi

Sammanjämningsförslag i fråga om viss ändring i sekretesslagen.

orsaken till att det är så ytterligt få arbetare i riksdagen och varför det t. ex. knappast finns några industritjänstemän.

Jag vill belysa hur förhållandena äro med några siffror. Enligt 1945 års folkräkning äro 60 procent av befolkningen att hänföra till industri, hantverk, handel och samfärdsel. Studerar man sammansättningen av riksdagen, finner man, att av riksdagens 380 ledamöter är det endast 42, som äro aktivt knutna till motsvarande grupper, d. v. s. endast 11 procent, och då tror jag ändå att det är en välvillig bedömning som gjorts. Här föreligger en skrämmande underrepresentation, så mycket mer skrämmande som de politiska frågorna tendera att alltmåra gälla den ekonomiska politiken, i hög grad berörande industri och handel och över huvud taget produktionslivets förhållanden. Det är knappast förvånande, att det råder en viss klyfta mellan näringsliv och politik. Samtidigt som industri, hantverk, handel och samfärdsel äro underrepresenterade, är det en stark överrepresentation av personer i statlig tjänst.

Herr talman! Jag vill inte längre taga kammarens tid i anspråk för mina reflexioner kring detta ämne, men jag vill understryka, att vad som bör eftersträvas är en sådan tingens ordning, att möjligheten att utan uppoffring i ekonomiskt hänseende och utan bortfall av befordringsmöjligheter mottaga och uppehålla riksdagsmannaskap blir någorlunda lika inom alla yrken och tjänsteställningar. Inte minst bör det ligga i de olika näringsgrenarnas eget intresse att medverka till detta. Det gäller att finna en form, som både tryggar riksdagsmannens oberoende och ändå gör honom intresserad av att kvarstå i sitt egentliga yrke. Sakligheten i riksdagsarbetet skulle otvivelaktigt vinna härpå.

Det problem jag här berört har otvivelaktigt ett samband med avvägningen av riksdagsarvodena, och jag har därför ansett det berättigat att föra fram dessa synpunkter, även om jag nu inte har något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Icke heller jag har något annat yrkande än herr Petréns, nämligen bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Sammanjämningsförslag i fråga om viss ändring i sekretesslagen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 25, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379) m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Genom en den 9 februari 1951 dagtecknad proposition, nr 64, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga bland annat ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

I sitt utlåtande nr 21 hade utskottet hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 64, i vad den hänvisats till konstitutionsutskottet, icke kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av samma proposition måtte antaga följande såsom utskottets förslag betecknade

Sammanjämningsförslag i fråga om viss ändring i sekretesslagen.

Förslag
till
Lag

angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om
inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Härigenom förordnas, att 17 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

17 §.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Till myndighet — — — uppgiftens datum.

Förmögenhetslängd ävensom — — — längdens datum.

Handlingar i ärenden, som avses i förordningen om rätt att av riksskatte-nämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor, må ej utan samtycke av den som sökt beskedet utlämnas till annan tidigare än tjugu år från handlingens datum.

Handlingar i ärenden, som avses i förordningen om rätt att av riksskatte-nämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor, må ej utan samtycke av den som sökt beskedet utlämnas till annan tidigare än tjugu år från handlingens datum. *Vad nu sagts skall dock beträffande myndighets beslut i dylikt ärende gälla endast om myndigheten i beslutet förordnat därom. Sådant förordnande skall myndigheten meddela, om den finner, att beslutets offentliggörande, med hänsyn till däri förekommande upplysningar om affärs- eller driftförhållanden, kan lända sökanden eller annan till men. Beslut i ärende om förhandsbesked må i intet fall hemlighållas, sedan det åberopats vid taxering.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1951.

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herrar *Gottfrid Karlsson, Fritjof Thun, Damström, Hedenby, Fast, Norén och Spångberg* samt fru *Svedberg* och fru *Wallin*, under framhållande bland annat av önskvärdheten av att i instruktionen för riksskatte-nämnden intoges en föreskrift, att av nämnden tillämpade principer i ärenden om förhandsbesked skulle offentliggöras, hemställt, att det i propositionen framlagda lagförslaget måtte oförändrat antagas.

Enligt utskottet tillhandakomna utdrag av kamrarnas protokoll hade kamrarna vid behandlingen av utskottets fö-

revarande utlåtande nr 21 stannat i olika beslut, i det första kammaren bifallit utskottets hemställan, medan andra kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

I anledning av vad sålunda förekommit hade utskottet, i syfte att åstadkomma sammanjämkning av kamrarnas skiljaktiga beslut, i det nu ifrågavarande memorialet hemställt, att första kammaren, med frånträdande av sitt förut fattade beslut att antaga det i konstitutionsutskottets utlåtande nr 21 såsom utskottets förslag betecknade förslag till lag angående ändring i 17 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekom-

Sammanjämningsförslag i fråga om viss ändring i sekretesslagen.

ma allmänna handlingar, måtte bifalla den vid samma utlåtande fogade reservationen.

Vid memorialet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar *Jones Erik Andersson, Karl August Johanson, Herlitz, Arrhén, Pettersson* i Norregård, *Swedberg, Nolin, Olsson* i Mora och *Hammar*, vilka ansett, att utskottet i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut bort hemställa, att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, måtte antaga det i utskottets utlåtande nr 21 såsom utskottets förslag betecknade lagförslaget med den ändring, att sista punkten i detsamma utginge.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Första kammaren, som för fjorton dagar sedan var angelägen att slå vakt om tryckfrihetsförordningens grundläggande principer, inbjudes genom detta betänkande från konstitutionsutskottet att frånfalla sin mening och att göra det till den grad, att kammaren ansluter sig till andra kammarens mening, som gick ut på anordnande av ett fullständigt sekretesskydd med avseende på alla handlingar, som hänföra sig till riksskattenämndens verksamhet.

Då jag nu begärt ordet är det inte därför att jag velat försöka förleda kammaren att avvisa det här framlagda förslaget. Det är så sent på riksdagen, att det inte lönar sig att ställa några sådana propåer. Jag tror situationen är den, att kammaren nödgas bita i detta sura äpple. Men jag tycker kammaren har rätt att få någon klarhet i hur den har kommit i detta tvångsläge.

Kammaren hade väl haft anledning förvänta sig, att då utskottet vid det förra tillfället var delat i två lika stora hälfter, skulle det ha kommit ett förslag, som återigen gav uttryck åt samma uppdelning inom utskottet, och att lotten även denna gång fått avgöra, så att det eventuellt hade kommit ett sammanjämningsförslag i bättre överensstämmelse med första kammarens mening. Förhållandet var i själva verket det, att de utskottsledamöter, som hade

stått på första kammarens linje från början, voro sinnade att gå den vägen. Men då inträffade vid utskottets handläggning av detta ärende det märkliga förhållande, som kammarens ledamöter finna avspeglad i utskottsbetänkandet, att en ledamot av första kammaren, som var för begränsningen av sekretessen — en ledamot av folkpartiet — fann sig böra avstå sin plats i utskottet åt den ende ledamot av folkpartiet i denna kammare, som hade varit på den sekretessvänliga linjen.

Små orsaker, stora verkningar! Genom detta lilla steg blev det ju en majoritet i konstitutionsutskottet. Det blev 11 röster mot 9, och saken är avgjord. Första kammaren befinner sig i ett tvångsläge. Hade inte det där lilla utbytet ägt rum, hade det fått ske lottning mellan de olika linjerna, och kanske, ifall lotten liksom förra gången gynnat den rättvisa saken, hade det i stället varit andra kammaren, som hade stått i detta tvångsläge.

Nu kan man naturligtvis tvista om vem som har den största »förtjänsten» av denna märkliga utgång av saken: om det är den ledamot av kammaren, som generöst avstod från att göra gällande sin och första kammarens mening, eller om förtjänsten skall tillskrivas den ledamot, som genom sin röst avgjorde inte bara utskottets ståndpunkt utan därmed även kamrarnas. I varje fall torde kunna fastslås, att denna sekretesslag bär en påtaglig folkpartisignatur.

Herr **KARLSSON, GOTTFRID**: Herr talman! Jag har ingen anledning att taga upp något resonemang med min ärade vän herr Herlitz om proceduren i konstitutionsutskottet. Jag har i utskottet denna gång vidhållit den uppfattning, som jag hade vid det tidigare tillfället, och nu har det, som herr Herlitz redogjort för, blivit så att utskottets majoritet inbjuder första kammaren att biträda andra kammarens beslut.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag i förevarande ärende.

Sammanjäkningsförslag i fråga om viss ändring i sekretesslagen.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Som kammarens ledamöter förstå är jag den som i egenskap av suppleant i utskottet reellt avgjorde denna fråga, så att det inte behövde bli någon lottning om huruvida vi skulle, som herr Herlitz ansåg riktigt, »slå vakt om tryckfrihetsförordningens grundläggande principer» eller inte. Herr Björck hade inte någon särskild önskan att deltaga i avgörandet av detta ärende, under det att jag hade litet närmare studerat dess gång här i riksdagen.

För det första är det inte alls fråga om att här slå vakt eller inte slå vakt om tryckfrihetsförordningens grundläggande principer. Det är någonting helt annat, en ren praktisk lämplighetsfråga, det här gäller. Fråga är att tillskapa en institution, till vilken de skattskyldiga skola få vända sig för att få förhandsbesked i vissa frågor rörande deras beskattning. Kungl. Maj:t anser i propositionen, att de handlingar som därvid inlämnas och de beslut som fattas skola vara belagda med sekretess, om inte vederbörande själva äro med om att de skola få offentliggöras, under det att den sida av konstitutionsutskottet, som förra gången vann genom lotten, vill skapa en möjlighet för utomstående, nämligen den nya institutionen själv, att kunna få besluta, att beslutet skall kunna offentliggöras, trots att vederbörande inte vill detta.

Var och en som haft att göra med rättssökande i processer inför domstolar vet, hur ytterligt rädda de äro för att till och med fullkomligt självklara saker skola komma ut. Hade man nu i denna myndighets hand lagt frågan, huruvida sekretess skulle få finnas eller inte, så skulle man, såvitt jag kan förstå, i utomordentligt hög grad ha avskräckt näringsidkarna från att begära besked av det organ, som nu skall skapas. De vilja redan från början ha garanti för att vad de lagt fram icke kommer till allmänhetens kännedom. Och detta gäller även det beslut som fattas, emedan detta kan delvis tala om vad de ha lagt fram.

Det är det, saken gäller. För mig står det som något alldeles självklart, att om

man vill att den nya lagstiftningen skall bli till någon nytta, man måste ge vederbörande den garanti de önska.

Allt detta kom fram, herr talman, redan förra gången frågan behandlades, men den debatt som då hölls här i kammaren tror jag inte gav frågan full rättvisa. Jag undrar verkligen, om det hade blivit det beslut som det blev, om man hade debatterat frågan litet närmare. I andra kammaren gjorde man detta, och då visade det sig, att det visst inte bara var socialdemokraterna, som ställde sig på den linje som hade förlorat vid lottningen i konstitutionsutskottet. Det var 18 folkpartister, 5 ledamöter av bondeförbundet och 6 högermän, som gingo på den linje som genom lottningen blivit reservationslinjen, och majoriteten i andra kammaren för sistnämnda linje var ungefär dubbel.

Det var på denna grund, som jag ansåg att man borde försöka undvika, att det ännu en gång skulle bli lottning i konstitutionsutskottet.

Herr HERLITZ: Herr talman! Det hade varit bättre, om herr Holmbäcks argumentation hade kommit redan på det stadium, då det verkligen gällde att övertyga kammarens ledamöter och påverka resultatet. Det är litet tråkigt, då skälen komma efteråt, sedan herr Holmbäck i realiteten redan träffat ett avgörande i riksdagens namn.

Sakfrågan, som herr Holmbäck gick in på, skall icke locka mig till vidare diskussion. Jag tänker inte heller relatera någonting om sammansättningen av de majoriteter och minoriteter, som här agerat, men förhållandet är ju, att i denna kammare socialdemokraterna i stor utsträckning anslö sig till den linje som jag har förfäktat.

Det är bara en enda sak som jag här vill ha sagt. Jag vill fästa första kammarens ledamöters uppmärksamhet på att den motivering som herr Holmbäck här anförde för en obegränsad sekretess på detta område, den motiveringen nämligen, att allmänheten eljest blir så rädd för att sätta sig i förbindelse med myn-

Sammanjämningsförslag i fråga om taxering av skogsfastighet.

digheterna, den känner man. Den känner man från otaliga andra områden av sekretesslagstiftningen. Den erfarenheten har man på alla möjliga områden, att det är obehagligt för den enskilde, att det ena eller andra skall behöva röjas. Jag vill försäkra herr Holmbäck, att den motiveringen räcker för utomordentligt vittgående inskränkningar i vad jag fortfarande kallar för tryckfrihetsförordningens grundläggande principer.

Herr **HOLMBÄCK**: Det är på få ställen, som denna motivering är mera berättigad än här.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Sammanjämningsförslag i fråga om taxering av skogsfastighet.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets memorial nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 januari 1951 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 39, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379); samt

3) förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet (skogsvärderingsinstruktion).

I anledning av oförmälda proposition hade i riksdagen väckts följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 324 av herr *Mannerskantz* m. fl. och II: 434 av herr *Hæggblom*

m. fl., de likalydande motionerna I: 325 av herr *Gränebo* m. fl. och II: 435 av herr *Hedlund* i Rådomb. fl., de likalydande motionerna I: 326 av herr *Spetz* m. fl. och II: 436 av herr *Widén* m. fl. samt de likalydande motionerna I: 327 av herr *Hjalmar Nilsson* och II: 437 av herr *Nilsson* i Svalöv.

Utskottet hade i sitt i ämnet avgivna betänkande, nr 31, hemställt

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 39 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379); samt

3) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet (skogsvärderingsinstruktion) med den ändring, att bestämmelserna om ikraftträdandet erhöles i utlåtandet angiven ändrad lydelse; ävensom

B) att följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 324 av herr *Mannerskantz* m. fl. och II: 434 av herr *Hæggblom* m. fl.,

de likalydande motionerna I: 325 av herr *Gränebo* m. fl. och II: 435 av herr *Hedlund* i Rådomb. fl.,

de likalydande motionerna I: 326 av herr *Spetz* m. fl. och II: 436 av herr *Widén* m. fl., samt

de likalydande motionerna I: 327 av herr *Hjalmar Nilsson* och II: 437 av herr *Nilsson* i Svalöv

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Vid betänkandet fanns fogad en av herrarna *Velander*, *Niklasson*, *Wehtje*, *Werner*, *Spetz*, *Sandberg*, *Jonsson* i

Sammanjämningsförslag i fråga om taxering av skogsfastighet.

Skedsbygd, *Persson* i Svensköp, *Gun- narsson* och *Nilsson* i Svalöv avgiven reservation, vari hemställt, att riksdagen måtte — i anledning av de likalydande motionerna I: 324 (av herr *Mannerskantz* m. fl.) och II: 434 (av herr *Hæggbloom* m. fl.), de likalydande motionerna I: 325 (av herr *Gränebo* m. fl.) och II: 435 (av herr *Hedlund* i *Råd- dom* m. fl.), de likalydande motionerna I: 326 (av herr *Spetz* m. fl.) och II: 436 (av herr *Widén* m. fl.) samt de likalydande motionerna I: 327 (av herr *Hjal- mar Nilsson*) och II: 437 (av herr *Nil- son* i *Svalöv*) — avslå *Kungl. Maj:ts* förevarande proposition nr 39 samt för sin del antaga i reservationen införda förslag till

1) lag om ändring i kommunalskatte- lagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet (skogsvärderingsinstruktion).

Enligt utskottet tillhandakomna pro- tokollsutdrag hade kamrarna vid be- handlingen av nämnda betänkande stan- nat i olika beslut, i det att första kam- maren bifallit vad utskottet i betänkan- det hemställt, varemot andra kammaren bifallit den vid betänkandet fogade re- servationen.

Utskottet hade i det nu förevarande memorialet anfört:

»Mellan dessa kamrarnas beslut före- ligger sålunda följande skiljaktighet. En- ligt första kammarens beslut skall fas- tighetstaxering av skog ske enligt den i propositionen föreslagna nya metoden. Enligt andra kammarens beslut skall samma taxering även i fortsättningen verkställas enligt hittills tillämpad me- tod. I fråga om de för taxeringen till- lämpliga värdefaktorerna innebära båda besluten bland annat, att prisnivån vid 1952 års allmänna fastighetstaxering skall bestämmas enligt medelpriserna för åren 1945—1949 efter reduktion med 25 procent av bruttopriserna.

Utskottet, som haft att jämlikt § 63 riksdagsordningen söka sammanjämka

de olika meningar, i vilka kamrarna så- lunda stannat, har i sådant hänseende ansett sig böra föreslå, att riksdagen an- tager bestämmelser, som innebära, att 1952 års allmänna fastighetstaxering skall verkställas enligt den äldre värde- ringsmetoden samt att därpå följande allmänna fastighetstaxeringar skola ske efter den nya metoden. Sammanjämk- ningsförslaget innefattar sålunda att den allmänna fastighetstaxeringen nästa gång skall äga rum enligt andra kammarens beslut och därefter enligt första kam- marens beslut. Beträffande värdefakto- rerna finner sig utskottet dock böra fö- reslå den ändringen i andra kammarens beslut att vid bestämmande av prisni- vån för 1952 års allmänna fastighets- taxering från medelpriserna för åren 1945—1949 skall göras avdrag med be- lopp motsvarande 20 procent av brutto- priserna i stället för ovan angivna 25 procent av samma priser.

Utskottet förutsätter att under den tid som alltså kommer att stå till buds in- till dess den nya metoden skall träda i tillämpning *Kungl. Maj:t* ägnar frågan om denna metods utformning i riktning mot en förenkling fortsatt uppmärksam- het. Vidare bör under tiden tillses att upprättandet av hushållningsplaner och andra sådana uppskattningar av våra skogar, som kunna underlätta metodens tillämpning, på allt sätt uppmuntras. Ävenledes bör undersökas, huruvida icke i viss utsträckning vid nästa allmänna fastighetstaxering jämsides med värde- beräkningen enligt den gamla metoden kunde verkställas en uppskattning av erforderliga primärfaktorer för tillämp- ning av den nya metoden, så att där- efter genom en bearbetning av det så- lunda erhållna materialet utfallet i prak- tiken av den nya metoden kunde ytter- ligare bedömas.»

I enlighet härmed hade utskottet hem- ställt, att kamrarna, med frånträdande av sina tidigare fattade beslut, måtte

A) för sin del antaga i memorialet in- förda förslag till

1) lag om ändring i kommunalskatte- lagen den 28 september 1928 (nr 370);

Sammanjämningsförslag i fråga om taxering av skogsfastighet.

2) förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet (skogsvärderingsinstruktion);

3) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

4) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

5) förordning med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet (skogsvärderingsinstruktion); ävenson

B) lämna följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 324 av herr Mannerskantz m. fl. och II: 434 av herr Hæggbloom m. fl.,

de likalydande motionerna I: 325 av herr Gränebo m. fl. och II: 435 av herr Hedlund i Rådomb m. fl.,

de likalydande motionerna I: 326 av herr Spetz m. fl. och II: 436 av herr Widén m. fl. samt

de likalydande motionerna I: 327 av herr Hjalmar Nilsson och II: 437 av herr Nilsson i Svalöv,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad förut i memorialet hemställt, utan åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Velander* och *Wehtje*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **VELANDER**: Herr talman! Kamrarnas skiljaktiga beslut i denna fråga inneburo ju, att första kammaren godtog den kungl. propositionen och därmed vad vi kalla den nya metoden, under det att andra kammaren genom sitt beslut hävdade, att den gamla metoden skulle fortfarande bli gällande.

Inom bevillningsutskottet har man nu, som det heter, sökt sammanjämka dessa skiljaktiga beslut, och utskottet har då kommit till det resultatet, att den gamla metoden skall bli gällande vid den förestående fastighetstaxeringen, medan därpå följande fastighetstaxeringar skola verkställas enligt den nya metoden. Utskottet har i det hänseendet också före-

slagit en fullständig författningstext, avsedd att träda i kraft den 1 januari 1955 resp. 1956.

Det har dock förefallit som om kamrarnas beslut vore i princip så skiljaktiga, att någon sammanjämning icke hade kunnat ske, ifall man hållit fast vid att det verkligen vore fråga om en sammanjämning i detta ords vanliga mening. Inom utskottet har också det yrkandet ställts, att utskottet skulle förklara, att någon sammanjämning inte varit möjlig. För att gå även anhängarna av den nya metoden till mötes har från min sida i det sammanhanget yrkats, att utskottet skulle förorda, att den nya metoden skulle försöksvis i viss utsträckning tillämpas vid den förestående fastighetstaxeringen, antingen i tre eller fyra län, vid sidan givetvis av den gamla metoden, eller också inom ett visst mindre antal kommuner i de olika länen. Jag har därmed menat, att man med stöd av de erfarenheter som därigenom kunde vinnas skulle ytterligare ompröva den nya metoden — naturligtvis avsåg jag då, att det skulle bli en förutsättningslös omprövning — men samtidigt att man också skulle undersöka, huruvida inte den gamla metoden kunde förbättras på det sätt som majoriteten av de sakkunniga remissinstanserna i sina yttranden förordat.

Detta har emellertid inte blivit utskottets ståndpunkt.

Jag måste uttala min förvåning över att de borgerliga partiernas representanter inom utskottet — flertalet av dem — kunnat vara med om detta s. k. sammanjämningsförslag. På den borgerliga sidan förekom ju ingen skiljaktig mening, såvitt jag vet, vid kammarbehandlingen, utan de borgerliga partierna gingo enhälligt emot den nya metoden. Man har då rätt att fråga sig, vilka de skäl varit, som kunnat på så kort tid föranleda en så förändrad inställning! Ja, jag kan inte svara på den frågan, och memorialet ger knappast någon som helst upplysning i det hänseendet. Det ligger dock säkerligen så till att de borgerliga representanterna inom utskottet, som anslutit sig till majoritets-

Sammanjäkningsförslag i fråga om taxering av skogsfastighet.

ståndpunkten, inte ha kommit till den övertygelsen, att den nya metoden skulle vara att föredraga framför den gamla. Om man fasthåller vid sina tvivelsmål i det hänseendet, hade väl det naturliga varit att man inrättat sig så, att man inte hade fått något ansvar för denna nya metod, om den ändå skulle genomtrufas. Om emellertid metoden kommer att tillämpas, och det sker ju om fem år, för den händelse kamrarna anta utskottets förslag enligt det föreliggande memorialet, hoppas jag dock för min del, att den pessimism, som har framträtt på så många håll beträffande metodens verkningar, skall komma på skam.

Det är några uttalanden i memorialet, som jag skulle vilja säga ett par ord om. Utskottet förutsätter att »under den tid som alltså kommer att stå till buds, intill dess den nya metoden träder i tillämpning, skall Kungl. Maj:t ägna frågan om denna metods utformning i riktning mot en förenkling fortsatt uppmärksamhet».

Ja, först kan man ju fråga sig, om det är försiktigt handlat, att man fattar ett definitivt beslut, som skall träda i tillämpning om fem år, och samtidigt förordar, att det skall ytterligare övervägas, huruvida metoden kan förenklas. Vidare är det så, att åvägabringandet av en sådan förenkling knappast är möjlig. Detta påvisades i den tidigare debatten i ämnet. Metoden bygger ju, som man uttryckte sig, på medeltalsberäkningar och schabloniseringar i en utomordentligt stor utsträckning, och en förenkling av metoden kunde då inte komma att betyda någonting annat än ett förgrovande av schablonerna. Det skulle för resten gå i en helt motsatt riktning mot vad man eftersträvat under tiden sedan 1944, då metoden avvisades. Under den tiden har man eftersträvat förbättringar, samtidigt måhända också förenklingar. Den linje, man har hamnat på, har emellertid inneburit, att det väl har blivit vissa förbättringar, men därmed en högst väsentlig komplicering av metoden. Jag hoppas likväl, att det nu skall visa sig möjligt att kom-

ma fram till en förenkling, men det finns inte något som helst skäl som talar för att detta skall lyckas.

Sedan sägs det i memorialet, att man skall uppmuntra »upprättandet avushållningsplaner och andra sådana uppskattningar av våra skogar», så att utgångsläget vid taxeringarna skall bli bättre. Ja, det är i högsta grad önskvärt att så sker, och den frågan voro vi också inne på 1944. Men det har sedan dess visat sig, att det är så gott som omöjligt att uppbära arbetskrafter för denna uppgifts fyllande. Skogsvårdsstyrelserna förfoga inte över tjänstemän i sådan utsträckning, att de kunna tillhandagå vid sådana förrättningar, och enskilda personer, som äro kompetenta i detta hänseende, stå inte till allmänhetens förfogande.

Sedan talas det om att man vid nästa allmänna fastighetstaxering skall söka verkställa en uppskattning av erforderliga primärfaktorer för tillämpningen av den nya metoden för dennas ytterligare bedömning — också det ett exempel på att man anser, att den nya metoden behöver ytterligare övervägas. Och därtill kan mot detta uttalande riktas den erinran, att man väl också samtidigt bort förorda att, med stöd av de erfarenheter, som vid den stundande taxeringen kunna vinnas, och de resultat, man på skogsforskningens område på den senaste tiden nått fram till, även den gamla metoden och möjligheterna att förbättra den skulle övervägas.

Då jag alltså, herr talman, har den inställningen, att den nya metoden inte kommer att utgöra något instrument, som man kan sätta i händerna på våra berednings- och taxeringsnämnder, och att den inte heller kan bli begriplig för dem, som beröras av densamma, tillåter jag mig hemställa om avslag på utskottets sammanjäkningsförslag.

Häri instämde herr *Wehtje*.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag vill här bara erinra om att det är tämligen onödigt att nu ta upp en fortsatt saktdebatt i denna fråga. Den har förevarit.

Sammanjämningsförslag i fråga om taxering av skogsfastighet.

Här har bevillingsutskottet haft sig den uppgiften förelagd att försöka åstadkomma en sammanjämkning. Man hade då som det ena alternativet att första gången ta den gamla metoden och sedan den nya. Och kunde man då få fram vissa förenklingar i den nya metoden under de fem år, som återstå till nästa gång, så gärna det.

Det andra alternativet var ju helt enkelt att man med lottens hjälp skulle inom bevillningsutskottet avgöra, vilken kammare, som skulle inbjudas att anta den andra kammarens beslut. Något sådant kunde bevillningsutskottet inte ge sig in på, och det var med alla röster emot en som utskottet anslöt sig till det sammanjämningsförslag, som här föreligger.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets föreliggande hemställan.

Herr NIKLASSON: Herr talman! När det gäller en sådan sammanjämkning eller kompromiss, som inte någon är särskilt belåten med, är det givetvis frestande att genom en reservation avsäga sig ansvaret för densamma. Men frågan ligger väl ändå till på det sättet, att skall man försöka komma till samförstånd, så är det ju nödvändigt att vi på ömse håll försöka jämka ihop våra ståndpunkter; sedan kan man alltid fråga sig, vem som har givit efter mest. Att avgöra den saken är väl i detta fall tämligen fruktlöst.

Beträffande detta ärende kunde det väl knappast komma i fråga, att sammanjämningsförslaget fått den avfattningen att utskottet skulle anmodat den ena kammaren att förena sig med den andra i dennas beslut. Åtminstone hade det varit svårt för oss reservanter att med de röstsiffror som förelågo begära, att första kammaren här skulle förena sig med andra kammaren i dess beslut. Såvida vi inte velat gå på den linje, utskottet nu valt, hade vi därför ej haft annat val än att förklara, att det inte lyckats för oss att åstadkomma någon sammanjämkning. Men då hade vi ju också kommit i en ganska egendomlig situation.

Nu kan det kanske sägas, att dessa båda förslag äro så olika, att de inte lämpligen kunna kombineras ihop. Att märka är dock, att reservanternas invändningar gentemot den nya metoden inte lågo direkt på det principiella planet utan voro grundade på den uppfattningen, att vi inte ägde tillräckliga möjligheter att genomföra regeringens förslag såsom det var avsett. Även om det kan ifrågasättas, att ett genomförande därav har större möjligheter vid nästa taxering, ha vi dock i utskottets memorial förutsatt, att jämsides med den taxering, som denna gång skall gå efter de gamla linjerna — om utskottets memorial bifalles — skall också den nya metoden prövas i vissa taxeringsdistrikt. Då kan man få en bild av hur det kommer att te sig nästa gång och dessutom få vissa möjligheter att pröva metoden.

Skulle det därvid visa sig, att svårigheterna enligt den nya metoden äro så stora, att vi inte skulle våga gå in för den, tror jag inte att de ledamöter av utskottet, som stått på regeringens linje, skulle vara helt främmande för att förslaget toges upp till prövning på nytt.

Inför den situation, som utskottet stått i, kan jag inte finna det möjligt att komma till annat resultat än den kompromisslösning, som utskottet föreslagit i sitt föreliggande memorial. Det kan naturligtvis råda delade meningar om, huruvida denna lösning är den lyckligaste, men den var den enda vi funno vara möjlig, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr VELANDER: Herr talman! Till det resultat beträffande möjligheterna att bedöma den nya metoden, som herr Niklasson talade om, hade man ju kommit genom att följa den linje, som jag antydde i mitt förra anförande och som väl också hade varit den naturligaste, alltså att man vid den förestående taxeringen hade på försök tillämpat den nya metoden vid sidan av den gamla. Då hade man fått just de erfarenheter som man siktar till.

Nu har man emellertid följt den mot-

Ang. ändring i civilförsvarslagen.

satta vägen. Man avser att antaga en lagstiftning, som genomför den nya metoden, och sedan skall man, om jag nu tar herr Niklassons uttalande som utgångspunkt, ompröva metoden om den håller måttet eller inte. Visar den sig inte hålla måttet, utgår man ifrån att de, som nu hålla fast vid den, skola springa ifrån denna sin mening, när vi börja närma oss år 1955. Om denna herr Niklassons uppfattning är riktig, föreligga ju vissa förmildrande omständigheter, när det gäller att bedöma deras ståndpunktstagande, som ha biträtt utskottets förslag, även om jag tycker att resonemanget låter något underligt.

Saken ligger dock så till, att, om utskottet hade förklarat en sammanjämkning icke möjlig, hade ju den gamla metoden automatiskt kommit att tillämpas och då hade man inte heller behövt tala om någon lottning vid utskottsbehandlingen eller om några andra åtgärder därvidlag.

Jag utgår likväl ifrån att läget nog var sådant, att, om anhängarna av den nya metoden hade fasthållit vid den, de hade kunnat driva igenom sin mening. Men varför skulle andra, som voro motståndare, ta något ansvar därför? Jag vill ge ett exempel på, i vilken situation de befunno sig. En framträdande representant på den borgerliga sidan förklarade uttryckligen i samband med avgörandet inom utskottet, att den nya metoden måste bli olycklig till sina verkningar och att det över huvud taget bleve helt omöjligt att tillämpa den. Det är från sådana utgångspunkter, som jag har mycket svårt att förstå, hur man ändå kan biträda ett förslag om denna metods definitiva genomförande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande memorialet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ändring i civilförsvarslagen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 mars 1951 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 176, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536).

Det i propositionen framlagda lagförslaget avsåg att skapa den rättsliga grundvalen för en utbyggnad av skyddsrumbeståndet med fullträffsäkra skyddsrum i den omfattning läget kunde göra önskvärt. I fråga om kostnaderna för de allmänna skyddsrummen hade föreslagits, att dessa skulle fördelas mellan staten och kommunen efter samma regler som för närvarande gällde. Statsbidrag skulle alltså i regel utgå med $\frac{2}{3}$ av nettokostnaderna. De enskilda skyddsrummen skulle liksom hittills i princip bekostas av fastighetsägarna. Inom sådant område, där fullträffsäkra skyddsrum skulle inrättas för civilbefolkningen, skulle länsstyrelse enligt förslaget kunna under vissa förutsättningar befria fastighetsägare från skyldighet att vid ny- eller ombyggnad inrätta enskilt skyddsrum. I stället skulle fastighetsägaren åläggas att till kommunen som huvudman för fullträffskyddsrummet utgiva bidrag med belopp motsvarande kostnaden för ett enskilt skyddsrum i fastigheten (fastighetsägarbidrag).

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta motioner, nr 488 i första kammaren av herrar *Lindblom* och *Weiland*, och nr 622 i andra kammaren av herr *Ståhl* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 176 ville besluta dels att avslå förslaget om

införande av fastighetsägarbidrag, dels att statsbidrag skulle utgå till kommunen med $\frac{2}{3}$ av bruttokostnaderna för byggande av fullträffsäkra skyddsrum samt att förekommande nettoavkastning genom freds användning skulle fördelas med $\frac{2}{3}$ till staten och $\frac{1}{3}$ till vederbörande kommun.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen med avslag å motionerna I: 488 och II: 622 måtte bifalla förevarande proposition, nr 176.

Reservation hade anförts av, utom annan, herr *Lindblom*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen med bifall till motionerna I: 488 och II: 622 måtte för sin del antaga det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget med vissa i reservationen närmare angivna ändringar.

Herr *LINDBLOM*: Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande har jag till detsamma fogat en reservation, vari yrkats vissa ändringar i det föreliggande förslaget. Yrkandet innebär bifall till de i ärendet väckta motionerna I: 488 och II: 622 om dels avslag på förslaget om införande av fastighetsägarbidrag i vad gäller de fullträffsäkra skyddsrummen och dels att statsbidrag till kommunerna skall utgå med $\frac{2}{3}$ av bruttokostnaden för byggande av dylika skyddsrum samt att förekommande nettoavkastning genom freds användning skall fördelas med $\frac{2}{3}$ till staten och $\frac{1}{3}$ till vederbörande kommun.

Vi motionärer ha ingenting att erinra mot att en utbyggnad av skyddsrumsbeståndet med fullträffsäkra skyddsrum kommer till stånd. De provisoriska skyddsrum, som tillkommo under det senaste kriget, motsvara inte behovet av i dag, om det verkligen skulle gälla, men enligt vår mening slog man in på en felaktig väg, då man lade kostnaderna för skyddsrummbyggnaden på fastighetsägarna. Och det måste betecknas som ännu felaktigare, då man i viss mån fullföljer samma princip även då det gäller

Ang. ändring i civilförsvarlagen.

skyddsrum, som ligger utanför fastigheten i fråga och skall insprängas i berg eller byggas av betong. Man kan med skäl ifrågasätta det berättigade i att uttaga fastighetsägarbidrag, då det gäller stora fristående skyddsrum av den typ det här gäller. Borde inte en sådan anordning betraktas som en allmän försvarsåtgärd, som rätteligen bör finansieras av allmänna medel? Jag vill betona att detta inte är blott en fastighetsägarfråga utan lika mycket en hyresgästfråga. Man kan med skäl ifrågasätta, om inte bestämmelsen med dessa fastighetsägarbidrag kommer att krängla till hyresmarknaden i betänkelig grad. Bostadsstyrelsen har därför gått emot förslaget och likaså Hyresgästernas riksförbund samt HSB.

Enligt propositionen gäller det nu visserligen endast de fastigheter, som ligga så nära det fullträffsäkra skyddsrummet, att respektive fastighet kan befrias från att bygga så kallade husskyddsrum. Detta förändrar dock inte det principiellt oriktiga i förfarings sättet. Dessa stora skyddsrum äro av den typ, att de böra bekostas av allmänna medel. Om det verkligen gäller att vid fara uppsöka dessa, torde de hyresgäster, som bo i närheten, få lov att skynda dit, oavsett om de genom högre hyror ha bidragit till skyddsrummet eller ej. Här uppstår en orättvisa hyresgästerna emellan. Den som bor i en tvåvåningsfastighet eller mindre, får en lägre hyra än den som bor i trevåningsfastigheten. Likväl måste denne ha tillgång till det fullträffsäkra skyddsrummet, eftersom det icke byggs enskilt skyddsrum i den fastighet han bebor. Man frågar sig, om det verkligen kan vara nödvändigt att krängla till ersättningsfrågan på detta sätt och därmed skapa ytterligare oreda på hyresmarknaden samt öka hyreskostnaderna. Ena gången gör staten allt för att nedbringa hyrorna genom subvention och räntegaranti och den andra beslutas åtgärder, som motverka dessa syftemål.

Utskottet anför nu departementschefens uttalande på s. 29 i utlåtandet, där det sägs »att det skulle vara orättvist om den fastighetsägare, som befriades

Ang. ändring i civilförsvarlagen.

från skyldighet att bygga enskilt skyddsrum, skulle helt slippa varje utgift för skyddsrum. Även för hyresgästernas del medför rättvisesynpunkten att fastighetsägarbidrag skulle erläggas, om såsom departementschefen förutsatt sådant bidrag skulle inräknas i fastighetens produktionskostnad.

Detta resonemang visar blott, som jag sagt förut, att man slagit in på fel väg från början. Den ena orättvisan skall utjämnas genom en ytterligare och ännu mera markerad. Man kunde förstå detta motiv, om skyldighet föreläge att bygga enskilda skyddsrum i alla fastigheter utom dem som stode i nära förbindelse med de fullträffsäkra, men så är icke förhållandet. Vill man såsom departementschefen gör anlägga rättvisesynpunkter, borde man såsom bostadsstyrelsen föreslår lämna statsbidrag även till enskilda skyddsrum. På den väg man nu föreslår, upphävas icke orättvisorna utan de accentueras blott ytterligare. Detta så mycket mer som hyreskostnaderna i härefter nybyggda hus torde komma att nå en höjd, som blir rätt avskräckande, utan att man i produktionskostnaden skall inlägga vissa kostnader för ett bergskyddsrum, som inte har något direkt sammanhang med den fastighet man bebor.

En annan fråga som också berörts i reservationen gäller möjligheterna till belåning. Den rätt till det fullträffsäkra skyddsrummet, som fastigheten må anses ha, kan rimligen inte intecknas, och inte heller torde fastighetens värde få anses vara högre på grund av bidrag till dylikt skyddsrum. Det kan då tänkas att vissa svårigheter kunna uppstå att täcka det kapital det här gäller. Det synes därför att det föreliggande förslaget vad gäller ifrågavarande bidrag kan ge anledning till rätt omfattande krångel och ojämnhet i värderingen och fördelningen av kostnaderna mellan både hyresgäster och fastighetsägare. Det kan därför starkt ifrågasättas, om detta tänkta bidrag är av den storleksordning och den betydelse för tillkomsten av nu ifrågavarande skyddsrum, att det kan vara värt att inlåta sig på en sådan väg.

Det andra yrkandet i reservationen liksom ock i motionerna gäller frågan om beräkning efter netto- eller bruttoprincipen och det tänkta fredsanvändningsvärdet. Det är givetvis av största betydelse att dessa skyddsrum byggas så att största möjliga användning av dessamma kan ske i fredstid. Emellertid måste man räkna med att denna användning kommer att te sig mycket olika på olika orter. Även kostnaderna måste komma att ställa sig väsentligt olika, om det gäller en ort, där man kan benyttja sig av berg, än på en ort, där detta inte är möjligt utan man är nödsakad att bygga betongskyddsrum, vilka senare komma att ställa sig betydligt dyrare. På grund av skillnaden i byggnadskostnaden och i beräkningen av fredsanvändningsvärdet kommer således en icke ringa olikhet att uppstå kommunerna emellan. Denna olikhet kan av naturliga skäl inte helt avhjälpas, men det förefaller som om man skulle få en bättre utjämning och dessutom ett mera exakt förfarande, om såsom i motionerna yrkats man ginge på bruttoberäkningen.

Utskottets majoritet har i detta hänseende anfört, »att den av motionärerna föreslagna ordningen skulle kräva en vidlyftig administrativ apparat för beräkning vid varje räkenskapsperiods slut av den del av inkomsten av fredsanvändningen som kommun skulle inbetala till staten samt för kontroll, bokföring och eventuell indrivning av detta bidrag».

Enligt min mening har utskottet över-skattat betydelsen av det administrativa förfarandet. När kommunen skall uthyra skyddsrummet, måste den ju i alla fall inkassera hyran av resp. hyresgäster. Det kan då inte gärna vara någon vidlyftigare apparat att inleverera två tredjedelar av denna till staten årligen. I varje fall måste det vara betydligt enklare att tillämpa denna administrativa apparat än att, såsom förutsatts i propositionen, hålla reda på alla de om- och nybyggnader som kunna förekomma, där befrielse från skyldigheten att bygga enskilt skyddsrum lämnats, indriva bidraget från fastighetsägarna och redo-

Ang. ändring i civilförsvarslagen.

visa två tredjedelar därav till staten och dessutom i alla fall indriva hyrorna för det fullträffsäkra skyddsrummet. Det senare förfarings sättet måste te sig betydligt mera omständligt. Att, såsom utskottsmajoriteten antytt, förutsätta att kommunerna skulle visa ringa intresse för uthyrning, om man följde bruttoprincipen, är ett underkännande av kommunernas ansvarskänsla som jag inte tror motsvaras av verkligheten.

Även om departementschefen förutsett, att man skall beräkna fredsanvändningsvärdet försiktigt, torde det komma att uppstå vissa komplikationer, då man skall för de olika orterna uppskatta detta värde. Det förefaller betydligt enklare och därtill mera korrekt att gå på bruttolinjen. Då slipper man alla diskussioner om vad som skall anses som skälig hyra för den eller den orten.

Byggandet av fullträffsäkra skyddsrum är en sådan allmän försvarsåtgärd, att man icke bör krångla till det med bestämmelser om bidrag från det ena eller andra hållet, bidrag som i själva verket torde komma att bli rätt diskutabla.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till min reservation.

Herr CASSEL: Herr talman! Herr Håstad har vid utskottsutlåtandet fogat en reservation, vari han begär en utredning om i vilken utsträckning fastighetsägarnas skyddsrumspflicht i förevarande läge må kunna upphöra eller på annat sätt omregleras. Med hänsyn till att middags timmen för länge sedan har slagit, vill jag inte säga något mera om den saken, utan endast yrka bifall till herr Håstads reservation.

Herr AHLKVIST: Herr talman! Det väsentliga av herr Lindbloms motivering hänför sig till nu gällande bestämmelser, i vilka varken Kungl. Maj:t eller motionärerna föreslagit någon ändring. Jag kan alltså helt förbigå detta.

När herr Lindblom sedan säger, att bestämmelsen om fastighetsägarbidrag

skulle medverka till orättvisor fastighetsägarna och hyresgästerna emellan, måste jag nog uttala, att detta påstående är grundat på en missuppfattning. Fastighetsägarbidraget är nämligen tillkommet just för att hindra, att orättvisor olika fastigheter emellan uppstå. Reservanten hänvisar till att vissa remissinstanser ha avstyrkt bestämmelsen om fastighetsägarbidrag. Jag vill i det sammanhanget erinra om att vad remissinstanserna ha haft att yttra sig om har varit utredningens förslag och att det förslag, som här föreligger, skiljer sig väsentligt från vad utredningen föreslagit. Utredningen räknade nämligen med att det skulle byggas fullträffsäkra skyddsrum i mycket större omfattning än departementschefen har vågat förutsätta. Som en följd härav räknade utredningen också med att enskilda normalskyddsrum icke skulle komma att inrättas i nämnvärd omfattning. Genom att departementschefen förutsätter, att denna verksamhet får en mycket mindre omfattning, utgår han också från att skyldigheten för fastighetsägare att bygga enskilda skyddsrum skall bli bestående i ungefär nuvarande utsträckning. När exempelvis byggnadsstyrelsen med hänsyn till det mera omfattande programmet avstyrkte fastighetsägarbidragen, sade styrelsen samtidigt, att detta i sin tur måste föra med sig, att statsbidrag utginge till de enskilda skyddsrum som alljämt skulle uppföras.

Men nu har, som sagt, situationen blivit en annan. Eftersom departementschefen förutsätter en minskad verksamhet, räknar han med att de allmänna fullträffsäkra skyddsrummen, som skola anordnas av kommunerna, i första hand komma att anordnas i de större tätorternas centralare delar, med andra ord i de delar, där någon nämnvärd byggnadsverksamhet icke förekommer. Att han särskilt trycker på de centralare delarna i de större tätorterna, sammanhänger just därmed, att byggnadsbeståndet där är av äldre datum och att där följaktligen finnas mindre tillfredsställande skyddsrum än i tätorternas ytterområden.

Ang. ändring i civilförsvarlagen.

Om man skulle följa reservanternas yrkanden, skulle i praktiken en fastighetsägare, om han uppför en nybyggnad eller bygger om sin fastighet i en central del av en större stad intill ett uppfört allmänt fullträffsäkert skyddsrum, kunna av länsstyrelsen befrias från att anordna ett enskilt skyddsrum, därför att hyresgästerna i den fastigheten kunna hänvisas till det allmänna fullträffsäkra skyddsrummet. Han vinner då att han slipper anordna skyddsrum i den egna fastigheten och i stället kan använda där befintliga källarutrymmen till andra ändamål såsom att hyra ut dem. Samtidigt kvarstår skyldigheten för nyuppförda fastigheter i ytterområden att bygga enskilda normalskyddsrum.

Här skulle alltså uppstå en orättvisa mellan de olika fastigheterna på det sättet, att man i ytterområdena hade kvar de gamla högre kostnaderna, men i de centrala delarna skulle man få en viss premiering genom att staten och kommunen bekostade skyddsrummen. Det är för att jämna ut denna orättvisa som departementschefen har föreslagit att när länsstyrelsen beviljar befrielse, och alltså endast i dessa fall, skall fastighetsägarbidrag utgå.

Reservanten anmärker också mot sättet för statsbidragets beräkning och säger, att det är för krångligt. Utskottets övriga femton ledamöter ha den uppfattningen, att det förslag, som herr Lindblom här förelägger oss, är om möjligt ännu krångligare. Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skall nämligen statsbidraget utgå med två tredjedelar av kostnaderna minskat med kapitaliserade värdet av freds användningen. Detta räknas alltså ut en gång för alla, och sedan är det kommunen som har att se till, att skyddsrummet kommer att ge största möjliga avkastning, som kommunen själv får tillgodogöra sig. Nu vill herr Lindblom i stället att statsbidraget skall utgå på bruttokostnaden av anläggningen, och sedan skall kommunen årligen till statsverket inleverera två tredjedelar av avkastningen av skyddsrummet. Femton ledamöter av utskottet ha varit ense om att detta måste medföra

en krångligare ordning än om man en gång för alla beräknar, hur stort statsbidraget skall vara och låter kommunen inkassera inkomsten av det hela.

För att icke skapa ökad orättvisa mellan olika fastigheter och större krångel än nöden kräver ha vi gått på Kungl. Maj:ts förslag. Vi äro övertygade om att i båda delarna betyder reservationen en försämring.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **LINDBLOM**: Herr talman! Det skulle vara mycket intressant att ta upp en diskussion om detta spörsmål, men jag vet att kammarens ledamöter längta efter att denna debatt skall avslutas, och därför vågar jag inte ge mig in på något mera djupgående inlägg. Jag vill bara säga, att herr Ahlkvists resonemang kunnat vara riktigt, om alla fastigheter varit lika byggda och haft samma skyldighet beträffande enskilt skyddsrum, men när detta icke är förhållandet, avhjälpas man ingen orättvisa med utskottets förslag.

Slutligen vill jag säga: Det skall bli mycket intressant att se, hur kommunerna i praktiken komma att reagera den dag man skall fastställa freds användningsvärdet.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lindblom vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talman, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet att anbringa valkretsbeteckning å valsedel vid vissa allmänna val;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen samt i propositionerna nr 108 och 110 gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1951/52 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ytterligare utgifter å tillägsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1951/52 till ombyggnad av vissa kaserner vid Södra skånska infanteriregementet m. m.;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående anslag för budgetåret 1951/52 till kostnader för sjukvård m. m. åt vissa utlänningar;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till de statsunderstödda alkoholistanstalterna m. m. jämte i ämnet väcka motioner;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande vissa anslag för budgetåret 1951/52 till universitetssjukhusen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1951/52 till civilförsvaret jämte i ämnet väckt motion;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 156, i anledning av väckt motion om anslag för budgetåret 1951/52 till utbildningskurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av aktier i Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag jämte i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till vissa ytterligare investeringar i statens järnvägars fond;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal om koordination mellan statens järnvägar och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds järnvägar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malmbrytning utöver av riksdagen tidigare medgiven kvantitet; samt

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie tjänster vid kommunikationsverken m. m.;

sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Torquay-protokollet till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande tulltaxa;

nr 59, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1951/52, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 60, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behand-

lingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående vissa ändringar i personalorganisationen för riksgäldskontoret och riksdagens ekonomibyrå; samt

nr 19, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ändrad löneställning för vissa chefstjäns-temän vid riksdagens verk, m. m.;

andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vägtrafikförordning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 27, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställen rörande dels anslag till Hästavelns befrämjande, dels Statens lånefond för hästavelns befrämjande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 28, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användningen av hästexportberedningens vinstmedel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 30, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till lägre lantbruksundervisning m. m. för budgetåret 1951/52 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 31, med anledning av väckt motion angående kronogårdarnas elektrifiering;

nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställen om anslag till Gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utövare erlagd bensinskatt jämte i ämnet väckt motion;

nr 33, med anledning av väckta motioner om understöd åt de ombordanställda vid 1950 års sillfiskeexpedition till Island;

nr 34, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av

stöd lån till jordbrukare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 35, med anledning av väckta motioner om ekonomisk hjälp åt jordbrukare, som på grund av snöfall drabbats av skador på byggnader och inventarier;

nr 36, med anledning av väckta motioner om en allsidig utredning av trädgårdsoodlingens problem;

nr 37, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till markförvärv m. m. för en försöksgård vid Röbbäcksdalen i Västerbottens län jämte i ämnet väckta motioner;

nr 38, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.; samt

nr 39, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.; ävensom

första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion angående viss ändring i apoteksvarustadgan.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 237, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående inhämtande av riksdagens samtycke till förordnande om tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga bostäder vid skogs- och flottningsarbete m. m. (skogsförläggningsslag);

nr 245, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse,

nr 253, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 266, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring

i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.15 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 22 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande månad.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner, m. m.; och

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag för budgetåret 1951/52 till Lantbruksnämnderna, till Bidrag till jordbrukets rationalisering samt till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti jämte i ämnena väckta motioner;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i grunderna för det statliga stödet till torrläggningsverksamheten m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag, m. m., jämte i ämnena väckta motioner;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Förekommande och hämmande av smittsamma husdjursjukdomar: Åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av fiskeritjänstemän m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges bidrag till kostnaderna för FAO; och

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till understöd åt jorddelningsväsendet m. m.: Bidrag till vissa förrättningskostnader m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; och

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 279, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536).

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 282, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller röra i propositionen behandlad lagstiftning;

nr 283, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser till motverkande av svinsjukdomar, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 284, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 35 § 1 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, statsutskottets utlåtanden nr 4 och 147—161, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2, bevillningsutskottets betänkanden nr 57—59 och memorial nr 60, bankoutskottets utlåtanden nr 18 och 19, andra lagutskottets utlåtande nr 30, tredje lagutskottets utlåtande nr 14, jordbruksutskottets utlåtanden nr 27, 28 och 30—39 samt första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 14.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 151 och sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2 skulle uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 21, angående användande av riksbankens vinst för år 1950;

nr 22, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för befattningshavare vid riksdagens verk, m. m.;

nr 23, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till vissa ändringar i bankoreglementet;

nr 24, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret; och

nr 25, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående viss ändring i instruktionen för riksdagens revisorer.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.